

Kundeeffektundersøkelse av bedriftsrettede virkemidler fra Innovasjon Norge

**Etterundersøkelse i 2006 av bedrifter som fikk
finansiert bedriftsutviklingsprosjekt i 2002**

av

**Einar Lier Madsen
Bjørn Brastad**

NF-rapport nr. 9/2006

**ISBN-nr.: 978-82-7321-540-7
ISSN-nr.: 0805-4460**

REFERANSESIDE - Rapporten kan også bestilles via nf@nforsk.no

Tittel: Kundeeffektundersøkelse av bedriftsrettede virkemidler fra Innovasjon Norge. Etterundersøkelse i 2006 av bedrifter som fikk finansiert bedriftsutviklingsprosjekt i 2002	Offentlig tilgjengelig: Ja	NF-rapport nr.: 9/2006
	ISBN nr. 978-82-7321-540-7	ISSN 0805-4460
	Ant. sider og bilag: 122	Dato: Mai 2006
Forfattere Einar Lier Madsen Bjørn Brastad	Prosjektansvarlig (sign): Einar Lier Madsen	
	Forskningsleder: Elisabet Ljunggren	
Prosjekt 70 05 01 IN 2001/02 Etterundersøkelsen 2006	Oppdragsgiver: Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og Innovasjon Norge	
	Oppdragsgivers referanse Lars Hagen/ Gry E. Mosen	
Sammendrag Foreliggende etterundersøkelse er en oppfølging blant de som var med i førundersøkelsen i 2003 (2002-kullet) og bygger på intervju av 705 virksomheter i 2006 av forskjellig type og fra forskjellige bransjer, spredt over hele landet. I etterundersøkelsen er det blitt lagt hovedvekt på å avklare følgende spørsmål: Hvilken betydning IN har for prosjektene, hvilke resultater det er av prosjektene, og hvordan bedriftenes resultater påvirkes. Bedriftene som er med i undersøkelsen har benyttet en av følgende ti virkemidler: Lavrisikolån, landsdekkende og distriktrettede risikolån eller utviklingsstilskudd, etablererstipend, offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler.	Emneord Bedriftsutvikling/innovasjon Bedriftsrettede virkemidler Innovasjon Norge (tidligere Statens nærings- og distriktutviklingsfond/SND) Distriktpolitikk	
	Key words Business development/ innovation Public support of firms/financial support Innovation Norway (formerly the Norwegian Industrial and Regional Development Fund /SND) Rural policies	
Andre rapporter innenfor samme forskningsprosjekt/program ved Nordlandsforskning	Salgspris NOK 175,-	

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag, seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyright rettigheter.

FORORD

Nordlandsforskning gjennomfører på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet og Innovasjon Norge kundeeffektundersøkelser blant næringsdrivende som har mottatt tilsagn om lån eller tilskudd fra Innovasjon Norge (IN). Kundeeffektundersøkelsene representerer en systematisk innhenting av data og analyse av hvordan INs finansielle og faglige engasjement virker inn på kundebedriftenes økonomiske og strategiske utvikling, og har vært gjennomført siden 1995. Kundeeffektundersøkelsene er delt i en førundersøkelse som gjennomføres året etter at finansieringstilsagn er gitt, og i en etterundersøkelse 3-4 år etter dette. Foreliggende etterundersøkelse er en oppfølging blant de som var med i førundersøkelsen i 2003 (2002-kullet) og bygger på intervju av 705 virksomheter av forskjellig type og fra forskjellige bransjer, spredt over hele landet. Vi gjør oppmerksom på at INs ulike programsatsinger ikke omfattes av denne kundeeffektundersøkelsen. Disse programmene utgjør en betydelig del av INs satsing på kompetanseutvikling. Denne kundeeffektundersøkelsen vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av INs virksomhet.

Spørreskjemaene er sendt ut og intervjuene er gjennomført i perioden januar-februar 2006. Polarfakta AS har hatt oppdraget med å gjennomføre den praktiske intervjuing av de næringsdrivende. IN har gitt kommentarer og innspill til analyse og rapportutkast. Alle drøftinger og konklusjoner står imidlertid helt og holdent for forfatternes regning.

Bodø, mai 2006

INNHOLD

FORORD	1
SAMMENDRAG.....	5
SUMMARY	11
1. BAKGRUNN OG FORMÅL.....	12
1.1 BAKGRUNN.....	12
1.2 FORMÅL.....	12
1.3 RAPPORTENS OPPBYGGING	15
2. VURDERINGSKRITERIER OG ANALYSEMODELL.....	16
2.1 INNOVASJON NORGES FORMÅL.....	16
2.2 VURDERINGSKRITERIER OG ANALYSEMODELL.....	18
2.2.1 Geografiske soner	19
2.2.2 Analysemodell.....	20
3. DATAGRUNNLAG OG METODE.....	22
3.1 UTVALGET	22
3.2 DATAINNSAMLINGSMETODE	24
3.3 VURDERING AV DATAMATERIALET	24
4. PROSJEKTOPPFØLGING, FERDIGSTILLELSE OG FINANSIERING.....	26
4.1 BENYTTETE TILSAGN	26
4.2 OPPFØLGING AV TILSAGNSMOTTAKERE	27
4.2.1 Hvor mange bedrifter har fått oppfølging?.....	27
4.2.2 Områder hvor bedriftene har fått veiledning	28
4.3 PROSJEKTENES FERDIGSTILLELSE	29
4.4 PROSJEKTENES FINANSIERING.....	30
4.4.1 Prosjektene finansieringskilder etter virkemiddel	30
4.4.2 Prosjektene finansieringskilder etter distriktpolitisk virkeområde	32
4.4.3 Tilleggsfinansiering fra IN.....	33
4.5 OPPSUMMERING	34
5. FINANSIERINGENS BETYDNING FOR PROSJEKTREALISERINGEN	35
5.1 VILLE BEDRIFTENE HA REALISERT PROSJEKTET SETT I ETTERTID?	35
5.1.1 Prosjektrealisering i ettertid etter virkemiddel	37
5.1.2 Prosjektrealisering i ettertid etter distriktpolitisk virkeområde.....	38
5.1.3 Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsstørrelse	39
5.1.4 Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsalder.....	39
5.2 ANDELEN VELLYKKEDE PROSJEKTER	40
5.2.1 Vellykkede og mislykkede prosjekter.....	40
5.2.2 Prosjektets vellykkethet og addisjonalitet i forkant.....	40

5.2.3 Feilvurderte prosjekter sett i ettertid.....	41
5.3 OPPSUMMERING.....	43
6. PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS ØKONOMISKE UTVIKLING.....	45
6.1 PROSJEKTETS BETYDNING FOR OVERLEVELSE	45
6.2 PROSJEKTETS BETYDNING FOR LØNNSOMHETSUTVIKLING	48
6.3 PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS UTVIKLING I ULIKE MÅRKEDER	50
6.4 PROSJEKTETS BETYDNING FOR INNTEKTSØKNINGER OG KOSTNADSREDUKSJONER	54
6.4.1 Bidrag fra prosjektet	54
6.4.2 Oppnådde inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner.....	56
6.4.3 Tidspunkt for kostnadsdekning.....	57
6.5 KONKURSER OG NEDLEGGELSER	58
6.6 OPPSUMMERING	58
7. PROSJEKTETS BETYDNING FOR KOMPETANSEHEVING, INNOVASJON OG SAMARBEID	60
7.1 KOMPETANSEEFFEKTER AV PROSJEKTENE	60
7.1.1 Kompetansebidragene fordelt etter virkemiddel og bedriftskarakteristika	61
7.1.2 Forventet versus faktisk opplevd kompetanseheving	64
7.1.3 Samlede kompetanseeffekter	66
7.2 PROSJEKTENES BIDRAG TIL INNOVASJON	69
7.2.1 Innovasjonsbidragene fordelt etter prosjekt- og bedriftskarakteristika	70
7.2.2 Samlede innovasjonseffekter	73
7.3 PROSJEKTETS BIDRAG TIL ØKT SAMARBEID MED ANDRE	76
7.3.1 Samarbeidseffekter fordelt etter prosjekt- og bedriftskarakteristika.....	77
7.3.2 Samlede samarbeidseffekter.....	78
7.4 OPPSUMMERING	80
8. SYSSELSETTINGSEFFEKTER OG INNOVASJON NORGES KOSTNADER PER ARBEIDSPASS	82
8.1 SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR BEDRIFTENE SOM ER MED I ETTERUNDERSØKELSEN.....	82
8.1.1 Netto sysselsettingsøkning.....	82
8.1.2 Skaping av arbeidsplasser.....	84
8.1.3 Sikring av arbeidsplasser.....	85
8.1.4 Skapte og sikrede arbeidsplasser i etterundersøkelsen	87
8.2 ESTIMERING AV SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR HELE POPULASJONEN	88
8.2.1 Skapte arbeidsplasser for hele populasjonen.....	88
8.2.2 Sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen.....	90
8.2.3 Skapte og sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen.....	92
8.3 KOSTNADER PER ARBEIDSPASS.....	93
8.4 OPPSUMMERING	95

9. TJENESTENES BIDRAG TIL UTVIKLING AV BEDRIFTENES INNOVASJONSEVNE OG KONKURRANSEKRAFT	97
9.1 INNOVASJONSEVNE OG KONKURRANSEKRAFT	97
9.2 TJENESTENES STIMULERING AV INNOVASJONSEVNEN	100
9.3 IN PROSJEKTETS OG BEDRIFTENS BETYDNING FOR INNOVASJONSEVNEN.....	101
9.4 INNOVASJONSEVNENS BETYDNING FOR BEDRIFTENS KONKURRANSEKRAFT	103
9.5 OPPSUMMERING.....	104
10. OPPSUMMERING AV VIRKEMIDLENES EFFEKTER	106
10.1 ORDNINGER UNDER NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET	106
10.1.1 Lavrisikolån.....	106
10.1.2 Landsdekkende risikolån	108
10.1.3 Landsdekkende utviklingstilskudd.....	109
10.1.4 Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter	110
10.2 ORDNINGER UNDER KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET	112
10.2.1 Distriktsrettede risikolån	112
10.2.2 Distriktsutviklingstilskudd	113
10.2.3 Etablererstipend	114
10.3 ORDNINGER UNDER FISKERIDEPARTEMENTET	116
10.4 ORDNINGER UNDER LANDBRUKSDEPARTEMENTET	117
10.4.1 Lån til landbruksformål	117
10.4.2 Bygdeutviklingsmidler	119
11. VEDLEGG	121

SAMMENDRAG

I denne etterundersøkelsen legges det vekt på å avdekke hvilke effekter prosjektfinansieringen fra Innovasjon Norge (IN) har hatt i de bedriftene som fikk tilsagn i 2002, det vil si hvilke resultater som er oppnådd på bakgrunn av INs bidrag og bedriftens prosjektaktiviteter.

De gjennomførte analysene bygger på intervjuer gjort i perioden januar - februar 2006 med 705 bedrifter. Av disse er 660 i aktiv drift, mens 45 er nedlagt/konkurs. Etterundersøkelsen omfatter følgende ti virkemiddelordninger¹: Lavrisikolån, landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån, landsdekkende utviklings-tilskudd, distriktsutviklingstilskudd, etablererstipend, offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU), grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler.

Analysene som ble gjort av det innsamlede datamaterialet viser at det er rimelig representativt ut fra de bakenforliggende dimensjonene virkemiddel, bedriftsstørrelse og distriktpolitisk virkeområde. Selv om datamaterialet er rimelig representativt er det også andre forhold som spiller inn ved tolkningen av resultatene, og som gjør at en må en utvise en viss forsiktighet.

Hvordan påvirker INs medvirkning sentrale målsetninger og endringsprosesser i bedriftene?

Bidrag til lønnsomme bedrifter

Prosjektene har stor betydning for bedriftenes overlevelse og lønnsomhetsutvikling
Ut fra en totalvurdering har de IN-finansierte prosjektene stor betydning for bedriftenes overlevelse og lønnsomhetsutvikling. Dette underbygges ved at 65 prosent av bedriftene påpeker at prosjektet har stor betydning for deres overlevelse i dag og at 73 prosent av dem understreker at prosjektet er viktig for lønnsomhetsutviklingen. Disse resultatene er om lag som forrige etterundersøkelse. Betydningen for overlevelse og lønnsomhetsutvikling er i stor grad lik mellom bedriftene innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

¹ INs ulike programsatsninger omfattes ikke av denne undersøkelsen. Disse programmene utgjør en betydelig del av INs satsing på kompetanseutvikling. Etterundersøkelsen vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av INs arbeid med kompetanseutvikling.

Prosjektene gir inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner

50 prosent av bedriftene mener prosjektet i stor grad har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner, mens 28 prosent mener dette er tilfelle i middels grad og 21 prosent i liten grad. 82 prosent av virksomhetene regner med prosjektkostnadene vil bli dekket inn. Tallene er i tråd med tidligere års erfaringer, men også i denne undersøkelsen er det svært få som ser seg i stand til å svare på dette. Resultatene må derfor tolkes med forsiktighet

Økt omsetning i internasjonale markeder

44 prosent av bedriftene rapporterer om økning i omsetningen fra 2002 til 2005 som følge av det IN-støttede prosjektet på det regionale markedet, 42 prosent på det nasjonale markedet og 28 prosent på det internasjonale markedet. Omsetningen i det nasjonale markedet har økt med seks prosentpoeng fra forrige undersøkelse og økt med 10 prosentpoeng i internasjonale markeder. Det er særlig mottakerne av landsdekkende risikolån (50 prosent) og utviklingstilskudd (43 prosent) som rapporterer om økning her, men også 10 prosent av mottakerne av lån til landbruket rapporterer om økning her. Så å si alle de resterende virksomhetene framhever at omsetningen er uendret i de tre markedene.

... noen går også konkurs eller blir nedlagt

Ikke alle de bedriftene som inngikk i førundersøkelsen har overlevd. Av de 1100 virksomhetene som inngikk har 45 blitt nedlagt eller gått konkurs, noe som tilsvarer en andel på 4 prosent. Dette er om lag som i fjor, men det er grunn til å tro at det reelle tallet kan være høyere. Dette skyldes at det også kan være noen nedleggelse og konkurser blant de bedriftene som vi ikke har fått kontakt med.

Bidrag til økt sysselsetting

Større netto sysselsettingsøkning blant de undersøkte bedriftene

En av målsetningene til IN er at de skal bidra til økt sysselsetting i de bedriftene som får støtte. Blant de undersøkte bedriftene har det vært en netto sysselsettingsøkning på 1040 arbeidsplasser. Dette tilsvarer en økning på 18 prosent i perioden fra 1. januar 2002 til 1. januar 2006, og er en stigning på 6 prosentpoeng fra i fjor. Av den netto sysselsettingsøkningen er 630 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet og 410 utenfor. Den prosentvise sysselsettingsøkningen har vært relativt lik innenfor og utenfor virkeområdet.

Noen flere arbeidsplasser skapt eller sikret per prosjekt

Beregninger som er gjort for hele populasjonen, det vil si alle de bedriftene som fikk tilsagn fra IN i 2002 (7.097 prosjekter), gir et totalt sysselsettingsanslag fra om

lag 5.500 til 7.700 arbeidsplasser. Dette tilsvarer 0,8 til 1,1 arbeidsplasser per prosjekt, noe som er en økning fra fjorårets anslag på 0,7 til 0,9 arbeidsplasser per prosjekt. Om lag 65 prosent av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Det knytter seg imidlertid stor usikkerhet til disse beregningene. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgsusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektive graderte svaralternativene som benyttes.

Estimerte kostnad for skapte og sikrede arbeidsplass har gått litt ned.

For hele populasjonen av bedrifter som fikk tilsagn fra IN i 2002 er INs kostnad per skapte og sikrede arbeidsplass på 177.000 – 249.000 kroner. Dette er lavere enn fjorårets estimat på 212.000 – 277.000 kroner, noe som mellom annet skyldes at det er skapt flere arbeidsplasser per prosjekt samt at det totalt sett er bevilget noe mindre penger til de aktuelle virkemidlene. I perioden fra 1999 til 2002 ligger de gjennomsnittlige kostnadene per arbeidsplass på 212.000 – 273.000 kr.

Betydelige bidrag til innovasjonsaktiviteter, kompetanseøkning og økt samarbeid

Prosjektene har gitt viktige bidrag i forhold til kompetanseheving, innovasjon og mer samarbeid med andre bedrifter, utdannings- og forskningsinstitusjoner. Et fellestrekk er at det er store forskjeller i effektene avhengig av hvilket virkemiddel prosjektene er finansiert med. Disse forskjellene henger først og fremst sammen med ulik innretning og formål blant de ulike virkemidlene.

I underkant av 2/3 av bedriftene bidrar prosjektene til innovasjon i stor grad i en eller flere av sju innovasjonsaktiviteter som måles. Dette er om lag som for 2001-kullet. Innovasjonsbidraget har vært størst når det gjelder utvikling av nye produkter og tjenester samt å gå inn på nye markeder

Totalt sett har i underkant av 2/3 av bedriftene opplevd at prosjektet har bidratt til kompetanseøkning i stor grad innen ett eller flere av sju kompetanseområder. Dette er en reduksjon på 6 prosentpoeng fra i fjor. Prosjektene har hatt størst betydning for produktutvikling, mens produksjonsprosesser/-rutiner og markedsutvikling følger deretter.

Med tanke på økt samarbeid med andre, har prosjektene samlet sett ført til økt samarbeidsaktivitet i stor grad på minst ett område i 56 prosent av bedriftene. Dette er en nedgang på 8 prosentpoeng fra 2001-kullet. Prosjektene har først og fremst bidratt til økt samarbeid med kunder, mens samarbeid med leverandører og andre bedrifter i regionen følger deretter.

Fremmer utvikling av innovasjonsevnen og konkurransekraften i bedriftene

Et viktig formål med INs tjenester er at de skal stimulere innovasjonsevnen i bedriftene og øke konkurransekraften. Foran har vi sett på mer enkeltstående sammenhenger mellom INs innsats og bedriftenes utbytte av dette. Her setter vi INs innsats (tjenester og prosjekt) inn i en mer helhetlig sammenheng for å teste hvordan disse innvirker på bedriftens innovasjonsevne og konkurransekraft når det også tas hensyn til bedriftens egne ressurser.

Funnene indikerer at OFU/IFU og de to risikolåneordningene er de som har størst sammenheng med utviklingen av bedriftenes innovasjonsevner. Når vi ser dette i sammenheng med INs bidrag i form av prosjektbevilgningens størrelse og forventningene til prosjektet finner vi at det i større eller mindre grad er sammenhenger mellom dette bidraget og bedriftenes innovasjonsevne. Dette tyder på at INs bidrag er av betydning og samsvarer godt med at IN skal bidra til utviklingen av slike endringsorienterte og nyskapende bedrifter. Både prosjektbevilgningens størrelse og om bedriften forventet læring/utbytte fra prosjektet i form av økt samarbeid har betydning for bedriftens innovasjonsevne i form av *entreprenøriell orientering* (er proaktive, innovative og noe risikoorienterte) og for *akvisisjonsnettverk* (knytte kontakter i omgivelsene og utvikle nettverk som kan gi bedriften tilgang til eksterne ressurser). For sistnevnte er det særlig for mindre bedrifter at dette har betydning.

Er bedriften er orientert mot at prosjektet skal gi økt kompetanse og være innovativt i forholdt til markedsføring (utvikling av nye salgsmetoder/markedsføringsformer og at bedriften går inn på nye markeder) synes dette å ha en innvirkning på bedriftens fokus på innovasjonsevnen i form av *markeds-kunnskapsservervelse*. Dette virker sammen med bedriftens ressurser i form av at bedriften har et lederteam og om den finansielle posisjonen oppfattes som god. Bedriftens størrelse sier også noe om hvorfor en slik innovasjonsevne er sannsynlig.

Vi har også sett nærmere på en del av disse faktorene i forhold til bedriftens konkurransekraft i form av resultater sammenlignet med konkurrentene. Her framkommer det ingen sammenhenger mellom INs bidrag og bedriftenes resultater. Imidlertid har innovasjonsevnefaktorene som IN bidro til utviklingen av, sterke sammenhenger med resultatmålet. Entreprenøriell orientering og akvisisjonsnettverk synes å være sentrale for hva bedriften oppnår. At IN kan bidra til å utvikle slike bedriftsegenskaper er derfor verdifullt.

Hvordan bidrar IN til realisering av prosjektene?

Reduserer i stor grad imperfeksjoner i kapitalmarkedene

Resultatene viser at IN i relativt stor grad har lyktes i å bidra til å redusere imperfeksjonene i kapitalmarkedene. 58 prosent av virksomhetene ville ikke ha realisert prosjektet som de fikk tilsagn til i 2002 uten IN-finansiering. 21 prosent sier de ville ha realisert prosjektet også uten offentlig finansiering, mens 15 prosent ville ha realisert prosjektet i mindre omfang eller på et senere tidspunkt. Kun 4 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet. Disse resultatene innebærer at IN har en svakt høyere betydning for prosjektrealiseringen enn i fjor. Sammenlignet med resultatene for addisjonalitet i førundersøkelsen har andelen virksomheter hvor IN har hatt avgjørende betydning for prosjektrealiseringen økt med 24 prosentpoeng.

IN-finansieringen virker utløsende for annen finansiering

Prosjektene finansieres domineres av tre kilder: Egenkapital, IN-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 43 prosent egenkapital, 37 prosent IN-midler og 11 prosent banklån. I tillegg er 10 prosent finansiert gjennom andre finansieringskilder. Fordelingen er omtrent som for 2001-kullet, men bankfinansiering er litt mindre brukt. Tallene indikerer at INs finansieringsbidrag er viktig for bedriftene, noe som forsterkes ytterligere gjennom at 20 prosent av dem også har mottatt tilleggsfinansiering fra organisasjonen.

Mange prosjekt er vellykkede, men noen skulle ikke vært igangsatt sett i ettertid

Prosjektene som har fått tilsagn fra IN betraktes i stor grad som vellykkede av bedriftene. Sett i ettertid framhever 79 prosent av virksomhetene at prosjektet var vellykket, 15 prosent at det var delvis vellykket og 4 prosent at det var mislykket. Resultatene er om lag som i fjor.

IN har imidlertid ikke fullstendig informasjon om bedriftene eller prosjektet på tilsagnstidspunktet. Dette kan føre til at det gjøres feilvurderinger (mislykkede prosjekter, prosjekter med lav addisjonalitet, bedriften nedlagt/gått konkurs eller prosjektet nedlagt) sett i ettertid. I forhold til det opprinnelige utvalget utgjør feilvurderingene en andel på 14 prosent. Dette er svakt lavere andel enn i fjorårets undersøkelse.

Innovasjon Norges kundefokus

INs oppfølging av tilsagnsmottakerne

Et av elementene som inngår i INs forretningsidé er å følge opp prosjektene som har fått tilsagn. 33 prosent av bedriftene rapporterer om at de har fått oppfølging fra IN etter tilsagnet, mens 5 prosent ikke har fått oppfølging selv om de ønsket det. Dette er om lag samme andel som i de to foregående etterundersøkelsene. De virksomhetene som fikk oppfølging fikk det først og fremst når det gjelder samarbeidspartnere/nettverk og økonomi. I underkant av 2/3 virksomhetene er i stor grad fornøyde med INs oppfølging, noe som er tilnærmet som for 2001-kullet.

SUMMARY

This report summarises the results from a longitudinal survey among firms that have received loans and grants from Innovation Norway in 2002. The first part of the survey was carried out in 2003 and the last part in 2006. A fairly representative sample of 705 firms answered both questionnaires. This is equivalent to approximately 10 percent of the loans and grants given in 2002.

The survey covers the following type of financial support:

- Secured loans
- National venture capital loans
- Regional venture capital loans
- National development grants
- Regional development grants
- Start-up grants for entrepreneurs
- Public and industrial research and development contracts
- Basic financing of the fishing fleet
- Loans for agricultural purposes
- Agricultural grants

The content of the study is divided in three segments. In the first part, INs influence on the projects is examined. In the second section, the results of the projects are described. Central aspects in this context are survival, profitability, growth, employment, competence and innovation. The link between the firms' results and different characteristics is investigated in the final part.

1. BAKGRUNN OG FORMÅL

1.1 BAKGRUNN

Kundeeffektundersøkelser har vært gjennomført siden 1995 blant bedrifter som har mottatt tilsagn om lån eller tilskudd. Disse undersøkelsene er lagt opp som en førundersøkelse og en etterundersøkelse. Førundersøkelsen gjennomføres året etter at tilsagn er gitt, mens etterundersøkelsen gjennomføres 3-4 år etter tilsagn. Hvert år gjennomføres det derfor både en før- og en etterundersøkelse på ulike årganger. Bedriftene som undersøkes i førundersøkelsen, er de samme som i etterundersøkelsen. På denne måten får bedriftene en oppfølging.

Det er til nå gjennomført ni førundersøkelser for finansieringstilsagn gitt i 1994, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003 og seks etterundersøkelser for finansieringstilsagn gitt i 1994, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000, 2001. I perioden fram t.o.m. 2002-årgangen (gjennomført i 2003 (før) og 2006 (etter)) har det vært effektevaluering av i hovedsak de tradisjonelle finansielle virkemidlene. F.o.m. 2003-årgangen er flere av programaktivitetene med tyngre kompetanse- og nettverkselementer inkludert. Det har variert gjennom denne ti-årsperioden hvem som har vært operatør for undersøkelsene. Møreforskning hadde ansvaret for før- og etterundersøkelsene av 1994-, 1995-, 1996- og 1998-årgangene. Nordlandsforskning for 1999-, 2000-, 2001- og 2002-årgangene, hvorav den siste etterundersøkelsen er den som foreligger her. Oxford Research AS har ansvaret for 2003-, 2004- og 2005-årgangene.

Kundeeffektundersøkelsen er en av flere undersøkelser som inngår i et totalt evalueringssystem for Innovasjon Norge. Enkeltvirkemidler blir evaluert fra tid til annen. Det skal også med jevne mellomrom gjennomføres en ekstern evaluering av organisasjonen som helhet. Denne gjennomføres i regi av Nærings- og handelsdepartementet som INs eierdepartement.

1.2 FORMÅL

Kundeeffektundersøkelsene er pr. i dag IN viktigste kilde til måling av resultater/-effekter av institusjonens tjenester og har to formål;

- et internt formål som søker å bidra til forbedring og videreutvikling av Innovasjon Norges virksomhet.
- et eksternt formål som dreier seg om å dokumentere overfor omverdenen at man har fått igjen noe for de pengene som er investert i Innovasjon Norges aktiviteter.

Denne etterundersøkelsen omfatter de låne- og tilskuddsordningene som utgjør det faste finansieringstilbudet til enkeltbedrifter inkludert etablererstipend, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidlene.

Gjennom kundeeffektundersøkelsene ønsker en å få svar på spørsmål som:

- Hvordan IN bidrar til realisering og oppfølging av prosjektene?
- Hvordan stimulerer INs medvirkning sentrale målsettinger og endringsprosesser i bedriftene?
- Hvordan vurderer kundene INs rolle i prosjektet?

INs bidrag til realisering og resultater av prosjektene er et spørsmål om effekter og addisjonalitet på prosjektnivå. En ønsket å undersøke om prosjektet ble realisert, og i hvilken grad INs engasjement er avgjørende for at prosjektet blir realisert med hensyn til form, størrelsesorden og tidsramme.

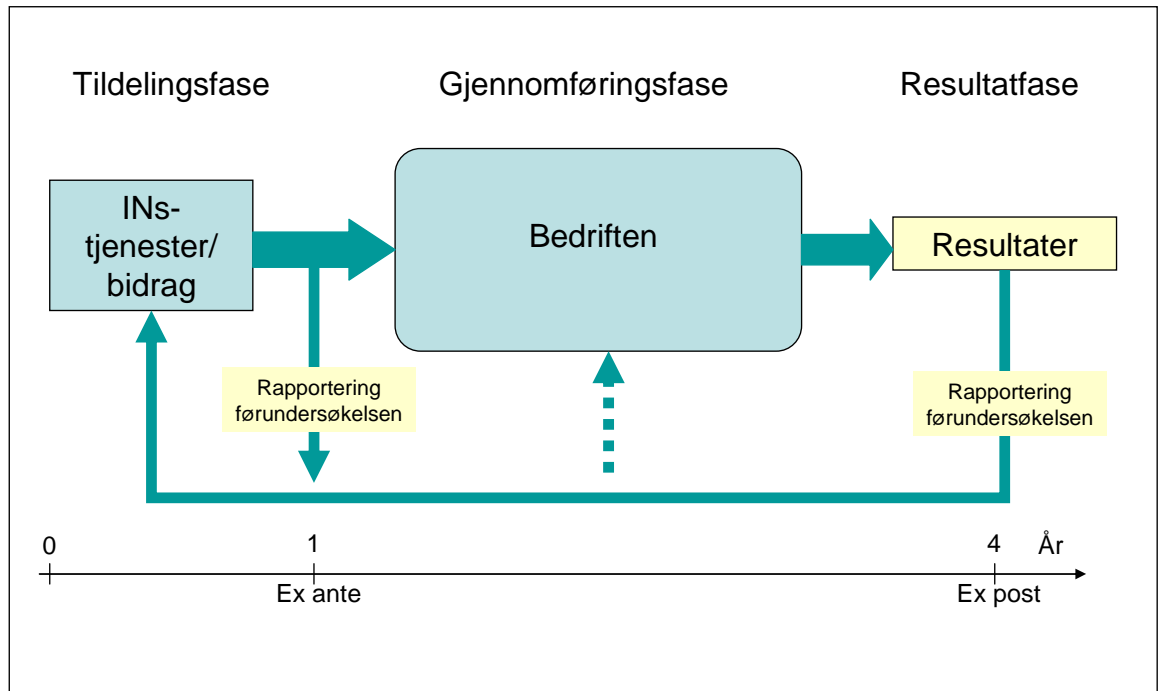
INs påvirkning av bedriftens sentrale målsettinger og endringsprosesser er et spørsmål om effekter på bedriftsnivå og blir særlig fokusert i etterundersøkelsene. Har realiseringen av prosjektet bidratt til bedriftens målsettinger i forhold til økonomisk resultat, vekst, sysselsetting, kompetanse, konkurranseevne, markedsandel og nyskapning/innovasjon? Hvilke resultater som oppnås på bedriftsnivå avhenger i stor grad også av bedriftens strategiske valg, kompetanse og målsettinger.

Kundenes vurdering av INs rolle i prosjektet er et spørsmål om i hvilken grad IN er en aktiv samarbeidspartner for bedriften. Har IN bidratt med oppfølging av prosjektet, innenfor hvilke områder har dette skjedd og i hvilken grad bedriftene er fornøyd med dette?

For å besvare spørsmålene i etterundersøkelsen benyttes data både fra førundersøkelsen i 2003 og fra etterundersøkelsen i 2006. Mens dataene fra førundersøkelsen sier noe om forventninger og status i bedriften ved oppstarten av det finansierte prosjektet, danner dataene i etterundersøkelsen basis for å vurdere om forventninger er oppfylt og i hvilken grad det har skjedd endringer i bedriften.

Evalueringen som gjennomføres om kunder og tjeneste kan sies å foregå i tre ulike hovedfaser. En *tildelingsfase* hvor bedriftene får tilsagn om en tjeneste fra IN. Denne evalueres i en førundersøkelsen året etter at tilsagn er gitt. I *gjennomføringsfasen* realiserer bedriften utviklingsprosjektet eller deltar i en aktivitet/-program. Det er i denne fasen at det kan skapes resultater og skje endringer i bedriften. Dette evalueres i en etterundersøkelse fire år etter at tilsagn ble gitt.

Resultatene av etterundersøkelsen rapporteres i *resultatfasen*. Dette er vist i figuren nedenfor.

Figur 1-1 Gjennomføring av kundeeffektundersøkelsene - Oversikt

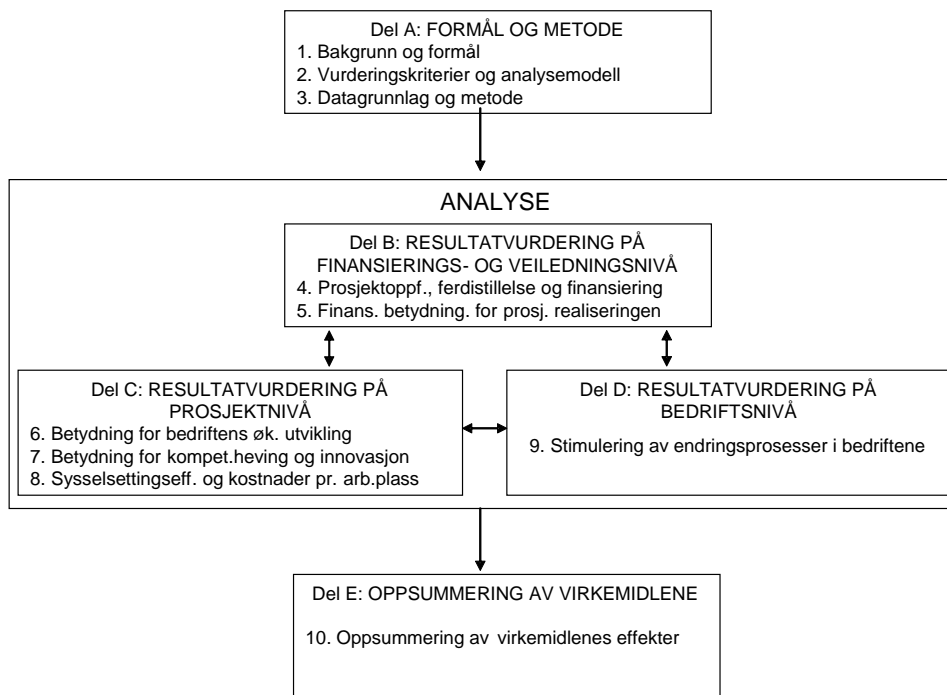
I førundersøkelsene er det fokusert på bedriftens forventning til prosjektet, dets virkninger og betydning for bedriften og INs betydning for prosjektets realisering. Kundetilfredshet er et annet fokusområde. Dette omhandler bedriftens kunnskap om INs virkemidler, forventning til og opplevelse av blant annet INs service og kompetanse, hva slags egenskaper som bør kjennetegne IN samt bedriftens oppfatninger av forbedringsområder i IN. De årlige undersøkelsene gir et materiale med mulighet til å studere utviklingen over tid.

I etterundersøkelsene etterprøves bedriftenes forventninger til prosjektene slik de framkommer i førundersøkelsen. Det er lagt vekt på å få fram informasjon om prosjektets realisering og finansiering, effekter av prosjektet i bedriften for økonomisk utvikling, sysselsettingsutvikling, kompetanseutvikling, betydning for overlevelse, lønnsomhetsutvikling og konkurransevne. Basert på bedriftens erfaringer med prosjektet, regnskapsdata o.l. blir prosjektets effekter i bedriften

undersøkt. Det samme blir betydningen av INs medvirkning i prosjektet både økonomisk og faglig.

1.3 RAPPORTENS OPPBYGGING

Rapporten er delt inn i fire hoveddeler som vist i figuren nedenfor. Del A gir oversikt over bakgrunn og formål for undersøkelsen. I delene B, C og D analyseres resultatene i forhold til finansierings og veiledningsnivået, prosjektnivået og bedriftsnivået, mens det i del E foretas en oppsummering i forhold til det enkelte virkemiddelet og resultatene drøftes i forhold til utvalgte mål for IN og de bedriftsrettede virkemidlene.

2. VURDERINGSKRITERIER OG ANALYSEMODELL

Hensikten med dette kapittelet er først og fremst å ha en bakgrunn for senere vurderinger av om tildelingene av tilsagnene i 2002 er i tråd med målene og departementenes intensjoner. Denne kundeeffektundersøkelsen omfatter aktiviteter til tidligere SND. Organisasjonen ble sammenslått til Innovasjon Norge i 2004². Det kunne vært relevant å vurdere resultatene fra kundeeffektundersøkelsen i forhold til den tidligere formålsbeskrivelsen for SND. Ettersom et hovedpoeng for kundeundersøkelsene er å ta lærdom av tidligere erfaringer mener vi allikevel at resultatene fra denne undersøkelsen kan vurderes i forhold til de mål og strategier som gjelder for Innovasjon Norge i dag. Bortsett fra et sterkere internasjonalt fokus er det nye mål og resultatstyringssystemet ikke vesensforskjellig fra det som tidligere gjaldt for SND. Å benytte det nye målsystemet er også i tråd med den vurdering som ble gjort i forbindelse med den siste gjennomførte førundersøkelsen³. Beskrivelsen i det videre bygger derfor på dette og det nye mål- og resultatstyringssystemet som er benyttet fra og med 2005.

2.1 INNOVASJON NORGES FORMÅL

Hovedmål og delmål for Innovasjon Norge er⁴:

Hovedmål:

Innovasjon Norge har til formål å fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon, internasjonalisering og profilering.

Hovedmålet er overordnet andre styringssignaler. I arbeidet med å oppnå hovedmålet skal Innovasjon Norge rette innsatsen mot fokusområder og målgrupper der offentlig innsats kan utløse økt verdiskaping. Disse er internasjonalisering og prosjekter i ide-, utviklings- og kommersialiseringsfasen, samt entreprenører, unge bedrifter og små og mellomstore bedrifter med vekstpotensial. I tillegg er kvinner en prioritert målgruppe.

² SND, Norges eksport råd, Norges turistråd og Veiledningskontoret for oppfinnere.

³ Oxford Research, 2005

⁴ Mål og resultatstyringssystem for Innovasjon Norge. Rapport fra arbeidsgruppe nedsatt av Nærings- og handelsdepartementet. Avgitt 24. juni 2004. Se også Operasjonalisering av MRS-systemet for Innovasjon Norge. Rapport fra prosjektgruppe, 10. desember 2004.

Delmål:

1. Økt innovasjon i næringslivet i hele landet.

- økt omfang av lønnsomme etableringer
- økt innovasjonsevne og –takt i etablerte bedrifter
- utvikling av lokale, regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

2. Økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet

- økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter
- økt internasjonal aktivitet næringslivet.
- at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi

3. Styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt

- å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet
- økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet
- økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte, land og nS grupper
- at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge

4. Næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

- lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling
- å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionalt partnerskap
- at arbeidet i omstillingsområdene drives profesjonelt og målrettet

5. Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

- være en kunde og markedsorientert organisasjon
- korrigere for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner
- være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utforormingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering regional utvikling i sammenheng.

I utredningen omkring hovedmål og delmål, ble også følgende føringer gitt for Innovasjon Norge sin virksomhet:

- Innovasjon Norge skal ha et klart kundefokus som innebærer at næringslivet er tilfreds med organisasjonens tjenester.
- Innovasjon Norge skal bidra til lønnsomhet hos kundene.
- Tre bedriftsmålgrupper skal prioriteres: entreprenører, unge bedrifter og SMB med vekstambisjoner og -potensial.
- Kvinner er en prioritert målgruppe.
- Innovasjon Norge skal arbeide med og prioritere verdikjeder, bransjer og næringer med særskilte utfordringer og/eller verdiskapingsmuligheter hvor landbrukstilknyttet virksomhet og marin sektor er nevnt spesielt.
- INs virkemidler skal korrigere for markeds- og systemsvikt og være rettet mot dynamikken i næringslivet uten å virke unødige konkurransevidene.

- Innen rammen av hovedmålet skal Innovasjon Norge være en regional og nasjonal kunnskapsbygger og bidra til regional tilpasning av nasjonale, innovasjonspolitiske strategier.
- Innovasjon Norge skal bidra til å fremme miljøvennlige og bærekraftige løsninger.

Vektingen av disse målsettingene vil i betydelig grad være påvirket av type tjenester som inngår i undersøkelsen. I foreliggende undersøkelse er det finansielle tjenester som inngår i form av forskjellige låne- og tilskuddsordninger for bedriftsutvikling. Dette gjør at det særlig er delmålene 1, 2 og delvis 4 og 5 som er de målene det aktuelt å forholde seg til. I tillegg må det tas hensyn til hovedmålet og de føringer som er gitt om kundefokus, lønnsomhet, prioriterte målgrupper og at tjenestene skal korrigere for markeds- og systemsvikt.

2.2 VURDERINGSKRITERIER OG ANALYSEMODELL

Kjernen i INs innsats og tjenester er etter vår oppfatning å få til innovative og nyskapende aktiviteter i bedriftene. Dette inkluderer å benytte tjenestene for å påvirke de mest sentrale dimensjonene, knyttet til bedriftenes innovasjonsprosesser og prosjektutvikling, for å tilføre prosjektene ekstra verdi. Dermed legges forholdene til rette for å øke bedriftenes totale verdiskapning, et mål som er svært sentralt i næringsutviklingen og næringspolitikken. Nedenfor er disse ulike målsettingene og kravene som det blir fokusert på i denne etterundersøkelsen (tilpasset at vi her bare ser på låne- og tilskuddsordningene for enkeltbedrifter og ikke de ulike kompetanse-/nettverksprogrammene og annen satsing) samordnet med de spørsmålene/problemstillingene som ønskes besvart i etterundersøkelsen (jfr. kap 1.2). Dette er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 2-1 Sammenhengen mellom INs målsettinger, måleindikatorer og etterundersøkelsens problemstillinger

Problemstilling	Innovasjon Norges sentrale målområder	Type mål/indikatorer
Hvordan påvirker INs medvirkning sentrale målsettinger og endringsprosesser i bedriftene?	Bidra til lønnsomme bedrifter og markedsutvikling	- Prosjektets betydning for lønnsomheten og overlevelse
		- Prosjektets betydning for kostnadsreduksjoner/inntektsøkninger - Prosjektets betydning for utvikling i ulike markeder
	Bidra til økt sysselsetting	- Arbeidsplasser skapt - Arbeidsplasser sikret
	Bidra til økt innovasjonsevne	- Prosjektets bidrag til innovasjon - Prosjektets bidrag til kompetanseheving - Prosjektets bidrag til samarbeid
	Fremme nyskapning og omstilling i bedriftene	- INs stimulering av strategiske endringsprosesser i bedriftene - INs innvirkning på bedriftens resultater
Hvordan bidrar IN til realiseringen av prosjektene?	Korrigere for markeds- og systemsvikt	- Prosjektene finansiering - Prosjektrealisering i ettertid
Hvordan vurderer kundene INs rolle i prosjektet?	Kundefokus/Aktiv samarbeidspartner	- INs prosjektoppfølgning
	Fokuset på sentrale målgrupper	- SMB med vekstambisjoner og -potensial. - Unge bedrifter - Kvinner

2.2.1 Geografiske soner

Det geografiske nedslagsfeltet for de bedriftsrettede virkemidlene kan deles i to hovedkategorier; innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet⁵. Området som er innenfor er sonene A, B, C og D, der område A har høyest prioritet, B nest høyest prioritet osv. For område D, som har lavest prioritet ved bruken av de distriktpolitiske virkemidlene, kan en bare gi indirekte, tilretteleggende støtte. Vi vil derfor i denne studien behandle område D som utenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

For sone A, B og C er det definert maksimale støttebeløpet målt i forhold til samlet offentlig innsats som andel av standard kostnadsgrunnlag. For område A er maksimal støttesats 30 prosent for store bedrifter og 45 prosent for små og

⁵ En detaljert oversikt er vist i vedlegg.

mellomstore bedrifter⁶ når det gjelder støtte til investeringer. For område B er maksimale støtteandeler henholdsvis 25 prosent og 30 prosent, mens de for område C er 15 og 25 prosent. I tillegg kan kompetansetiltak utenom produktutvikling støttes med inntil 75 prosent av kostnadsgrunnlaget for SMB, mens denne typen støtte til store bedrifter ikke er tillatt. Dette gjelder i alle tre områdene A, B og C. Produktutvikling kan støttes med inntil 40 prosent i SMB og 30 prosent i store bedrifter. Dersom det er snakk om industriell forskning er maksimalsatsene høyere. Også dette gjelder i virkeområde A, B og C. I tillegg kan alle bedrifter motta såkalt bagatellmessig støtte opp til 100 prosent av kostnadsgrunnlaget. Støtten kan regnes som bagatellmessig dersom bedriften ikke mottar mer enn 100.000 EURO over en treårsperiode.

2.2.2 Analysemodell

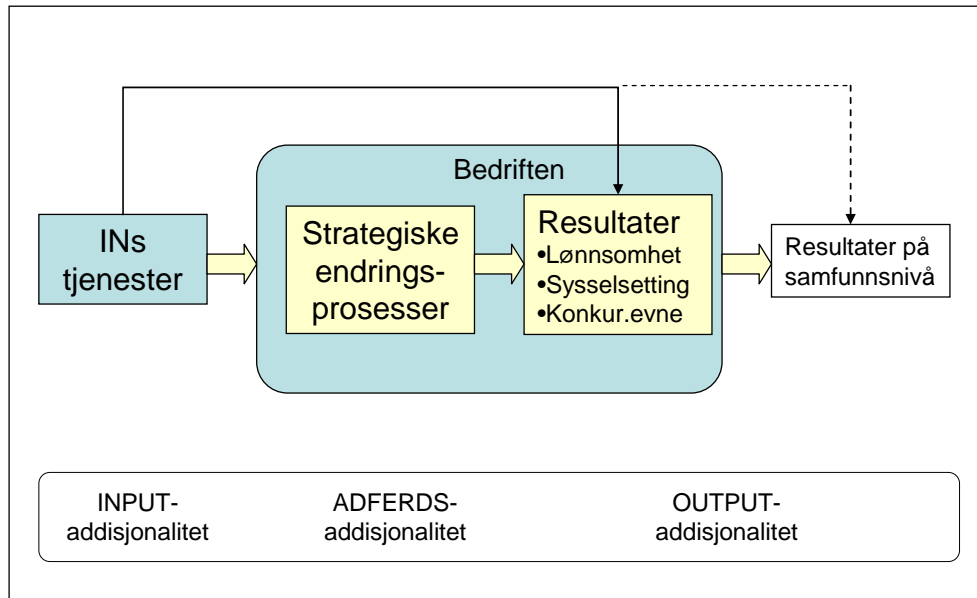
Modellen nedenfor gir en oversikt over hva som skal undersøkes i etterundersøkelsen. Dette skal gi svar på problemstillingene som kan sammenfattes til hvordan IN og det igangsatte prosjektet innvirker på bedriftens interne prosesser og resultater. Til sist skal dette også kunne gi resultater på samfunnsnivå. Dette handler om input, adferds- og output addisjonalitet i vid forstand. Mens førundersøkelsen i hovedsak fokuserer på input addisjonalitet⁷, er hovedfokuset i etterundersøkelsen på adferds- og output addisjonalitet. Adferdsaddisjonalitet er et omfattende begrep og handler i vår sammenheng om forskjellen i bedriftens adferd som skyldes INs innsats (intervensjon). Forutsetningen som ligger til grunn for dette er adferden endres i en fordelaktig retning⁸. Adferdsaddisjonalitet slik det måles i etterundersøkelsen foregår på flere nivåer. På det enkleste nivået er det begrenset til det finansierte prosjektet og manifesterer seg gjennom spørsmål om støtten har ført til økt aktivitet innen det valgte området (kompetanse, innovasjon, samarbeid), dets omfang finansielt eller annet, og om tidspunktet for prosjektet ble påvirket (førte støtten til raskere prosjektoppstart, gjennomføring o.l.). Å finne ut hva som ligger under slik påvirkning er imidlertid mer omfattende. På et dypere nivå reiser vurderingen av adferdsaddisjonalitet spørsmål om hvordan et virkemiddel virker sammen med og påvirker bedriftens strategiske endringsevner og er noe vi går nærmere inn på i kap. 9. Å måle adferdsendring kan imidlertid være krevende da det blant annet vil ta tid å endre/påvirke bedriftene. Output-

⁶ Som små og mellomstore bedrifter regnes de med under 250 ansatte og som er uavhengige i den forstand at de ikke eies med mer enn 25% av andre selskaper som ikke defineres som SMB. Ikke uavhengige selskaper regnes som SMB dersom de i tillegg til å ha under 250 ansatte ikke har en omsetning som overstiger 40 mill. EURO eller en balanse som overstiger 27 mill. EURO.

⁷ Input-addisjonalitet er det som er vanligst å måle særlig i prosjektsammenheng. Med andre ord prøve å finne ut om prosjektet ville ha blitt realisert eller ikke uavhengig av støtten. Det er dette som benyttes i førundersøkelsen.

⁸ I evalueringssammenheng må en også være oppmerksom på mulige omvendte effekter. Dette kan for eksempel skje ved at bedriftene oppmuntres til å ta risiko som de ikke har råd til.

addisjonalitet er det tredje begrepet som kan beskrive tilleggseffekten på tjenester eller produkter som kan tilskrives INs satsing. I etterundersøkelsen handler dette om lønnsomhet, sysselsettingseffekter og konkurransevne som kan tilskrives innsatsen. Dette er også krevende å måle da det er svært mange andre forhold som kan påvirke en slik utvikling (f.eks. konjunkturer, markedsutvikling, finans- og næringspolitikken m.v.). I analysemodellene nedenfor er de områdene og sammenhengene som undersøkes illustrert og satt inn i et addisjonalitetsrammeverk.

Figur 2-1 Analysemodell

3. DATAGRUNNLAG OG METODE

3.1 UTVALGET

I førundersøkelsen gjennomført i 2003 blant bedrifter som fikk tilsagn i 2002, ble det gjort et utvalg på 2097 bedrifter hvorav 1105 svarte (Brastad, Bullvåg og Madsen, 2003). For en nærmere oversikt over hvordan dette uttrekket og innsamlingen av opplysninger om bedriftene ble gjort, vises det til den nevnte førundersøkelsen.

I denne etterundersøkelsen ble det tatt utgangspunkt i de 1105 bedriftene som hadde svart i førundersøkelsen. Av disse fikk vi svar fra 705 bedrifter eller 64 prosent av utvalget. Av disse var 60 prosentpoeng i aktiv drift, mens 4 prosentpoeng var blitt nedlagt eller gått konkurs. 36 prosent av virksomhetene avsto å svare på etterundersøkelsen eller det ble ikke oppnådd kontakt. I forhold til utvalget i førundersøkelsen (2097 bedrifter) oppnådde vi en svarprosent på 34 prosent. Antall bedrifter som svarte i de ulike trinnene av undersøkelsen vises i tabellen under.

Tabell 3-1 Opprinnelig utvalg og antall svar på før- og etterundersøkelsen

Opprinnelig utvalg	Besvart førundersøkelsen	Ikke svart på etterundersøkelsen	Nedlagt/konkurs	Aktiv drift
2.097	1.105	400	45	660
100 %	53 %	19 %	2 %	31 %
	100 %	36 %	4 %	60 %

I tabellene nedenfor er respondentene fordelt etter virkemiddel, bedriftsstørrelse og distriktspolitisk virkemiddelzone og sammenlignet med utvalget/respondentene i førundersøkelsen. Hensikten med dette er å undersøke om det har skjedd et systematisk frafall av bedrifter fra førundersøkelsen til etterundersøkelsen.

Når respondentene fordeles etter hvilket virkemiddel de har fått samt distriktspolitisk virkemiddelzone, finner vi at det er signifikante forskjeller mellom før- og etterundersøkelsen. I forhold til førundersøkelsen er bedriftene som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten og som ligger i sone A i virkeområdet underrepresentert. Denne skjevheten vil kunne påvirke resultatene noe, men trolig ikke i stor grad. Bedriftene som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten utgjør en relativt liten andel av virkemidlene som inngår i undersøkelsen. Når en gjør den samme bortfallsanalysen uten grunnfinansieringslån til fiskeflåten er det ingen signifikante forskjeller mellom før- og etterundersøkelsen ut fra både virkemiddel

og distriktpolitisk virkeområde. Det er heller ingen signifikante forskjeller når tilsagnsmottakerne grupperes etter bedriftsstørrelse. Dette betyr at virksomhetene i denne undersøkelsen er representative i forhold til størrelse.

Ut fra en samlet vurdering er det grunn til å konstatere at de bedriftene som har svart på etterundersøkelsen er rimelig representative for det utvalget som de ble trukket fra, vurdert ut fra dimensjonene virkemiddelsammensetning, bedriftsstørrelse og distriktpolitisk virkeområde. Fordelingen ut fra de ulike dimensjonene vises i de tre tabellene nedenfor.

Tabell 3-2 Utvalg, respondenter og frafall etter virkemiddel

Virkemiddel	Svar 2003		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2006*	
	N	%	N	%	N	%
Lavrisikolån	46	100	16	35	30	65
Landsdekkende risikolån	64	100	24	38	40	63
Distriktsrettede risikolån	82	100	35	43	47	57
Landsdekkende utv.tilskudd	46	100	15	33	31	67
Distriktsutviklingstilskudd	235	100	89	38	146	62
Etablererstipend	226	100	73	32	153	68
OFU/IFU	57	100	15	26	42	74
Grunnfin. fiskeflåten	67	100	41	61	26	39
Lån til landbruket	96	100	30	31	66	69
Bygdeutviklingsmidler	181	100	57	32	124	69
TOTALT	1100	100	395	36	75	64

* Inkluderer også bedrifter som har blitt nedlagt eller gått konkurs

Tabell 3-3 Utvalg, respondenter og frafall etter bedriftsstørrelse

Bedriftsstørrelse	Svar 2003		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2006*	
	N	%	N	%	N	%
0 ansatte	173	100	59	34	114	66
1 til 9	741	100	275	37	466	63
10 til 19	79	100	22	28	57	72
20 til 49	62	100	22	36	40	65
50 til 99	22	100	6	27	16	73
100+	23	100	11	48	12	52
TOTALT	1100	100	395	36	705	64

* Inkluderer også bedrifter som har blitt nedlagt eller gått konkurs

Tabell 3-4 Utvalg, respondenter og frafall etter distriktpolitisk virkeområde

Virkemiddelsone	Svar 2003		Avslag/ ikke kontakt		Svar 2006*	
	N	%	N	%	N	%
Sone A	61	100	30	49	31	51
Sone B	328	100	115	35	213	65
Sone C	306	100	94	31	212	69
Utenfor	405	100	156	39	249	62
TOTALT	1100	100	395	36	705	64

* Inkluderer også bedrifter som har blitt nedlagt eller gått konkurs

3.2 DATAINNSAMLINGSMETODE

Intervjudelen av etterundersøkelsen for 2002-kullet ble som for de tidligere før- og etterundersøkelsene gjennomført av Polarfakta AS. Polarfaktas erfaringer med dette oppdraget kommer til nytte både ved at intervjuoperatørene får opplæring i forhold til tidligere erfaringer med undersøkelsene samt at strategien for rekruttering av bedrifter er blitt finslipt over tid. En har i større grad utnyttet ulike nettbaserte registre for å lete opp oppdaterte adresser og telefonnummer til tilsagnsmottakerne.

Datainnsamlingen startet med at spørreskjemaene samt et følgeskriv fra IN ble sendt bedriftene puljevis. I det vedlagte følgebrevet ble bedriften orientert om hensikten med undersøkelsen, og at de ville bli kontaktet av Polarfakta AS på vegne av Nordlandsforskning og IN for videre intervju. Det var også oppgitt telefonnummer og en e-postadresse slik at respondenter med spørsmål lett kunne få avklart disse. Bedriftene ble deretter kontaktet om lag fem dager etter utsendelsen for å innhente samtykke til intervju. Det ble så avtalt tidspunkt for intervju med de bedriftene som samtykket til å delta i undersøkelsen, og det ble kontrollert at intervjueren traff riktig person i bedriften. Etter hvert som bedriftene ble kontaktet, ble utfallet av kontaktforsøket loggført av den enkelte intervjuer. Bedrifter der riktig person ikke var til stede/tilgjengelig eller der en ikke oppnådde kontakt, ble forsøkt kontaktet igjen inntil tre ganger. Undersøkelsen ble gjennomført i januar og februar 2006.

3.3 VURDERING AV DATAMATERIALET

Selv om datamaterialet er rimelig representativt ut fra de bakenforliggende variablene, er det også flere andre forhold som spiller inn ved tolkningen av

resultatene og som gjør at en må en utvise en viss forsiktighet. Dette kan være:

- Generell usikkerhet omkring sammenhenger og effekter
- Svakheter ved egenrapporterte resultatmål
- Mulige selekteringsskjevheter

Generell usikkerhet omkring sammenhenger og effekter. Generelt gjelder at studier av bedriftsinterne effekter av offentlig støtte er et svært vanskelig felt. Det er vanskelig å få eksakte svar på spørsmål om virkemidlenes egnethet og samlede effekter. Dette innebærer at en generelt bør være forsiktig når det gjelder å trekke konklusjoner på grunnlag av kvantifiserte effekter av bedriftsrettede virkemidler.

Svakheter ved egenrapporterte resultatmål. Resultatmålene i kundeeffektundersøkelsen er egenrapporterte fra bedriftene som mottar støtte. Det er tidligere dokumentert svakheter ved egenrapporterte resultater, blant annet knyttet til at brukere av de fleste tiltak i stor grad er fornøyde (Nødland og Olsen, 1992) Det kan også tenkes at svarene ikke er i samsvar med virksomhetenes reelle preferanser, men at de er utslag av strategisk svargivning for å opprettholde ordningene og få støtte ved en senere anledning. Det er imidlertid vanskelig å avsløre omfanget av slik strategisk svargivning. Et annet problem ved de egenrapporterte målene er at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom dem og faktisk oppnådde resultater (Rolfsen, 1995).

Resultatene kan være påvirket av selekteringsskjevheter. Det vil si at det kan være områder hvor det kan være systematiske forskjeller mellom de som har svart og de som ikke har gjort det. I vårt tilfelle er det for eksempel grunn til å tro at det vil være lettere for bedriftene å rapportere om et vellykket enn et mislykket prosjekt. Som et resultat av dette kan det antas at de bedriftene som har svart på undersøkelsen i gjennomsnitt kan ha oppnådd bedre resultater enn de som ikke har svart. Dette vil i så fall føre til at resultatene kan gi et mer optimistisk bilde av situasjonen enn hva som faktisk er tilfelle.

4. PROSJEKTOPPFØLGING, FERDIGSTILLELSE OG FINANSIERING

I den første delen av dette kapitlet undersøker vi i hvilken grad tilsagnene er benyttet, og om IN følger opp bedriftene. Deretter ser vi nærmere på om prosjektene er ferdigstilt. Vi kartlegger hva som eventuelt er årsaken til at prosjektene ikke er realisert, og om prosjektene er gjennomført i samsvar med de opprinnelige planene. Til slutt ser vi nærmere på hvordan prosjektene er finansiert. Vi undersøker hvilke finansieringskilder som bidrar i tillegg til IN, og om prosjektene har fått tilleggfinansiering fra IN.

4.1 BENYTTETE TILSAGN

Andelen benyttede tilsagn har økt med 10 prosentpoeng fra førundersøkelsen. Det innebærer at 94 prosent av bedriftene nå har benyttet seg av tilsagnet som de fikk i 2002. Dette er nedgang på 3 prosentpoeng fra forrige etterundersøkelsene. Benyttelsen av tilsagnet varierer fra 97 til 89 prosent mellom de ulike virkemidlene. Mottakerne av OFU/IFU og etablererstipend er de som i størst grad har tatt tilsagnet i bruk, mens de som har fått landsdekkende risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd i minst grad har benyttet det. Oversikten over andelen benyttede tilsagn for de ulike virkemidlene vises i tabellen nedenfor.

Tabell 4-1 Benyttede tilsagn etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Benyttet	Ikke benyttet
Distriktsutviklingstilskudd	132	97	3
OFU/IFU	40	97	3
Etablererstipend	143	96	4
Grunnfinansieringslån fiskeflåten	23	96	4
Lån til landbruket	63	95	5
Lavrisikolån	28	93	7
Distriktsrettede risikolån	41	93	7
Bygdeutviklingsmidler	121	92	8
Landsdekkende utviklingstilskudd	31	90	10
Landsdekkende risikolån	38	89	11
Totalt	660	94	6

4.2 OPPFØLGING AV TILSAGNSMOTTAKERE

Ett element i INs forretningsidé er å følge opp de prosjektene som har fått tilsagn. I dette kapittelet blir det gått inn på hvor mange virksomheter som har fått oppfølging fra IN og hvem som tok initiativet til den. Dessuten kartlegges det på hvilke områder bedriftene har fått oppfølging og hvor fornøyde de er med den.

4.2.1 Hvor mange bedrifter har fått oppfølging?

Virksomhetene ble spurt om IN har bidratt med oppfølging etter at tilsagnet ble gitt. 33 prosent svarte ”ja” på dette spørsmålet, mens 67 prosent svarte ”nei”. Av de som svarte ”nei”, var det imidlertid bare 5 prosentpoeng av bedriftene som ikke har fått oppfølging som ønsket å få det, noe som er om lag samme andel som i de tidligere etterundersøkelsene. De resterende 62 prosentpoeng av bedriftene mente at oppfølging ikke var nødvendig eller forventet.

Det er store forskjeller mellom de ulike virkemidlene når det gjelder i hvilken grad IN har bidratt med oppfølging. Disse forskjellene skyldes først og fremst ulike ønsker blant virkemiddelmottakerne. Mottakerne av landsdekkende utviklings-tilskudd (54 prosent) og distriktsrettede risikolån (47 prosent) er de som i størst grad har fått oppfølging, mens mottakerne av lån til landbruket (15 prosent) og bygdeutviklingsmidler (14 prosent) har fått oppfølging i minst grad. Dette er de to samme virkemidlene som i fjorårets undersøkelse. Virksomhetenes svar fordelt etter virkemiddel vises i tabellen under.

Tabell 4-2 Har IN bidratt med oppfølging etter tilsagnet? Fordeling etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Ja	Nei	Vet ikke
Landsdekkende utviklingstilskudd	28	54	46	0
Distriktsrettede risikolån	38	47	53	0
Lavrisikolån	26	42	58	0
Etablererstipend	93	42	58	0
OFU/IFU	39	39	61	0
Landsdekkende risikolån	32	38	62	0
Distriktsutviklingstilskudd	122	36	63	1
Grunnfinansieringslån fiskeflåten	22	32	68	0
Lån til landbruket	60	15	85	0
Bygdeutviklingsmidler	109	14	86	0
Totalt	569	33	67	0

De bedriftene som har fått oppfølging fra IN ble også spurt om hvem som tok initiativ til kontakten mellom IN og bedriften. 56 prosent framhever at initiativet til kontakten først og fremst ble tatt av bedriften selv. 32 prosent svarer at initiativet

til kontakten noen ganger ble tatt av bedriften og noen ganger av IN, mens 10 prosent sier at initiativet ble tatt av IN. Andelen virksomheter der initiativet til kontakten ble tatt av IN er den samme som tidligere, mens andelen der bedriften tok initiativet til kontakten har gått noe ned og andelen der initiativet ble tatt av begge parter har økt noe (9 prosentpoeng).

4.2.2 Områder hvor bedriftene har fått veiledning

For å få inntrykk av hvilke områder bedriftene har fått oppfølging på, ble de som har fått oppfølging bedt om å angi graden av oppfølging på en del sentrale områder knyttet til bedriftsutvikling. Resultatene viser at virksomhetene i størst grad har fått oppfølging angående utvikling av samarbeidspartnere/nettverk. På dette området har 59 prosent fått oppfølging i noen eller stor grad (skår 3-7). De to områdene som følger deretter er økonomisk veiledning (57 prosent) og markedsutvikling (54 prosent). Andelen som har fått oppfølging i noen eller stor grad på de øvrige områdene ligger mellom 36 og 21 prosent. Sammenlignet med forrige etterundersøkelse er omfanget av oppfølging i noen og stor grad på de ulike områdene på et svakt høyere nivå ut fra en samlet vurdering, men det er de samme områdene som har fått mest oppfølging. Bedriftenes svargivning på de ulike oppfølgingsområdene framgår av tabellen under.

Tabell 4-3 Områder hvor bedriften har fått oppfølging fra IN. Prosent. (n=199)

	I liten grad	I noen grad	I stor grad	Vet ikke
Utvikling av samarb. partnere/ nettverk	40	28	31	2
Økonomisk veiledning	41	33	24	2
Markedsutvikling	44	28	26	2
Produkt/tjenesteutvikling	62	20	16	2
Utvikling av organisasjon og ledelse	63	21	15	2
Utvikling av produksjonsprosessen	72	17	9	2
Valg/utvikling av teknologiløsninger	77	14	7	2

Bedriftene som fikk oppfølging fra IN ble også bedt om å svare på hvor fornøyde de er med den. Ut fra en overordnet vurdering synes virksomhetene å være godt tilfredse. Så mange som 62 prosent av dem sier at de i stor grad (skår 5-7) er fornøyde, mens kun 4 prosent er fornøyde i liten grad (skår 1-2). Sammenlignet med fjoråret er det 7 prosentpoeng færre som er godt fornøyd med oppfølgingen.

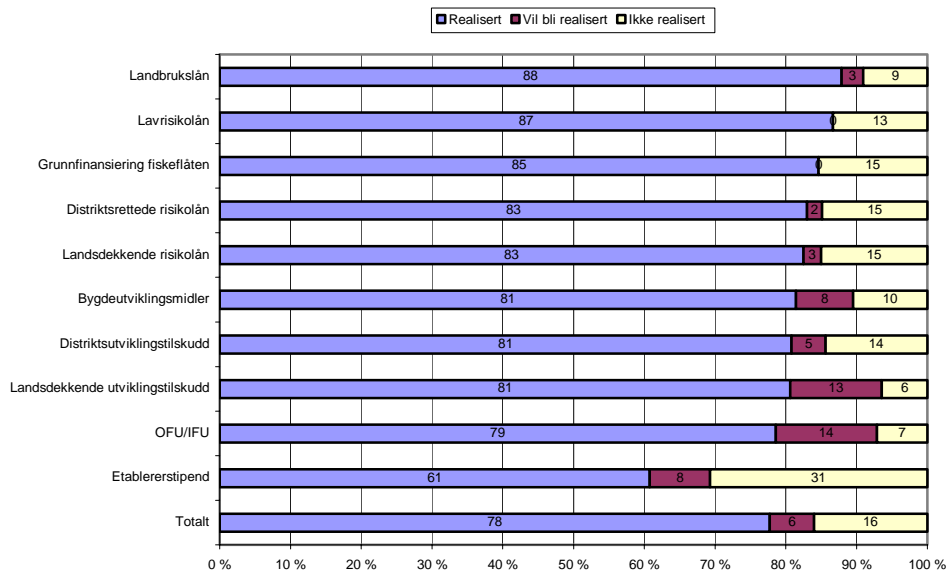
For å undersøke om det er slik at det er de bedriftene som har fått mest veiledning som er mest fornøyd med den, ble det gjort en korrelasjonsanalyse. Denne viser at de virksomhetene som har fått oppfølging i stor grad på de ulike områdene er mer fornøyde med oppfølgingen enn de som har fått veiledning i liten grad. Dette gir

visse indikasjoner på at bedriftene faktisk synes at oppfølgingen hadde en positiv innvirkning på det prosjektet som fikk støtte eller på virksomheten som helhet.

4.3 PROSJEKTENES FERDIGSTILLELSE

I figuren under vises prosjektenes ferdigstillelse. I presentasjonen inkluderes også de prosjektene hvor bedriften har blitt nedlagt eller gått konkurs. Grunnen til det er at dette gir et bedre og mer representativt bilde av hvor mange prosjekter som faktisk har blitt realisert. I framstillingen har vi lagt til grunn at de bedriftene som har blitt nedlagt eller gått konkurs ikke har realisert prosjektet. Dette innebærer at andelen prosjekter som oppgis å være realisert utgjør et konservativt estimat. Begrunnelsen for dette er at det er sannsynlig at også noen av de bedriftene som har blitt nedlagt eller gått konkurs har realisert prosjektet før de opphørte.

Av figuren nedenfor framgår det at 78 prosent av prosjektene er realisert, mens ytterligere 6 prosent forventes å bli realisert. 16 prosent av prosjektene er ikke blitt realisert. Dette er i stor grad de samme resultatene som i forrige undersøkelse. I årets undersøkelse er det imidlertid noe mindre variasjon mellom virkemidlene enn det har vært tidligere. Flest prosjekter er ferdigstilt blant mottakere av lån til landbruket (88 prosent) og lavrisikolån (87 prosent), mens færrest er det blant dem som har fått etablererstipend (61 prosent). Forskjellen i gjennomføringsgrad skyldes først og fremst ulikheter i hvor mange bedrifter som har blitt lagt ned eller gått konkurs. For de resterende virkemiddelmottakerne ligger ferdigstillingsgraden fra 79 til 85 prosent.

Figur 4-1 Status for prosjektets realisering (n=705)

4.4 PROSJEKTENES FINANSIERING

Prosjektene finansieres domineres av tre kilder: Egenkapital, IN-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 43 prosent egenkapital, 37 prosent IN-midler og 11 prosent banklån. I tillegg har noen prosjekter fått delfinansiering fra eksterne investorer (3 prosent), andre kilder (3 prosent), andre offentlige kilder (3 prosent) og Norges forskningsråd (1 prosent). Andelen av de ulike finansieringskildene er i stor grad lik som i de tre foregående etterundersøkelsene.

4.4.1 Prosjektene finansieringskilder etter virkemiddel

I Tabell 4-4 under vises det hvor stor andel av de ulike finansieringskildene som er benyttet blant de forskjellige hovedgruppene av virkemiddelmottakere. Det framgår at det er relativt stor forskjell i finansiering mellom dem. Å delfinansiere prosjektet med egenkapital er mest utbredt for mottakerne av landsdekkende risikolån (56 prosent), mens det er minst vanlig blant de som har fått lån til landbruket (28 prosent). For de resterende virkemidlene ligger egenkapitalandelen på 32 til 51 prosent.

Når det gjelder bruk av bankfinansiering, varierer andelen fra 20 til 1 prosent av prosjektets totale finansieringsbehov. Denne finansieringskilden er mest anvendt av mottakere av distriktsrettede risikolån, mens den er minst utbredt blant de som har fått tilsagn om OFU/IFU. For de resterende virkemidlene ligger andelen banklån i intervallet mellom 3 til 19 prosent. Også for INs andel av prosjektfinansieringen er det en del ulikheter etter type virkemiddel. Med en andel på 57 prosent er INs finansieringsandel høyest blant mottakerne av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, mens den er lavest blant de som har fått OFU/IFU (25 prosent). For de andre virkemidlene ligger INs andel av prosjektfinansieringen på mellom 27 til 52 prosent. Anvendelse av annen finansiering og benyttelse av eksterne investorer er mest brukt blant mottakerne av OFU/IFU, etterfulgt av landsdekkende risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd.

Tabell 4-4 Gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandeler etter virkemiddel. Prosent. (n=577)

Virkemiddel	Egenkap.	Banklån	IN	NFR	Annen off.	Ekst. inv.	Annet
Lavrisikolån	34	10	51	0	0	2	3
Landsdekkende risikolån	56	3	27	1	2	9	2
Distriktsrettede risikolån	39	20	35	1	2	1	2
Landsdekkende utv.tilskudd	51	5	31	2	1	6	2
Distriktsutviklingstilskudd	50	10	32	1	3	1	2
Etablererstipend	42	8	39	0	4	4	2
OFU/IFU	48	1	25	2	4	9	11
Grunnfin.lån til fiskeflåten	32	10	57	0	1	0	0
Lån til landbruket	28	16	52	0	2	0	1
Bygdeutviklingsmidler	43	19	36	0	1	0	2
Totalt	43	11	37	1	2	3	3

I tillegg til å se på gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandel for de ulike virkemidlene har vi også undersøkt hvor mange av virksomhetene som har benyttet seg av egenkapital og banklån. Grunnen til at vi kun tar for oss disse to finansieringskildene er at dette er de to mest utbredte i tillegg til IN.

Det viser seg at mellom 85 og 97 prosent av bedriftene har benyttet seg av *egenkapital* i prosjektfinansieringen. Andelen virksomheter som har brukt egenkapital er minst blant mottakerne av lavrisikolån, mens den er størst blant mottakerne av OFU/IFU. For de øvrige virkemiddel-mottakerne er det mellom 90 til 96 prosent som har brukt egenkapital i prosjektfinansieringen. Når det gjelder *banklån*, varierer bruken sterkt mellom de ulike virkemidlene. Det er færrest som har anvendt seg av banklån blant mottakerne av OFU/IFU (5 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (17 prosent), mens den er flest blant de som har

fått bygdeutviklingsmidler (50 prosent) og distriktsrettede risikolån (46 prosent). For de resterende virksomhetene er det mellom 18 og 41 prosent som har benyttet seg av banklån.

4.4.2 Prosjektene finansieringskilder etter distriktspolitisk virkeområde

Prosjektene finansieringskilder er også fordelt etter distriktspolitisk virkeområde. Det samlede bildet er i stor grad det samme som i forrige undersøkelse. Det viser seg at det er mindre forskjeller i hvordan prosjektene er finansiert ut fra virkeområde enn hva som er tilfelle ved fordeling etter virkemiddeltype. Noen mindre ulikheter er det imidlertid. Bruk av egenkapital til delfinansiering av prosjektet er mest brukt utenfor virkeområdet (45 prosent), mens kilden er minst brukt i sone A (39 prosent). Når det gjelder banklån, er andelen prosjekter med denne delfinansieringen størst i sone C (15 prosent) og minst utenfor virkeområdet (6 prosent). INs prosjektfinansieringsandel er høyest i sone A (49 prosent) og lavest utenfor virkeområdet (34 prosent). I sone B og sone C ligger INs finansieringsandel på henholdsvis 41 og 36 prosent. Denne fordelingen er rimelig som forventet i forhold til de retningslinjene IN har å forholde seg til. Som vist i tabellen under, er det relativt små forskjeller mellom virkemiddelssonene når det gjelder anvendelsen av de resterende finansieringskildene.

Tabell 4-5 Gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandeler etter distriktspolitisk virkeområde. Prosent. (n=577)

Virkemiddel	Egenkap.	Banklån	IN	NFR	Annen off.	Ekst. inv.	Annet
Sone A	39	8	49	0	4	0	0
Sone B	42	14	41	0	1	0	1
Sone C	43	15	36	1	3	1	2
Utenfor	45	6	34	1	3	6	4
Totalt	43	11	37	1	2	3	3

I tillegg til analysen over ble det også gjort en egen analyse for mottakerne av distriktsrette risikolån og distriktsutviklingstilskudd. Denne viser at egenkapitalandelen er svært lik mellom sonene, mens bruken av IN-midler er svakt høyere i sone A enn i sone B og C. Forskjellen mellom sonene er imidlertid ikke statistisk signifikant. Resultatene for de ulike finansieringskildene vises i tabellen under.

Tabell 4-6 Gjennomsnittlig prosjektfinansieringsandeler etter distriktpolitisk virkeområde. Mottakere av distriktsrettede risikolån og distriktsutviklingstilskudd. Prosent. (n=160).

Sone	Egen- kap.	Bank- lån	IN	NFR	Annen off.	Ekst. inv.	Annet
Sone A	48	4	43	0	6	0	0
Sone B	48	12	35	0	2	1	2
Sone C	47	13	31	1	3	2	3
Utenfor	49	0	24	11	15	0	0
Totalt	47	12	33	1	3	1	2

4.4.3 Tilleggsfinansiering fra IN

Virksomhetene ble spurt om de har mottatt tilleggfinansiering fra IN. 20 prosent svarer bekreftende på dette, noe som er akkurat det samme som i forrige etterundersøkelse. Det er imidlertid en del variasjon i bedriftenes svar alt etter hvilket virkemiddel som er mottatt. De som først og fremst har fått tilleggsfinansiering, er mottakerne av lån til landbruket (41 prosent), mens det er minst utbredt blant dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten (14 prosent) og distriktsutviklingstilskudd (14 prosent). Blant de resterende virkemidlemottakerne er det mellom 15 og 28 prosent som har fått tilleggfinansiering fra IN.

Tabell 4-7 Tilleggsfinansiering etter virkemiddel. Prosent.

Virkemiddel	N	Ja	Nei	Vet ikke
Lavrisikolån	26	15	85	0
Landsdekkende risikolån	34	27	74	0
Distriktsrettede risikolån	40	28	73	0
Landsdekkende utviklingstilskudd	29	17	83	0
Distriktsutviklingstilskudd	125	14	86	0
Etablererstipend	106	21	79	0
OFU/IFU	39	18	82	0
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	22	14	86	0
Lån til landbruket	60	37	60	3
Bygdeutviklingsmidler	111	17	83	0
Totalt	592	20	80	0

4.5 OPPSUMMERING

Prosjektoppfølgning er ett av elementene som inngår i INs forretningsidé. Det viser seg at 33 prosent av bedriftene har fått oppfølging fra IN etter tilsagnet. 62 prosent synes ikke oppfølging er nødvendig eller forventet, mens 5 prosent ikke har fått oppfølging selv om de ønsket det. Dette er om lag samme andel som i de tre foregående etterundersøkelsene. De virkemiddelmottakerne som i størst grad har fått oppfølging, er mottakere av landsdekkende utviklingstilskudd og distriktsrettede risikolån.

Initiativet til kontakten mellom IN og bedriften ble tatt av bedriften selv i 56 prosent av tilfellene. I 32 prosent av tilfellene ble initiativet tatt av både bedriften og IN, mens det i 10 prosent av tilfellene ble tatt av IN. Virksomhetene fikk først og fremst veiledning når det gjelder samarbeidspartnere/nettverk og økonomi. 62 prosent av virksomhetene er i stor grad fornøyde med oppfølgingen fra IN, mens kun 4 prosent er lite fornøyde.

78 prosent av prosjektene er realisert, 6 prosent forventes å bli realisert og 16 prosent er ikke blitt realisert. Det er relativt stor variasjon mellom de ulike virkemidlene når det gjelder prosjektenes ferdigstillingsgrad, men forskjellen er noe mindre enn i fjor. Flest prosjekter er ferdigstilt blant mottakere av lån til landbruket (88 prosent) og lavrisikolån (87 prosent), mens færrest er det blant dem som har fått etablererstipend (61 prosent). Forskjellen i ferdigstilling skyldes først og fremst ulikheter mellom virkemidlene når det gjelder hvor mange bedrifter som har blitt lagt ned eller gått konkurs.

Prosjektenes finansiering domineres av tre kilder: Egenkapital, IN-midler og banklån. I gjennomsnitt finansieres prosjektene med 43 prosent egenkapital, 37 prosent IN-midler og 11 prosent banklån. I tillegg har noen prosjekter fått delfinansiering fra andre kilder. Det er en viss variasjon i finansieringssammensetning ut fra hvilket virkemiddel det er gitt tilsagn om, mens forskjellene er mindre gruppert etter distriktpolitisk virkeområde. 20 prosent av bedriftene har mottatt tilleggsfinansiering fra IN, noe som er samme andel som i fjor.

5. FINANSIERINGENS BETYDNING FOR PROSJEKTRREALISERINGEN

I førundersøkelsen ble INs betydning for prosjektets realisering (addisjonalitet) kartlagt. En tilsvarende kartlegging er nå gjentatt 4 år senere. Her ble bedriftene spurt om de i ettertid ville ha realisert prosjektet og om INs betydning for prosjektrealiseringen. I siste del av kapitlet brukes bedriftenes svar på dette og andre spørsmål til å gjøre noen betraktninger rundt hvor stor andel av prosjektene som i ettertid kan betraktes som vellykkede sett fra bedriftenes og INs side.

5.1 VILLE BEDRIFTENE HA REALISERT PROSJEKTET SETT I ETTERTID?

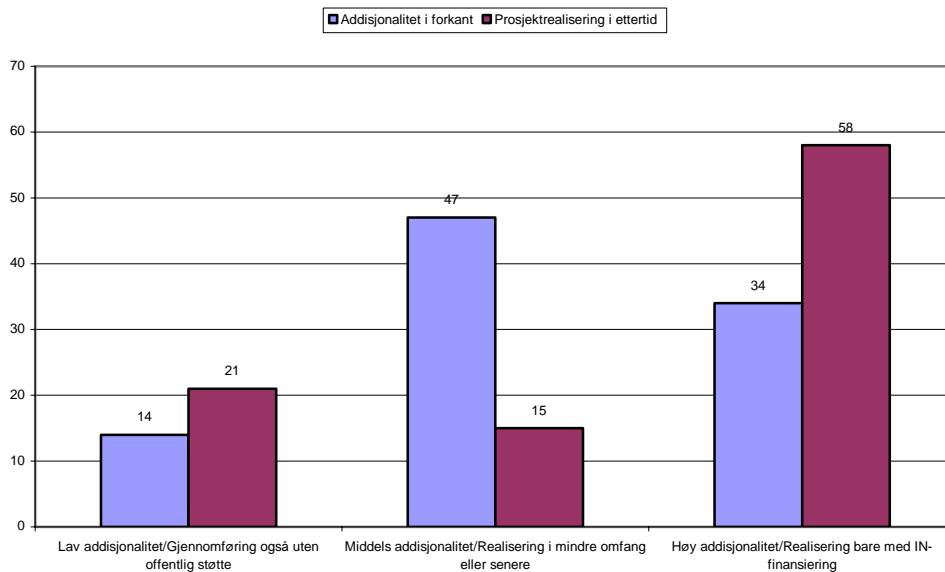
Bedriftene ble spurt om de nå i dag ville ha realisert prosjektet som de fikk tilsagn til i 2002. Som det framgår av tabellen under, framhever 58 prosent at de bare ville ha realisert prosjektet med IN-finansiering. 15 prosent påpeker at de ville ha realisert prosjektet i mindre omfang eller på et senere tidspunkt, mens 21 prosent sier de ville ha realisert det også uten offentlig finansiering. Kun 4 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet sett i ettertid, og av disse er kun 1 bedrift som mener IN burde ha stoppet prosjektet. Sett i forhold til fjorårets etterundersøkelse har resultatene endret seg noe, men ikke dramatisk. Den andelen som kun ville gjennomført prosjektet ved hjelp av IN-finansiering har økt med 6 prosentpoeng, mens andelen som også ville gjennomført prosjektet uten offentlig finansiering har gått ned med 4 prosentpoeng.

Tabell 5-1 Ville bedriften realisert prosjektet vurdert nå i dag? Svarene til bedriftene som fikk IN-tilsagn i 2002, 2001 2000 og 1999. Prosent.

	Tilsagnsår			
	2002	2001	2000	1999
Ja, men bare med IN-finansiering (høy)	58	52	53	56
Ja, men i mindre omfang/senere i tid (middels)	15	17	16	12
Ja, også uten offentlig finansiering (lav)	21	25	25	22
Nei	4	5	4	7
Nei, og IN burde stoppet prosjektet	0	0	0	1
Vet ikke	1	1	2	2
Totalt	100	100	100	100
N	569	594	585	607

I figuren under sammenlignes bedriftenes vurdering av hvorvidt prosjektet burde vært realisert sett i ettertid med addisjonaliteten i førundersøkelsen. Ved sammenligningen er det viktig å være klar over at en måler noe ulike forhold i førundersøkelsen og etterundersøkelsen. Ved måling av addisjonalitet i førundersøkelsen får en klarlagt hva bedriften ville gjort dersom prosjektet ikke hadde fått tilsagn. Denne beslutningen blir tatt uten at en kjenner prosjektets faktiske utvikling, noe som er den reelle beslutningssituasjonen for bedriftene. Ut fra vår vurdering beskriver derfor førundersøkelsen addisjonaliteten på en mer treffsikker måte. I etterundersøkelsen vurderes spørsmålet om addisjonalitet mer ut fra etterpåklokskap. Det hele blir i større grad et spørsmål om det ville vært bra eller mindre bra om prosjektet hadde blitt gjennomført uten støtte. Siden de aller fleste prosjekter viser seg å være tyngre å gjennomføre enn det en trodde på forhånd, er det grunn til å forvente at flere ser støtten som mer nødvendig i etterkant enn i forkant.

De vurderingene som er gjort i avsnittet over støttes i stor grad opp av de faktiske resultatene. Det viser seg at bedriftene vurderer INs betydning for prosjektrealiseringen til å være større nå enn i førundersøkelsen. I dag mener 58 prosent av virksomhetene at IN har hatt avgjørende betydning for prosjektrealiseringen. Dette er en økning på 24 prosentpoeng jamført med andelen med høy addisjonalitet i førundersøkelsen (34 prosent), noe som trolig reflekterer at de fleste prosjekter viser seg å være mer krevende å gjennomføre enn det en trodde i utgangspunktet samt visse elementer av strategisk svargivning. Andelen bedrifter som mener prosjektet kunne vært realisert uansett (21 prosent), er 7 prosentpoeng høyere enn andelen med lav addisjonalitet i førundersøkelsen (14 prosent). Dette er en reduksjon på 4 prosentpoeng i forhold til forrige etterundersøkelse, men på samme nivå som for de som fikk støtte i 2000. Andelen virksomheter som mener prosjektet burde vært realisert i mindre omfang eller senere i tid har gått ned fra 47 prosent i førundersøkelsen til 15 prosent i etterundersøkelsen.

Figur 5-1 INs betydning for realisering av prosjektet i forkant og etterkant. Prosent.

5.1.1 Prosjektrealisering i ettertid etter virkemiddel

Det er relativt stor variasjon mellom de ulike virkemiddelmottakerne når det gjelder deres vurdering av INs betydning for prosjektgjennomføringen sett i ettertid. De som i størst grad uttrykker avhengighet av IN-finansiering er mottakerne av OFU/IFU (74 prosent), etterfulgt av dem som har fått lavrisikolån (73 prosent) og distriktsrettede risikolån (68 prosent). Den andelen virksomheter som også ville realisert prosjektet uten INs medvirkning, er størst blant mottakerne av etablererstipend (33 prosent). Dette skyldes trolig at disse er sterkt motiverte for å gjennomføre sitt prosjekt samt at det er de som får de minste tilsagnene fra IN, noe som vil gi dem større muligheter for å skaffe alternativ finansiering til INs del av prosjektet. For de øvrige virkemiddelkategoriene ligger den tilsvarende andelen i intervallet fra 27 prosent til 8 prosent.

Andelen bedrifter som ville gjennomført prosjektet i mindre omfang eller senere i tid er størst blant mottakerne av etablererstipend (23 prosent). En mulig årsak til dette er at det er at det er en svært kompleks prosess å etablere en bedrift. Det kreves kompetanse på en rekke områder og det er mange beslutninger som skal tas, noe som kan kreve tid. Blant de andre virkemiddelmottakerne er det mellom 22 og 7 prosent som ville gjennomført prosjektet i en mindre skala og/eller på et senere tidspunkt..

Tabell 5-2 Ville bedriften ha realisert prosjektet i ettertid? Fordeling etter virkemiddel. Prosent. (n=569)

Virkemiddel	Ja, bare med IN	Ja, også uten IN	Senere/ mindre omfang	Nei	Nei, burde vært stoppet	Vet ikke
Lavrisikolån	73	8	12	4	0	4
Landsdekkende risikolån	50	22	22	6	0	0
Distriktsrettede risikolån	68	16	16	0	0	0
Landsdekkende utv.tilskudd	50	25	18	7	0	0
Distriktsutviklingstilskudd	55	21	21	3	0	1
Etablererstipend	40	33	23	3	1	0
OFU/IFU	74	8	10	5	0	3
Grunnfin.lån til fiskeflåten	50	27	9	0	0	14
Lån til landbruket	67	20	7	5	0	2
Bygdeutviklingsmidler	67	20	8	5	0	0
TOTALT	58	21	15	4	0	1

5.1.2 Prosjektrealisering i ettertid etter distriktspolitisk virkeområde

I tabellen under vises det hvor stor andel av bedriftene i de ulike distriktspolitiske virkeområdene som er avhengig av INs bidrag for å realisere prosjektet. For å være mest mulig sikker på at det ikke er ulik virkemiddelsammensetning som slår ut når det gjelder INs bidrag for prosjektrealiseringen, men beliggenheten i seg selv, blir de forskjellige virkemiddelssonene også sett i forhold til fire hovedkategorier av virkemidler. Disse er ordinære virkemidler, etablererstipend, OFU/IFU og landbruk.

Resultatene viser at det ut fra distriktspolitisk virkeområde er svært små forskjeller i bedriftenes vurdering av INs betydning for prosjektrealiseringen. Dette gjelder spesielt for mottakerne av de ordinære virkemidlene, OFU/IFU og landbruksvirkemidlene, mens det er noe større forskjeller for etablererstipend. Forskjellen mellom de ulike virkemiddelssonene er imidlertid langt fra å være statistisk signifikant også for mottakerne etablererstipend.

Tabell 5-3 Andelen bedrifter som ville ha realisert prosjektet kun ved hjelp av IN. Fordeling etter distriktspolitisk virkeområde og hovedvirkemiddel. Prosent. (n=569)

Hovedvirkemiddel	Sone A	Sone B	Sone C	Utenfor	Totalt
Ordinære	70	56	57	56	57
Etablererstipend	40	33	53	31	40
OFU/IFU	*	*	100	74	74
Landbruk	78	68	66	64	67

* Ingen observasjoner

5.1.3 Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsstørrelse

INs betydning for prosjektrealiseringen er også fordelt i henhold til bedriftstørrelse og hovedvirkemiddel. Det er noe variasjon mellom de ulike størrelsesgruppene når det gjelder INs betydning for prosjektrealiseringen, men forskjellen mellom gruppene er kun statistisk signifikant for mottakerne av OFU/IFU. Blant mottakerne av dette virkemiddelet har IN mindre betydning for prosjektrealiseringen for virksomhetene med 1-9 ansatte enn for de større bedriftene. Resultatene for de ulike kombinasjonene av størrelse og hovedvirkemiddel framgår av tabellen under.

Tabell 5-4 Andelen bedrifter som ville ha realisert prosjektet kun ved hjelp av IN. Fordeling etter bedriftsstørrelse og hovedvirkemiddel. Prosent. (n=569)

Hovedvirkemiddel	0	1-9	10-19	20-49	50-99	100+	Totalt
Ordinære	57	58	55	58	55	60	57
Etablererstipend	46	37	*	*	*	*	40
OFU/IFU	*	76	86	86	*	100	74
Landbruk	52	70	67	*	*	*	67

* Ingen observasjoner

5.1.4 Prosjektrealisering i ettertid etter bedriftsalder

IN skal særlig prioritere etablerere og unge bedrifter. På det tidspunktet da bedriftene som inngår i denne etterundersøkelsen fikk innvilget tilsagnet, definerte ikke IN hvor vidt bedriften ble sett på som ung eller ikke. I denne etterundersøkelsen har vi definert unge bedrifter til å være inntil 5 år gamle på det tidspunktet da førundersøkelsen ble gjennomført. Sammenlignet med INs definisjon innebærer det at også etablerere blir inkludert i kategorien "unge bedrifter".

IN tabell 5-5 vises det hvordan INs betydning for prosjektrealiseringen varierer ut fra om bedriften er ung (inntil 5 år) eller ikke og hovedvirkemiddel. Resultatene viser at det er relativt liten forskjell når det gjelder INs betydning for prosjektrealiseringen ut fra om bedriften er ung eller ikke. Den største forskjellen finner en blant de som har fått OFU/IFU. Blant disse er INs betydning for prosjektrealiseringen noe større for de unge enn for de eldre bedriftene, men forskjellen er ikke statistisk signifikant.

Tabell 5-5 Andelen bedrifter som ville ha realisert prosjektet kun ved hjelp av IN. Fordeling etter bedriftsalder og hovedvirkemiddel. Prosent. (n=561)

Hovedvirkemiddel	Unge (tom. 5 år)	Ikke unge	Totalt
Ordinære	56	59	58
Etablererstipend	40	*	40
OFU/IFU	83	67	74
Landbruk	63	70	67

* Ingen observasjoner

5.2 ANDELEN VELLYKKEDE PROSJEKTER

IN står overfor flere utfordringer i forbindelse med prosjektutvelgelse. Organisasjonen må vurdere prosjektene ut fra den informasjonen de har på søknadstidspunktet. IN har verken fullstendig informasjon om prosjektet og/eller bedriften, og dette fører til at de kan gjøre feil når de skal bestemme seg for om et prosjekt skal få finansiering eller ikke. I dette avsnittet vil vi se nærmere på hvor vellykkede prosjektene kan sies å være. Vi vil vurdere vellykketheten både ut fra bedriftenes synsvinkel og fra INs ståsted.

5.2.1 Vellykkede og mislykkede prosjekter

For å komme fram til et anslag for hvor mange prosjekter som kan betraktes som vellykkede, legger vi til grunn samme framgangsmåte som Bræin et al. (2002). Utgangspunktet for denne er at det er rimelig å anta at bedriftene tar hensyn til om prosjektet har vært vellykket eller ikke når de vurderer om de ville ha realisert det sett i ettertid. Om de fortsatt ville ha gjennomført prosjektet, innebærer det at det kan sies å være vellykket sett fra bedriftenes side. Med dette som premiss kan virksomhetenes svar i forrige kapittel tolkes på følgende måte:

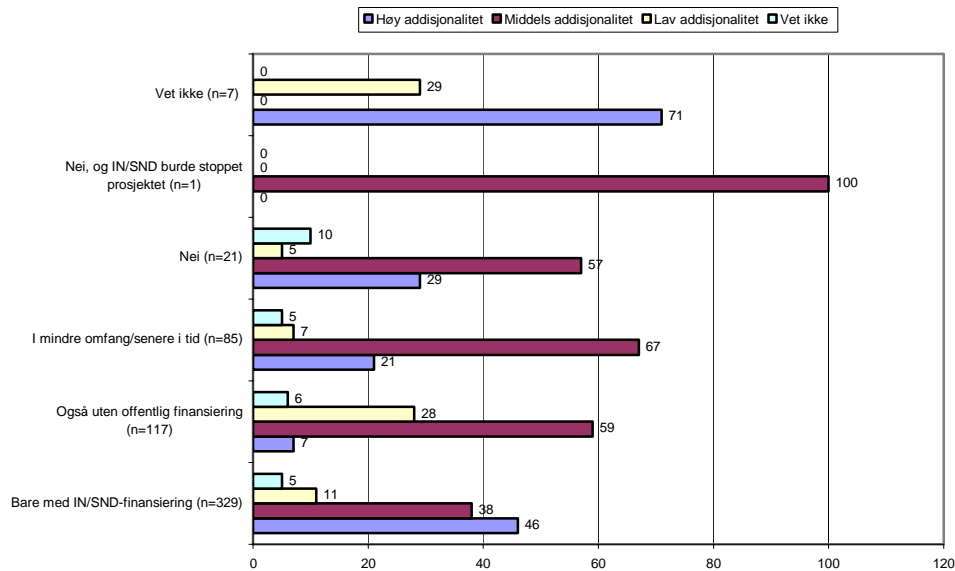
- 79 prosent av prosjektene er vellykkede fra bedriftenes side. Dette er prosjekter som ville blitt realisert fullt ut enten med eller uten IN-finansiering.
- 15 prosent er delvis vellykket. Dette er prosjekter som burde vært realisert i mindre omfang/senere i tid.
- 4 prosent av prosjektene er mislykket. Dette er prosjekter som bedriftene mener ikke burde vært realisert.

5.2.2 Prosjektets vellykkethet og addisjonalitet i forkant

Vi har tidligere i kapitlet sammenlignet betydningen for prosjektrealiseringen i ettertid og addisjonaliteten i førundersøkelsen. Den sammenstillingen gir imidlertid ikke noe svar på sammenhengen mellom prosjektets vellykkethet og addisjonalitet i forkant for det enkelte prosjekt. For å få til dette, vises det i figuren under hvordan

INs betydning for prosjektrealiseringen fordeler seg i henhold til addisjonalitet i førundersøkelsen. Hovedresultatene fra denne sammenstillingen kan oppsummeres i følgende punkter:

- IN har delfinansiert 22 mislykkede prosjekter, det vil si prosjekter som virksomheten i ettertid mener ikke burde vært realisert.
- IN har delfinansiert 117 vellykkede prosjekter der bedriften i ettertid mener at prosjektet kunne vært realisert uten INs medvirkning. Av disse ville 33 prosjekter (28 prosent) blitt realisert også uten IN, det vil si at de har lav addisjonalitet.
- IN har delfinansiert 329 vellykkede prosjekter der bedriften i ettertid mener at INs bidrag har vært nødvendig. Av disse ville 35 prosjekter (11 prosent) blitt realisert også uten IN, det vil si at de har lav addisjonalitet.

Figur 5-2 Sammenhengen mellom bedriftenes oppfatning av addisjonalitet i forkant og prosjektrealisering i ettertid. Prosent.

5.2.3 Feilvurderte prosjekter sett i ettertid

I utgangspunktet skal IN bidra til å realisere gode prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert (høy addisjonalitet) og som har relativt høy risiko. I følge Bræin et al.

(2002) innebærer dette at det vurdert i ettertid kan betraktes som feilvurderinger å gi IN-støtte til realisering av følgende prosjekter:

- Prosjekter som virksomheten selv ikke ville realisert i ettertid (mislykkede prosjekter).
- Vellykkede prosjekter som ville blitt realisert også uten INs bidrag (lav addisjonalitet) og som bedriften i ettertid mener kunne vært realisert uten INs medvirkning.
- Prosjekter der virksomheten har blitt nedlagt/gått konkurs.

I tillegg til disse tre kriteriene blir det et spørsmål om hvordan en skal forholde seg til de 68 prosjektene som ikke har blitt realisert. Disse prosjektene er ikke nødvendigvis mislykkede, og ut fra en samlet vurdering har vi derfor valgt å ikke trekke inn disse prosjektene her. Det er flere momenter som ligger bak dette. For mottakere av etablererstipend kan det mellom annet være slik at det mest gunstige resultatet både for dem selv og for samfunnet er at de finner ut at de ikke vil gå videre med etableringsprosessen. Dette kan føre til en unngår dårligere resultater senere, og mottakernes ressurser kan da brukes på andre områder hvor de gir en høyere avkastning. Et annet moment som trekker i samme retning er at prosjektet kan ha ført til læring for alle virkemiddelmottakerne selv om det ikke ble realisert. Denne kunnskapen kan benyttes i andre bedriftsutviklingsprosjekter, og legge et bedre grunnlag for å lykkes med disse. Et tredje aspekt som en må ta hensyn til er at prosjektene også kan ha ført til positive eksterne effekter i samfunnet, for eksempel bidratt til bedre resultater i andre bedriftsutviklingsprosjekter eller en generell kunnskapsheving i samfunnet.

Vi har over sett at IN har delfinansiert 22 mislykkede prosjekter samt 33 prosjekter som ville blitt gjennomført uten IN-støtte, og som bedriftene i ettertid også mener kunne vært gjennomført uten IN-støtte. I tillegg har IN også delfinansiert 45 prosjekter der bedriften er nedlagt eller konkurs. Samlet sett medfører det at 100 av de 705 prosjektene som har svart på etterundersøkelsen i ettertid kan betraktes som feilvurderinger fra IN sin side, jf. tabellen under. Om en forutsetter at det er en tilsvarende andel feilvurderinger i de 395 bedriftene som også inngikk i utvalget til etterundersøkelsen, men som ikke har svart, kan totalt 157 prosjekter ses på som feilvurderinger. I forhold til utvalget for etterundersøkelsen (1100 bedrifter) utgjør feilvurderingene en andel på 14 prosent. Dette er en reduksjon på 3 prosentpoeng i forhold til siste undersøkelse. Hvor vidt det estimerte antall feilvurderinger er en høy eller lav feilrate finnes det ikke noe fasitsvar på. Momenter som må tas med i vurderingen er blant annet at IN skal ta risiko og i hvilken grad prosjektene fører til positive eksterne effekter. Om de fører til det sistnevnte, kan de likevel være vellykkede ut fra en samfunnsøkonomisk vurdering.

Tabell 5-6 Feilvurderte prosjekt sett i ettertid. Prosent.

	N	Prosent
Mislykkede prosjekter	22	22
Bedriften nedlagt/konkurs/prosjektet nedlagt	45	45
Vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriften i ettertid mener kunne vært realisert uten IN	33	33
Sum feilvurderte prosjekt i etterundersøkelsen	100	100
Antall feilvurderte prosjekter i utvalget til etterundersøkelsen	157	
Andel feilvurderte prosjekter i utvalget til etterundersøkelsen/sum utvalg	1100	14

5.3 OPPSUMMERING

Bedriftene ble spurt om de nå i dag ville ha realisert prosjektet som de fikk tilsagn til i 2002. 58 prosent framhever at de bare ville ha realisert prosjektet med IN-finansiering. 15 prosent ville ha realisert prosjektet i mindre omfang eller på et senere tidspunkt, mens 21 prosent sier de ville ha realisert prosjektet også uten offentlig finansiering. Kun 4 prosent av bedriftene ville ikke ha realisert prosjektet. Sammenlignet med resultatene for addisjonalitet i førundersøkelsen har andelen virksomheter hvor IN har hatt avgjørende betydning for prosjektrealiseringen økt med 24 prosentpoeng. Denne økningen reflekterer trolig at de fleste prosjekter viser seg å være mer krevende å gjennomføre enn det bedriften trodde i utgangspunktet.

INs betydning for prosjektrealiseringen varierer en del etter virkemiddeltipe. De som i størst grad uttrykker avhengighet av IN-finansiering er mottakerne av OFU/IFU (74 prosent), etterfulgt av dem som har fått lavrisikolån (73 prosent) og distriktsrettede risikolån (68 prosent). INs betydning for prosjektrealiseringen er minst blant dem som har fått etablererstipend (40 prosent).

79 prosent av prosjektene betraktes som vellykkede av bedriftene, dvs. at de uansett ville blitt gjennomført, med eller uten IN-støtte. 15 prosent betraktes som delvis vellykkede, dvs. at de gjennomføres senere i tid eller i redusert omfang. 4 prosent av prosjektene betraktes som mislykkede.

IN har ikke fullstendig informasjon om bedriftene eller prosjektet på tilsagnstidspunktet. Dette kan føre til at de gjør feilvurderinger sett i ettertid. Feilvurderingene kan være knyttet til at IN a) gir støtte til prosjekter som bedriftene

mener er mislykkede, b) bidrar til å realisere vellykkede prosjekter med lav addisjonalitet og som bedriftene også i ettertid ville realisert uten IN, eller c) har gitt støtte til prosjekter der bedriften har blitt nedlagt/gått konkurs. Ut fra en gjennomgang av disse punktene, kan 157 prosjekter i utvalget betraktes som feilvurderinger fra IN sin side sett i ettertid. Dette tilsvarere en andel feilvurderinger på 14 prosent.

6. PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS ØKONOMISKE UTVIKLING

INs finansieringsbistand skal bidra til å utvikle og skape mer robuste og lønnsomme bedrifter. Vi vil i dette kapitlet se nærmere på hvordan de IN-finansierte prosjektene bidrar i forhold til bedriftens overlevelse og lønnsomhetsutvikling. I tillegg vil vi gå inn på om prosjektene medvirker til positiv omsetningsutvikling i ulike markeder samt inntektsøkninger og/eller kostnadsreduksjoner. Til slutt i kapitlet ser vi på andelen konkurser og nedleggelses blant bedriftene som inngikk i førundersøkelsen samt hvor stor andel av bedriftene som uttrykte vekstambisjoner.

6.1 PROSJEKTETS BETYDNING FOR OVERLEVELSE

Av tabellen nedenfor framgår det at bedriftene mener at prosjektets betydning for overlevelse er større både i dag og om 2 år enn det de gjorde i førundersøkelsen. 65 prosent påpeker nå at prosjektet har stor betydning for bedriftens overlevelse i dag, mens det tilsvarende tallet for overlevelse om 2 år ligger på 69 prosent. Dette er i stor grad samme resultater som i fjor, men sammenlignet med prosjektoppstart er det en økning på henholdsvis 15 og 10 prosentpoeng. Disse resultatene viser at det tar noe tid før en oppnår maksimal effekt av prosjektene, og at betydningen for overlevelse er aller størst etter 4-5 år. Vi gjør oppmerksom på at mottakerne av etablererstipend ikke er med i oversikten på grunn av at de ikke fikk spørsmål om prosjektets betydning for overlevelse i førundersøkelsen.

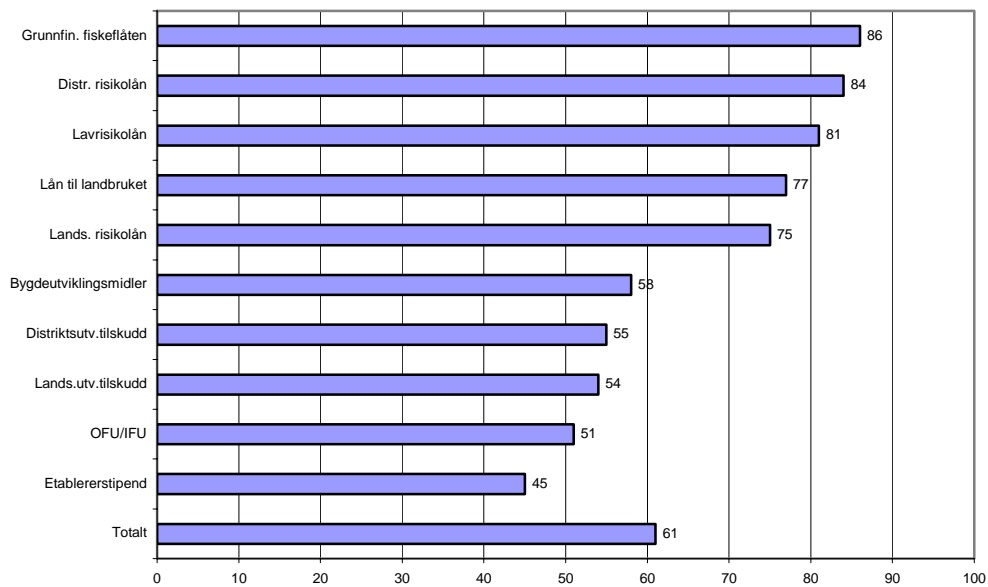
Tabell 6-1 Prosjektets betydning for bedriftens overlevelse. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent.

	Ex ante (før)	Ex post (etter)	Endring	N
Overlevelse i dag	50	65	+15	469
Overlevelse om 2 år	59	69	+10	469

Vi vil i det videre se på prosjektets betydning for overlevelse i dag i forhold til de ulike virkemidlene og de distriktpolitiske virkeområdene. Svarene her bygger kun på etterundersøkelsen, og vi har dermed også data fra etablererstipendmottakerne.

Fordelt etter virkemiddeltype viser figuren nedenfor andelen virksomheter som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har betydning for deres overlevelse i dag. Det framgår at det er store forskjeller mellom de ulike virkemidlene. Som i de to foregående årene er et hovedtrekk ved resultatene at det ser ut til at det er de største

tilsagnene som har sterkest betydning for virksomhetenes overlevelse i dag. Dette illustreres gjennom at det er prosjekter som er finansiert med grunnfinansieringslån til fiskeflåten som har aller størst betydning for overlevelse (86 prosent mener at prosjektet i stor grad har betydning). Deretter følger prosjekter finansiert med distriktsrettede risikolån (84 prosent), lavrisikolån (81 prosent), lån til landbruket (77 prosent) og landsdekkende risikolån (75 prosent). Blant de resterende virkemiddelmottakerne er betydningen for overlevelse i dag minst for mottakerne av OFU/IFU og etablererstipend. Blant disse mener henholdsvis 51 og 45 prosent at prosjektet i stor grad har betydning. Den viktigste grunnen til at disse virkemiddelene har minst betydning for overlevelse er trolig at det dreier seg om relativt store og veletablerte bedrifter for OFU/IFU-mottakerne sin del, mens det for dem som har fått etablerstipend er små tilsagn som mottas fra IN sin side. Svarene for de ulike virkemidlene er rangert i figuren nedenfor.

Figur 6-1 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=569).

I tabellen under er prosjektets betydning for overlevelse i dag i forhold til de distriktpolitiske virkeområdene vist. For å være sikker på at det ikke er ulik virkemiddelsammensetning som slår ut på overlevelsen, men beliggenheten i seg selv, blir de forskjellige virkemiddelssonene også sett i forhold til fire hoved-

kategorier av virkemidler. Disse er ordinære virkemidler, etablererstipend, OFU/IFU og landbruk. I tabellen nedenfor viser vi kun resultatene til de som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har betydning for overlevelse i dag.

Ut fra en helhetsbetraktning er det slik at prosjektene i stor grad har lik betydning for overlevelse innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Ser en det i forhold til hovedkategori av virkemidler, er betydningen for overlevelse svakt større innefor enn utenfor virkeområdet for alle virkemiddelkategoriene unntatt landbruk, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Dette er samme bildet som i fjorårets undersøkelse. Tallene for de ulike hovedkategoriene av virkemidler vises i tabellen nedenfor.

Tabell 6-2 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter distriktpolitisk virkeområde og hovedvirkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=567).

Hovedvirkemiddel	Sone A	Sone B	Sone C	Utenfor	Totalt
Ordinære	80	70	63	65	66
Etablererstipend	60	57	50	31	45
OFU/IFU	*	*	100	50	51
Landbruk	89	67	56	66	65

* Ingen observasjoner

I tabell 6-3 illustreres prosjektets betydning for overlevelse i dag sett i forhold til distriktpolitiske virkeområde og hovedkategori av virkemiddel. Både for de ordinære virkemidlene og landbruk er det slik at prosjektene har noe større betydning for overlevelse for de unge bedriftene enn for de eldre, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Vi kan dermed ikke med tilstrekkelig sikkerhet slå fast at betydningen for overlevelse er større for de unge bedriftene.

Tabell 6-3 Prosjektets betydning for overlevelse i dag ex post fordelt etter bedriftsalder og hovedvirkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=561).

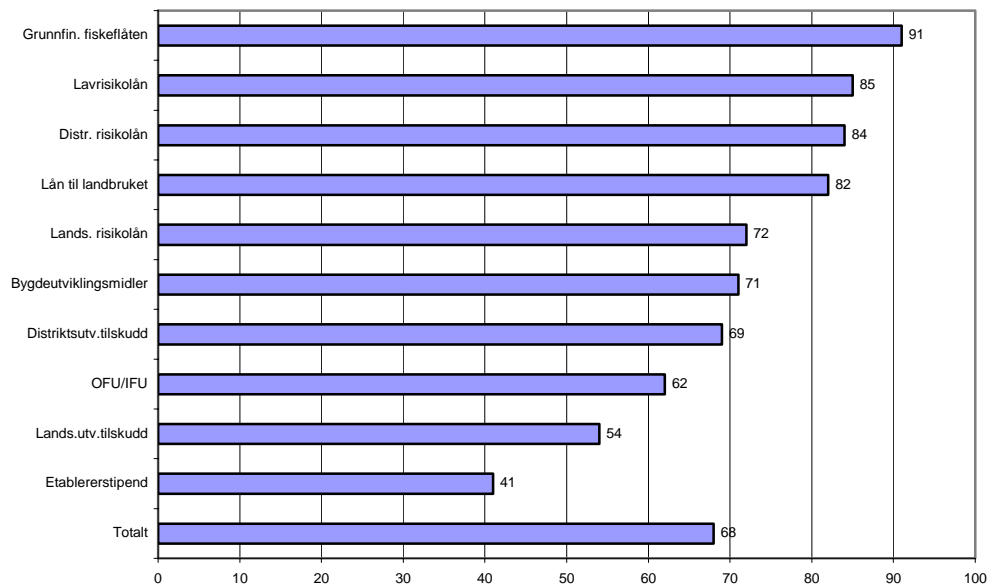
Hovedvirkemiddel	Unge (tom. 5 år)	Ikke unge	Totalt
Ordinære	74	61	67
Etablererstipend	45	*	45
OFU/IFU	50	52	51
Landbruk	72	60	65

* Ingen observasjoner

6.2 PROSJEKTETS BETYDNING FOR LØNNSOMHETSUTVIKLING

I førundersøkelsen (ex ante) påpekte 75 prosent av bedriftene at prosjektet var viktig for bedriftens lønnsomhetsutvikling (skår 5-7). I etterundersøkelsen (ex post) er dette redusert til 73 prosent. Dette er svakt høyere enn i forrige etterundersøkelse. Vi gjør oppmerksom på at mottakerne av etablererstipend ikke er med i sammenligningen på grunn av at de ikke fikk spørsmål om prosjektets betydning for lønnsomhetsutviklingen i førundersøkelsen.

Fordelt etter virkemiddeltipe viser figuren nedenfor andelen som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har betydning for lønnsomhetsutviklingen. Det viser seg at det er store forskjeller mellom de ulike virkemidlene, og at betydningen for lønnsomhetsutviklingen generelt er størst for de som har fått de største tilsagnene. Dette illustreres gjennom at betydningen er aller størst for prosjekter som er finansiert med grunnfinansieringslån til fiskeflåten (91 prosent), mens prosjekter finansiert med lavrisikolån (85 prosent) og distriktsrettede risikolån (84 prosent) følger deretter. Blant de resterende virkemiddelmottakerne er det mellom 82 og 41 prosent av dem som mener prosjektet er viktig for lønnsomhetsutviklingen. Som for overlevelse er det også her de som har fått etablererstipend som synes prosjektet er av minst betydning for lønnsomheten. Dette er som forventet i og med at disse bedriftene befinner seg i en tidlig fase av sin utvikling samt at de har fått de minste tilsagnene fra IN. Svarene for de forskjellige virkemidlene er rangert i figuren nedenfor.

Figur 6-2 Prosjektets betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling ex post fordelt etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=569)

I tabellen nedenfor er det vist hvor stor andel av prosjektene som har stor betydning (skår 5-7) for bedriftenes lønnsomhetsutvikling i de ulike distriktpolitiske virkeområdene. For å forsikre oss om at det er lokaliseringen som spiller inn og ikke virkemiddelfordelingen, er de forskjellige virkemiddelssonene også fordelt ut fra hvilken hovedvirkemiddelgruppe de tilhører (se kapittel 6-1 for en nærmere oversikt).

Det er liten forskjell i betydningen for lønnsomhetsutviklingen mellom de prosjektene som er lokalisert innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Forskjellen er størst for etablerstipend. Dette virkemiddelet har 7 prosentpoeng større betydning innenfor enn utenfor virkeområdet, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Samlet er det dermed rimelig å konkludere med at forskjellene i betydningen for lønnsomhetsutviklingen først og fremst skyldes virkemiddelfordelingen og ikke prosjektenes geografiske lokalisering etter virkeområde.

Tabell 6-4 Prosjektets betydning for lønnsomhetsutviklingen ex post fordelt etter distriktpolitisk virkeområde og hovedvirkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=569).

Hovedvirkemiddel	Sone A	Sone B	Sone C	Utenfor	Totalt
Ordinære	60	79	73	68	73
Etablererstipend	60	43	44	34	41
OFU/IFU	*	*	100	61	62
Landbruk	100	73	72	75	75

* Ingen observasjoner

Vi har også undersøkt hvor vidt det er forskjeller mellom unge og eldre bedrifter når det gjelder prosjektenes betydning for lønnsomhetsutviklingen i de ulike hovedvirkemiddelgruppene. Som det framgår av tabell 6-5 er det samlet sett svært små forskjeller mellom unge og eldre bedrifter her. Dette innebærer at forskjellene i betydningen for lønnsomhetsutviklingen først og fremst skyldes virkemiddelfordelingen og ikke bedriftenes alder.

Tabell 6-5 Prosjektets betydning for lønnsomhetsutviklingen ex post fordelt etter bedriftsalder og hovedvirkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=561).

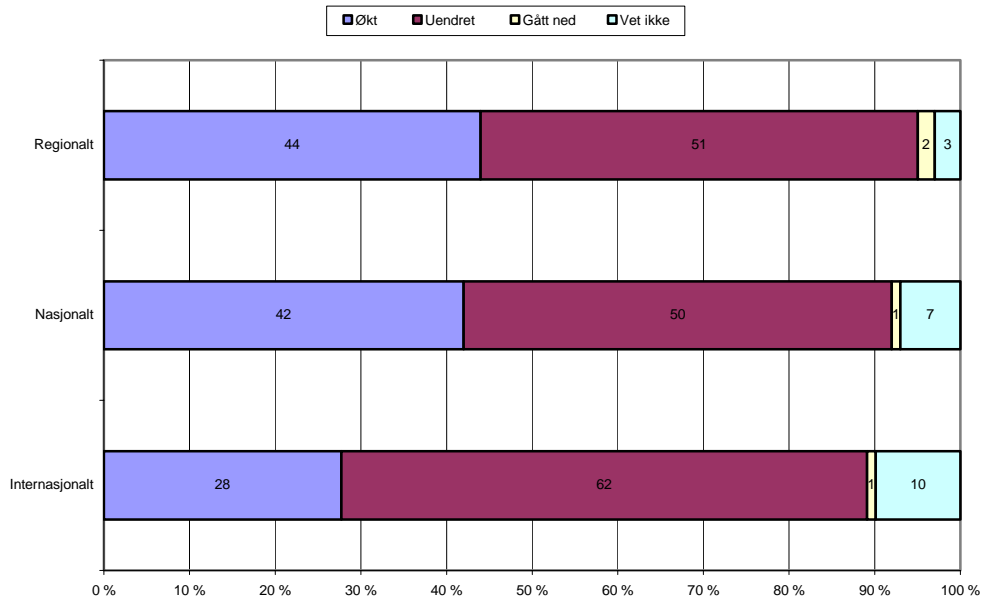
Hovedvirkemiddel	Unge (tom. 5 år)	Ikke unge	Totalt
Ordinære	74	72	73
Etablererstipend	41	*	41
OFU/IFU	67	57	62
Landbruk	76	74	75

* Ingen observasjoner

6.3 PROSJEKTETS BETYDNING FOR BEDRIFTENS UTVIKLING I ULIKE MARKEDER

Bedriftene ble spurt om omsetningen har endret seg fra 2002 til 2005 i regionale, nasjonale og internasjonale markeder på grunn av prosjektet. Som i forrige etterundersøkelse, viser svarene at bedriftenes omsetning har økt mest i det regionale markedet og minst i det internasjonale som følge av prosjektet. For det regionale markedet svarer 44 prosent av bedriftene at omsetningen har økt på grunn av prosjektet, noe som er det samme som i året før. For 50 prosent av virksomhetene har prosjektet ikke ført til noen omsetningsendringer regionalt, mens kun 2 prosent rapporterer om omsetningsnedgang.

42 prosent av bedriftene har hatt omsetningsøkning i det nasjonale markedet som følge av prosjektet og 28 prosent i det internasjonale. Dette er en økning på henholdsvis 6 og 10 prosentpoeng fra forrige undersøkelse. Også for disse markedene er det svært få som rapporterer om omsetningsnedgang (1 prosent i begge). Hoveddelen av omsetningen i disse markedene er derfor uendret (henholdsvis 50 og 62 prosent). Omsetningsutviklingen i de ulike markedene er vist i figuren nedenfor.

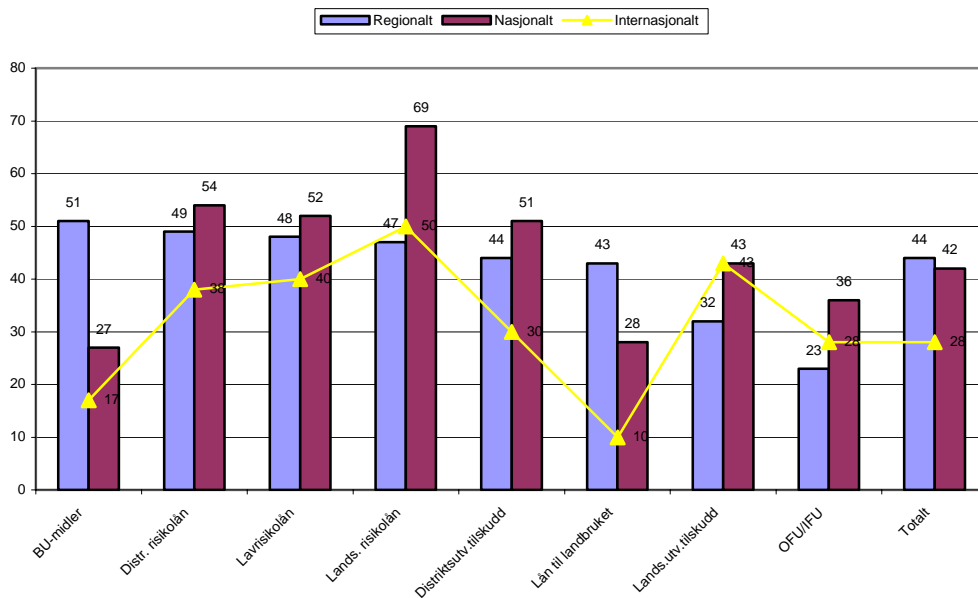

Figur 6-3 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 2002-2005 etter virkemiddelstypen. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent. (n=458).

I figuren nedenfor vises det hvor stor andel av virkemiddelmottakerne som har oppnådd økt omsetning i regionale, nasjonale og internasjonale markeder som følge av prosjektet. Det er store variasjoner mellom virkemidlene her. Når det gjelder regionale markeder, er det mottakerne av lån til landbruket og distriktsrettede risikolån som har flest virksomheter som rapporterer om at prosjektet har ført til økt omsetning (55 og 49 prosent). Dette er ikke særlig overraskende ettersom det er en relativt høy andel virksomheter blant disse som har produkter som er slik at det naturlig å fokusere på regionale markeder. For nasjonale markeder er det de som har fått landsdekkende risikolån og distriktsrettede risikolån som har høyest andel bedrifter som rapporterer om

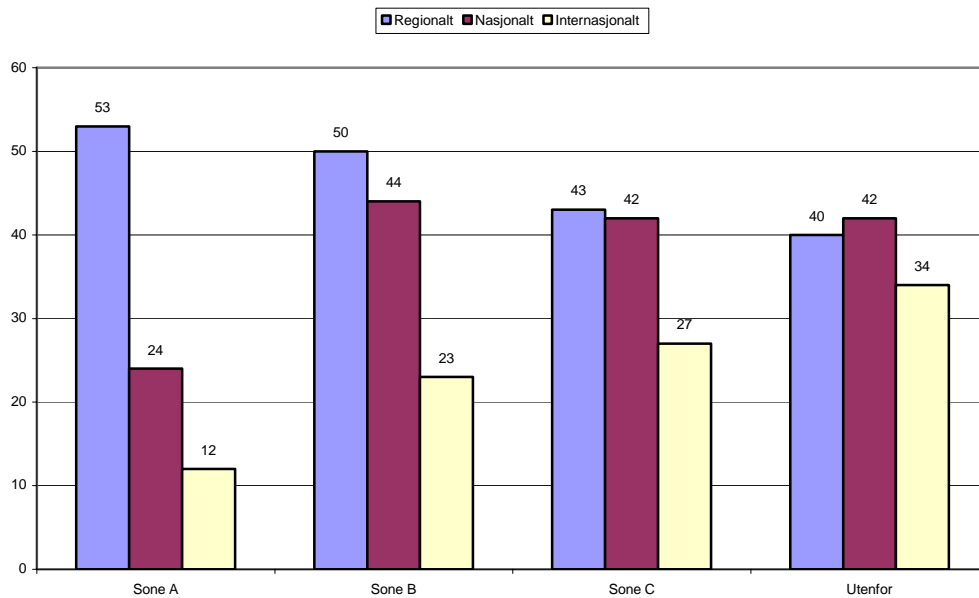
omsetningsøkning som følge av prosjektet, henholdsvis 69 og 54 prosent. Prosjektene har bidratt minst til økt omsetning i nasjonale markeder blant mottakerne av lån til landbruket (28 prosent) og bygdeutviklingsmidler (27 prosent).

Når de gjelder internasjonale markeder, er det flest bedrifter som rapporterer om en omsetningsøkning som følge av prosjektet blant mottakerne av landsdekkende utviklingstilskudd (50 prosent) og landsdekkende risikolån (43 prosent). Som i fjor er omsetningsøkning i disse markedene minst utbredt for mottakerne av landbruksvirkemidlene. Dette er ikke overraskende ut fra hvilket omsetningssystem en har å forholde seg til i landbruket. Når en ser alle markedene under ett, er det høyest omsetningsøkning som følge av prosjektet blant bedriftene som har fått landsdekkende risikolån og lavest blant mottakerne av lån til landbruket. Det siste skyldes trolig at mange av disse har et kvotesystem å forholde seg til, noe som gjør omsetningsøkning vanskelig. Hvordan de enkelte virkemidlene skårer er vist i figuren under.

Figur 6-4 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 2002-2005 etter virkemiddel. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent. (n=452).

Figuren under viser den økte omsetningen i ulike markeder som følge av prosjektet sett i forhold til hvilken virkemiddelzone bedriftene er lokalisert i. Størst omsetningsøkning i regionale markeder finner vi blant bedriftene i sone A (53 prosent), mens økningen er lavest blant virksomhetene utenfor virkeområdet (40 prosent). Når det gjelder nasjonale markeder, er økningen størst i sone B (44 prosent) og lavest i sone A (24 prosent). I internasjonale markeder er det størst forskjeller mellom sonene når det gjelder omsetningsøkning. Omsetningsøkningen er høyest utenfor virkeområdet her (34 prosent), mens den er lavest i sone B (12 prosent). For alle de tre markedene er det slik at forskjellene mellom virkemiddelzonene ikke er statistisk signifikant.

Figur 6-5 Prosjektets betydning for omsetningsendringer i ulike markeder 2002-2005 etter virkemiddelzone. Bedrifter som har økt omsetningen. Prosent. (n=452).

6.4 PROSJEKTETS BETYDNING FOR INNTEKTSØKNINGER OG KOSTNADSREDUKSJONER

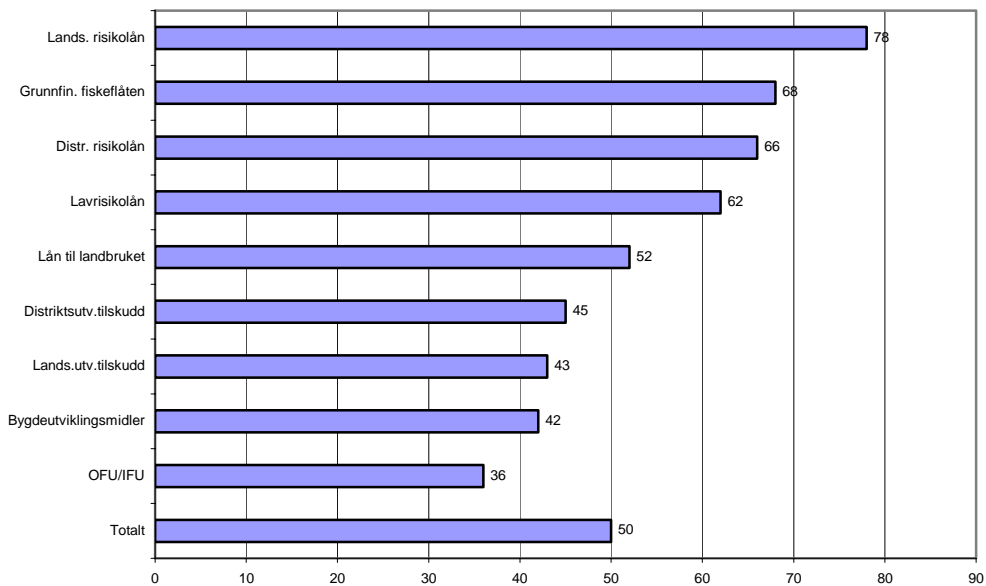
6.4.1 Bidrag fra prosjektet

Prosjektets bidrag til inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner er om lag som i forrige etterundersøkelse. 50 prosent av bedriftene mener prosjektet har gitt inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner i stor grad (skår 5-7), mens 28 prosent mener dette er tilfelle i middels grad (skår 3-4). 21 prosent av virksomhetene synes prosjektet i liten grad (skår 1-2) har gitt inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner. Virksomhetene ble også spurt om inntektsøkningene/kostnadsreduksjonene er i samsvar med forventningene i de opprinnelige planene. Av tabellen nedenfor ser vi at 52 prosent av bedriftene framhever at inntektsøkningene/kostnadsreduksjonene samsvarer godt med forventningene, mens 18 prosent mener de samsvarer i liten grad. Dette er samme bilde som i fjor.

Tabell 6-6 Prosjektets forventninger og bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner.

I hvilken grad	Bidrag til inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner		Samsvar med forventninger i opprinnelige planer	
	Prosent	N	Prosent	N
I stor grad (skår 5-7)	50	239	52	246
I middels grad (skår 3-4)	28	134	29	137
I liten grad (skår 1-2)	21	98	18	87
Vet ikke	1	5	1	6
Totalt	100	476	100	476

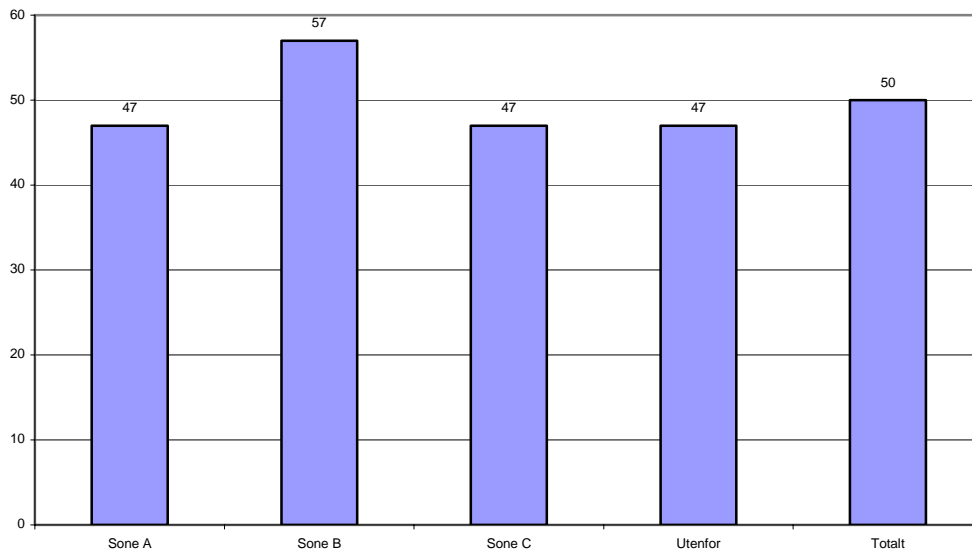
I figuren nedenfor illustrerer vi hvordan prosjektets bidrag til inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner varierer i forhold til benyttet virkemiddel. Det framgår at det er store forskjeller mellom virkemidlene. Blant bedriftene som svarte at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har bidratt til inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner, er det relativt sett flest blant dem som har mottatt landsdekkende utviklingstilskudd (78 prosent) og grunnfinansieringslån til fiskeflåten (68 prosent) og færrest blant dem som har fått bygdeutviklingsmidler (42 prosent) og OFU/IFU (36 prosent). En mulig grunn til at OFU/IFU skårer lavest her kan være at det dreier seg om prosjekter med et høyt kompetanseinnslag. Det er dermed grunn til å tro at det vil kreve lengre tid før de gir inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner. For mottakerne av bygdeutviklingsmidlene sin del skyldes plasseringen trolig at prosjektene har fått små tilsagn fra IN.

Figur 6-6 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner etter virkemiddel. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=476)

Vi har også sett på prosjektets bidrag til inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner i forhold til bedriftens lokalisering ut fra distriktpolitisk virkeområde. Andelen bedrifter som har svart at prosjektet i stor grad (skår 5-7) har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner er relativt lik mellom sonene. 57 prosent mener prosjektet har bidratt i sone B, mens den samme andelen ligger på 47 prosent i alle de resterende virkeområdene. Som i fjor er imidlertid ikke forskjellene mellom sonene statistisk signifikante. Tallene for de ulike sonene framgår av figuren under.

I tillegg til å se på de ulike virkemiddelssonene samlet, ble de også fordelt etter hovedkategori av virkemiddel (se kapittel 6.1). Heller ikke for noen av de ulike virkemiddelkategoriene var det signifikante forskjeller mellom sonene når det gjelder prosjektets bidrag til inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner.

Figur 6-7 Prosjektets bidrag til inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner etter virkemiddelzone. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=476)

6.4.2 Oppnådde inntektsøkninger/ kostnadsreduksjoner

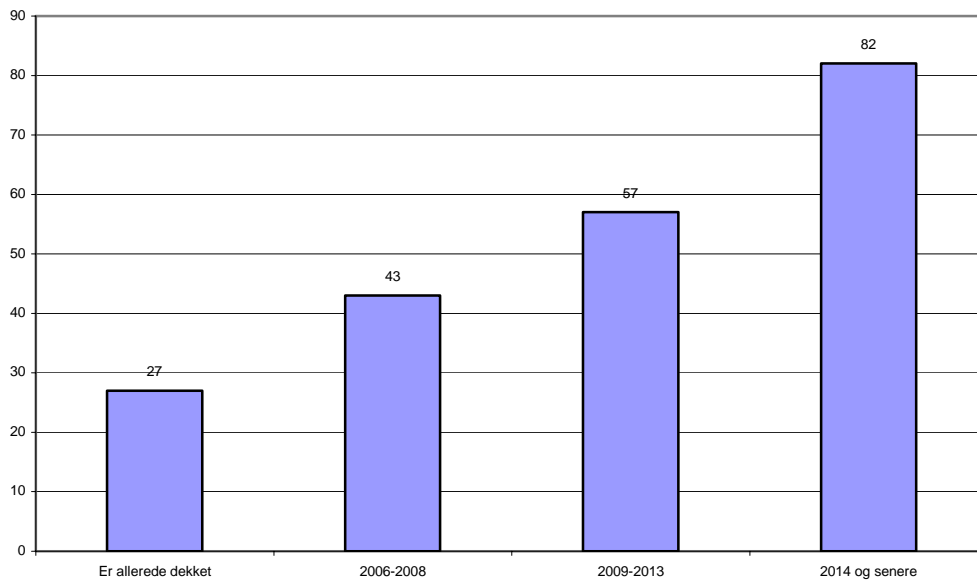
Bedriftene ble også spurt om de kunne angi hvilke inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner som ble oppnådd gjennom prosjektet i 2004 og 2005. Kun om lag 1/4 av bedriftene var i stand til å svare på dette. De øvrige har unnlatt å svare på grunn av at det ikke kan skilles ut fra bedriften for øvrig, at det ikke er relevant eller at de ikke vet. Resultatene i tabellen nedenfor bygger derfor kun på 103 svar. Bedriftene har i 2004 oppnådd inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner på totalt 79 millioner kroner gjennom prosjektene, mens det tilsvarende tallet for 2005 er på 130 millioner kroner. Et fåtall bedrifter har bidratt til store deler av dette beløpet. Både i 2004 og 2005 er over halvparten av beløpet oppnådd i under 10 prosent av virksomhetene.

Tabell 6-7 Inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner som er oppnådd gjennom prosjektet. Mill. kr.

År	Faktisk oppnådd	N
2004	79	103
2005	130	103

6.4.3 Tidspunkt for kostnadsdekning

For å kunne vurdere hvor vellykket prosjektet er, er det av interesse å finne ut av i hvilken grad bedriftene tror de vil lykkes. Her undersøkes dette gjennom å se på når alle kostnadene ved prosjektet forventes å være dekket. I figuren under vises tidspunktet for når kostnadene ved prosjektet *senest* vil være dekket. Tallene er vist akkumulert, og resultatene er i stor grad i overensstemmelse med de tre foregående etterundersøkelsene. For 27 prosent av prosjektene er kostnadene allerede dekket inn. Dette øker til 43 prosent for perioden 2006-2008 og til 57 prosent når perioden 2009-2013 er over. Totalt regner 82 prosent av bedriftene med at kostnadene ved prosjektet vil bli dekket inn. Blant de resterende virksomhetene svarer tre prosent at kostnadene aldri vil bli dekket inn, mens 15 prosent svarer vet ikke.

Figur 6-8 Tidspunktet for når alle kostnadene ved prosjektet senest vil være dekket. Akkumulerte tall. Prosent. (n=569)

6.5 KONKURSER OG NEDLEGGELSER

Ikke alle de bedriftene som inngikk i førundersøkelsen har overlevd. Av de 1100 virksomhetene som inngikk, har 45 blitt nedlagt eller gått konkurs, noe som tilsvarer en andel på 4 prosent. Dette er om lag som i fjor, men det er grunn til å tro at det reelle tallet er høyere i og med at det etter alt og dømme også er noen nedleggelse og konkurser blant de bedriftene som vi ikke har fått kontakt med.

I tabellen under har vi sett på i hvilken grad det er variasjon mellom virkemidlene når det gjelder andel konkurser og nedleggelse. I motsetning til i fjor viser resultatene at det er liten variasjon mellom virkemidlene. Det er høyest andel konkurser og nedleggelse blant mottakere av distriktsrettede risikolån (7 prosent) og distriktsutviklingstilskudd (6 prosent), mens det er lavest andel blant dem som har fått bygdeutviklingsmidler (2 prosent) og landsdekkende utviklingstilskudd (0 prosent). Resultatene for de resterende virkemidlene framgår av tabellen under.

Tabell 6-8 Konkurs/nedleggesandel blant bedrifter som svarte på førundersøkelsen. Prosent. (n=1100).

Virkemiddel	Konkurs/nedleggesandel
Distriktsrettede risikolån	7
Distriktsutviklingstilskudd	6
Grunnfinansieringslån til fiskeflåten	5
Lavrisikolån	4
OFU/IFU	4
Etablererstipend	4
Landsdekkende risikolån	3
Lån til landbruket	3
Bygdeutviklingsmidler	2
Landsdekkende utviklingstilskudd	0
Totalt	4

Vi har også undersøkt hvor vidt det er variasjonen i konkurs/nedleggesandel mellom bedriftene i de ulike distriktpolitiske virkemiddelssonene. Det framgår at det er svært liten forskjell i konkurser og nedleggelse mellom de ulike sonene. Andelen er høyest i sone B (5 prosent) og lavest utenfor (4 prosent).

6.6 OPPSUMMERING

65 prosent av bedriftene påpeker at prosjektet har stor betydning for deres overlevelse i dag, noe som er en økning på 15 prosentpoeng i forhold til førundersøkelsen. Betydningen for overlevelse er størst blant mottakerne av

grunnfinansieringslån til fiskeflåten (86 prosent) og distriktsrettede risikolån (84 prosent). Betydningen for overlevelse er i stor grad lik mellom bedriftene innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet og mellom unge (tom 5 år) og eldre bedrifter.

73 prosent av virksomhetene mener at prosjektet er viktig for deres lønnsomhetsutvikling. Fordelt etter virkemiddeltipe er betydningen for lønnsomhetsutviklingen størst for dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten (91 prosent), lavrisikolån (85 prosent) og distriktsrettede risikolån (84 prosent). Det er liten forskjell i betydningen mellom de prosjektene som er lokalisert innenfor og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet samt mellom unge og eldre bedrifter.

44 prosent av bedriftene rapporterer om økning i omsetningen fra 2002 til 2005 som følge av det IN-støttede prosjektet på det regionale markedet, 42 prosent på det nasjonale markedet og 28 prosent på det internasjonale markedet. Så å si alle de resterende virksomhetene framhever at omsetningen er uendret i de tre markedene.

50 prosent av bedriftene mener prosjektet i stor grad har gitt inntektsøkninger/kostnadsreduksjoner, mens 28 prosent mener dette er tilfelle i middels grad og 21 prosent i liten grad. 82 prosent av virksomhetene regner med prosjektkostnadene vil bli dekket inn.

4 prosent av bedriftene som svarte på førundersøkelsen har gått konkurs eller blitt nedlagt. Andelen bedrifter som har blitt nedlagt eller gått konkurs er størst blant mottakere av distriktsrettede risikolån (7 prosent) og minst blant mottakere av landsdekkende utviklingstilskudd (0 prosent).

7. PROSJEKTETS BETYDNING FOR KOMPETANSEHEVING, INNOVASJON OG SAMARBEID

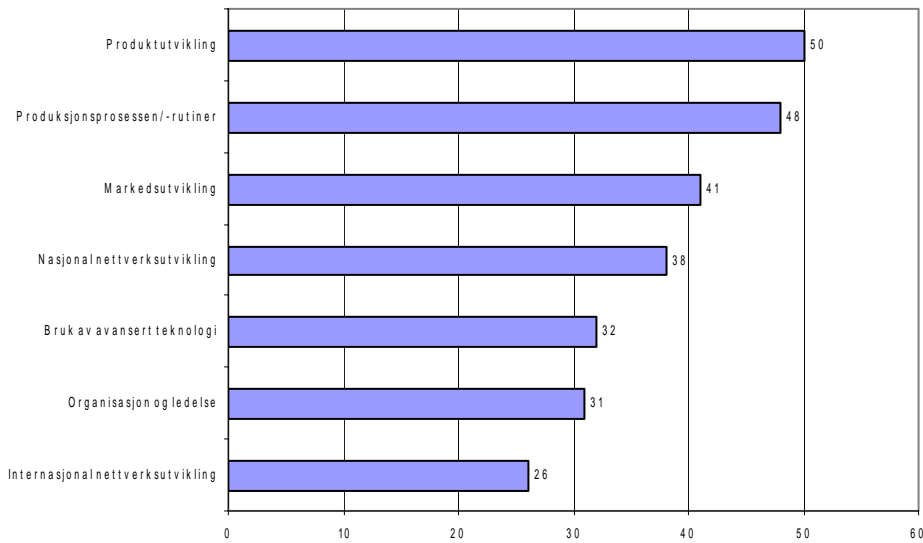
Å bidra til kompetanseheving og innovasjon i bedriftene er sentrale målsettinger for IN. I dette kapitlet er kompetanseheving målt gjennom å se på bedriftenes forventninger til dette i førundersøkelsen og ved faktisk oppnådde resultater i etterundersøkelsen. Prosjektets effekter på innovasjon er målt på to måter; både ved å se på hvilke effekter bedriftene mener prosjektet har hatt for dette og for økt i økt samarbeid med partene i innovasjonssystemet (kunder, leverandører, bedrifter, forskningsmiljøer m.m.).

7.1 KOMPETANSEEFFEKTER AV PROSJEKTENE

Gjennom de prosjektene som får støtte ønsker IN å bidra til kompetanseheving i norsk næringsliv. For å kartlegge i hvilken grad prosjektene bidrar til å oppfylle dette målet, har vi inkludert et spørsmål om kompetanseeffekter i etterundersøkelsen. Bedriftene ble spurt om i hvilken grad prosjektene har ført til økt kompetanse når det gjelder:

- produktutvikling,
- markedsutvikling,
- produksjonsprosessen/-rutiner,
- organisasjon og ledelse,
- tilgang og kontinuerlig bruk av avansert teknologi
- opparbeiding av bedre nettverk nasjonalt og
- opparbeiding av bedre nettverk internasjonalt

Et samlet bilde over i hvilken grad prosjektene i stor grad (skår 5-7) har bidratt til dette vises i figuren under. Prosjektene har hatt størst kompetanseeffekt knyttet til produktutvikling (50 prosent), mens produksjonsprosesser/-rutiner (48 prosent) og markedsutvikling (41 prosent) følger deretter. Dette er de samme områdene som i fjorårets undersøkelse, men skåren på indikatorene er svakt høyere i år. Som i de to foregående årene har prosjektene i stor grad ført til minst kompetanseheving når det opparbeiding av bedre nettverk internasjonalt (26 prosent). Kompetansebidragene på de øvrige områdene framgår av figuren nedenfor.

Figur 7-1 Prosjektets bidrag til økt kompetanse i bedriftene. Andel med skår 5-7.

En slik samlet kompetanseoversikt for alle bedriftene dekker imidlertid over at det er store forskjeller avhengig av først og fremst hvilket virkemiddel de har mottatt, men også i forhold til virkemiddelsone og bedriftstørrelse. Dette vil vi se nærmere på i avsnittet nedenfor.

7.1.1 Kompetansebidragene fordelt etter virkemiddel og bedriftscharakteristika

I tabellen under vises andelen bedrifter som i stor grad (skår 5-7) har fått økt kompetanse på de ulike områdene sett i forhold til hvilket virkemiddel som er benyttet. Tallene i fet skrift viser hvilken kompetanseindikator som det enkelte virkemidlet skårer aller høyest på. I et vedlegg vises også gjennomsnittsskåren for hvert enkelt virkemiddel.

Det samlede bildet er omtrent som i forrige etterundersøkelse. Grovt sett kan vi si at for mottakerne av landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån landsdekkende utviklingstilskudd, distriktsutviklingstilskudd og OFU/IFU har prosjektene i størst grad ført til økt kompetanse innenfor produktutvikling og markedsutvikling. Prosjektene som er finansiert med de resterende virkemidlene; lavrisikolån, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler, skiller seg en del fra de fem førstnevnte virkemidlene. I de sistnevnte virkemiddelkategoriene har prosjektene først og fremst bidratt til økt

kompetanse når det gjelder produksjonsprosesser og produksjonsrutiner. Et fellestrekk ved alle virkemidlene er at prosjektenes bidrag til opparbeiding av bedre nettverk internasjonalt skårer relativt lavt, og spesielt ved bruk av virkemidlene rettet mot primærnæringene. De enkelte virkemidlenes kompetansebidrag på de ulike indikatorene vises i tabellen under.

Tabell 7-1 Andel bedrifter med kompetansebidrag i stor grad (skår 5-7) etter benyttet virkemiddel.

Type virkemiddel	Produkt-utvikling	Markeds-utvikling	Produksj.-prosessen	Org. og ledelse	Bruk av avansert teknologi	Opparb. av bedre nettverk		N
						Nasjo-nalt	Inter-nasj	
Lavrisikolån	58	50	65	39	31	31	35	26
Landsd. risikolån	81	72	66	41	44	50	44	32
Distriktsrettede risikolån	63	61	62	47	45	58	34	37-38
Landsd. utvikl.tilskudd	46	43	32	14	29	36	46	28
Distriktsutvikl. tilskudd	59	53	48	40	37	43	28	119-120
IFU/OFU	77	49	44	23	51	56	51	39
Gr.finans.lån fiskeflåten	30	25	40	20	30	30	5	20
Lån til landbruket	19	12	41	19	28	19	11	57-58
Bygdeutvikl. midler	30	26	44	27	14	26	9	103-106
TOTALT	50 465	41 464	48 465	31 463	32 465	38 464	26 462	

Som vi har sett over avgjør type virkemiddel til en viss grad hvor en opplever økt kompetanse. Dette forplanter seg til sonene. I tabellen nedenfor ser vi som i fjor at kompetansebidraget innenfor sonene er størst innen produksjonsprosesser og produksjonsrutiner, mens en utenfor virkemiddelssonene finner det største kompetansebidraget innen produktutvikling. Forklaringen på dette er i stor grad at de mest innovasjonsorienterte virkemidlene (landsdekkende risikolån, landsdekkende utviklingstilskudd, OFU/IFU) i all hovedsak benyttes utenfor sonene, mens de virkemidlene som er mindre orientert mot innovasjon i større grad benyttes innenfor sonene. Ser en på alle kompetanseindikatorerne, varierer det

mellom bedriftene i de ulike sonene når det gjelder hvem som skårer høyest på de enkelte indikatorene. I tabellen under vises andelen prosjekter med kompetansebidrag i stor grad (skår 5-7) i de ulike virkemiddelssonene. Tallene i fet skrift viser hvilken kompetanseindikator som bedriftene i de ulike sonene skårer høyest på.

Tabell 7-2 Andel bedrifter med kompetansebidrag i stor grad (skår 5-7) etter distriktpolitisk virkeområde.

Virkeområde	Produkt- utvikling	Markeds- utvikling	Produksj. prosessen	Org. og ledelse	Bruk av avansert teknologi	Opparb. av bedre nettverk		N
						Nasjo- nalt	Inter- nasj	
Sone A	37	37	47	26	37	42	16	19
Sone B	42	39	44	30	26	34	19	142-144
Sone C	50	41	54	40	33	38	21	141-143
Utenfor	57	44	47	25	36	39	37	160
TOTALT	50 465	41 464	48 465	31 463	32 465	38 464	26 462	

Vi har også undersøkt i hvilken grad prosjektenes kompetansebidrag varierer ut fra bedriftsstørrelse. Av tabellen nedenfor framgår det at det er visse forskjeller mellom de ulike størrelsesgruppene når det gjelder på hvilke områder prosjektene har gitt størst bidrag. Bedriftene deler seg inn i to grupper. Virksomhetene med 0 og 50 eller flere ansatte rapporterer om at prosjektene i størst grad har bidratt til kompetanseøkning når det gjelder produksjonsprosesser og produksjonsrutiner, mens virksomhetene med både 1-9, 10-19 og 20-49 ansatte påpeker at prosjektene har gitt det største kompetansebidraget innen produktutvikling. Dette er indikert med fet skrift i tabellen.

Tabell 7-3 Andel bedrifter med kompetansebidrag i stor grad (skår 5-7) etter bedriftsstørrelse.

Bedrifts- størrelse	Produkt- utvikling	Markeds- utvikling	Produksj. prosessen	Org. og ledelse	Bruk av avansert teknologi	Opparb. av bedre nettverk		N
						Nasjo- nalt	Inter- nasj	
0 ansatte	39	33	42	25	26	39	18	57
1-9 ansatte	51	42	50	31	31	38	25	299-302
10-19 ansatte	58	52	37	24	44	42	34	49-50
20-49 ansatte	56	38	46	46	38	34	25	32-33
Over 50 ansatte	46	42	54	46	29	29	38	24
TOTALT	50 465	41 464	48 465	31 463	32 465	38 464	26 462	

7.1.2 Forventet versus faktisk opplevd kompetanseheving

Vi har foran sett på innen hvilke områder det oppnås kompetansebidrag gjennom prosjektene. I dette avsnittet vil vi se nærmere på om bedriftenes forventning til kompetansebidraget gjennom det finansierte prosjektet er innfridd. I det videre sammenlignes kompetanseheving ex ante og ex post fordelt etter benyttet virkemiddel, bedriftsstørrelse og prosjektformål. Bare bedrifter som har svart fem eller mer på minst en av kompetanseindikatorerne er tatt med.

Virkemidler og kompetanseheving

Totalt sett er det oppnådde kompetansebidraget 5 prosentpoeng lavere enn det som ble forventet av bedriftene ved prosjektstart, noe som er tilnærmet den samme utviklingen som i de to forrige undersøkelser. Dette kan neppe sies å være mye, og tyder på at bedriftene har en realistisk forventning til prosjektenes kompetansebidrag. I tabellen nedenfor framgår det imidlertid at det er en del forskjeller mellom ex ante og ex post situasjonen avhengig av hvilke virkemidler som er benyttet. For tre av virkemidlene; distriktsrettede risikolån, grunnfinansieringslån til fiskeflåten og lån til landbruket er det samsvar mellom forventningene og oppnådd kompetansebidrag, mens forventningene ikke innfris i like stor grad for prosjekter finansiert med de øvrige virkemidlene. Avviket mellom forventningene og hva som faktisk oppnådd er størst for mottakerne av lavrisikolån (-16 prosentpoeng) og landsdekkende risikolån (- 10 prosentpoeng).

Tabell 7-4 Virkemiddel og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante og ex post. Svarere med skår 5-7. (n= 517)

	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosentpoeng
	Prosent	Antall	Prosent	Antall	
Lavrisikolån	82	23	64	18	-16
Landsdekkende risikolån	84	32	74	28	-10
Distriktsrettede risikolån	78	32	85	35	+7
Landsdekkende utviklingstilskudd	81	25	77	24	-4
Distriktsutviklingstilskudd	87	115	80	106	-7
OFU/IFU	90	36	88	35	-2
Grunnfinansiering fiskeflåten	39	9	44	10	+5
Lån til landbruket	48	30	48	30	0
Bygdeutviklingsmidler	60	72	51	62	-9
Totalt	72	374	67	348	-5

Det er vanskelig å si hva disse forskjellene kan skyldes. En mulighet kan være at det er naturlig å være noe mer optimistisk ved innledningen av et prosjekt enn ved avslutningen. En annen mulig forklaring kan være forskjeller mellom landsdekkende og distriktsrettede tilsagn. Denne hypotesen får imidlertid liten støtte ut fra datamaterialet. Ved en fordelig ut fra distriktpolitisk virkeområde er utviklingen i stor grad lik fra før- til etterundersøkelsen innenfor og utenfor virkeområdet. En mulig forklaring som vi ikke sett nærmere på kan være at ulike prosjektformål kan gi ulike forventninger. Vi vil i det videre se nærmere på hvor vidt dette er tilfelle.

Prosjektformål og kompetanseheving

Med unntak for nyetablering er det ingen av prosjektformålene der forventningene som en hadde i førundersøkelsen innfris. Avviket mellom forventningene og hva som faktisk har blitt oppnådd er størst for formålene kapitalstyrking (-20 prosentpoeng) og nyskapning i eksisterende bedrifter (-11 prosentpoeng), mens det er små forskjeller mellom de øvrige formålene (-3 til -4 prosentpoeng). Samlet sett synes det dermed som om prosjektformålene i en viss grad kan bidra til å forklare forskjellene mellom forventningene i førundersøkelsen og hva som faktisk oppnås gjennom prosjektet. Resultatene for de ulike prosjektformålene vises i tabellen under.

Tabell 7-5 Prosjektformål og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante og ex post. Svarere med skår 5-7. (n = 517)

Prosjektformål	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosentpoeng
	Prosent	Antall	Prosent	Antall	
Nyetablering	83	99	83	99	0
Nyskpn. i eksisterende bedrifter	83	121	72	105	-11
Omstilling og rasjonalisering	69	33	65	31	-4
Kapasitetsøkning og knoppskyting	62	34	58	32	-4
Videreutvikling	83	40	79	38	-4
Kapitalstyrking	80	4	60	3	-20
Annet	45	43	42	40	-3
Totalt	72	374	67	348	-5

Bedriftsstørrelse og kompetanseheving

I ingen av størrelseskategoriene er det slik at forventningene til kompetansebidraget innfris. Det største avviket finner en blant bedriftene med 50 eller flere ansatte, 20-49 ansatte og 0 ansatte. Blant disse er kompetansebidraget henholdsvis 23, 16 og 10 prosentpoeng lavere enn forventningene. Dette skyldes først og fremst at disse størrelseskategoriene inneholder en relativt stor andel av de virkemidlene hvor kompetanseforventningene i minst grad har blitt oppfylt (lavrisikolån, landsdekkende risikolån og bygdeutviklingsmidler). Blant bedriftene med 1-9 ansatte og 10-19 ansatte er det små avvik mellom forventningene til kompetansebidrag og opplevd resultat (henholdsvis -2 og -3 prosentpoeng).

Tabell 7-6 Bedriftsstørrelse og prosjektets bidrag til kompetanseheving ex ante (før) og ex post (etter). Svarere med skår 5-7 (n= 517)

Bedriftsstørrelse	Ex ante (før)		Ex post (etter)		Endring prosentpoeng
	Prosent	Antall	Prosent	Antall	
0 ansatte	68	42	58	36	-10
1-9 ansatte	70	235	68	229	-2
10-19 ansatte	78	43	75	41	-3
20-49 ansatte	84	32	68	26	-16
Over 50 ansatte	85	22	62	16	-23
Totalt	72	374	67	348	-5

7.1.3 Samlede kompetanseeffekter

Prosjektet kan ha kompetansemessig betydning for bedriften på to måter; enten gjennom at det har stor betydning totalt sett eller at det har stor betydning for

enkelte kompetanseområder. I tabellen nedenfor er det vist hvor mange kompetanseområder bedriften opplever stor grad⁹ av økt kompetanse på. Resultatet er i stor grad som i fjor. Samlet sett har 67 prosent av bedriftene opplevd at prosjektet har bidratt til kompetanseøkning innen ett eller flere av kompetanseområdene. Av disse 67 prosentene har 25 prosent fått økt kompetanse på 1-2 områder, 21 prosent på 3-4 områder og 22 prosent på 5-7 områder. De virkemiddelmottakerne som har fått de aller tyngste kompetansebidragene gjennom prosjektet er mottakerne av distriktsrettede risikolån og landsdekkende risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd. Blant disse rapporterer 42 og 37 prosent om økt kompetanse på 5-7 områder. Ved en vurdering av kompetansebidraget er det også interessant å se på hvilke virkemidler som i størst grad har fått økt kompetanse på 3-4 områder. Her dominerer mottakere av OFU/IFU (38 prosent). Ut fra en totalvurdering er det dermed en viss tendens til at de landsdekkende virkemidlene gir de største kompetansemessige bidragene. Dette er det samme bildet som i forrige etterundersøkelse, men forskjellen mellom de distriktsrettede og landsdekkende virkemidlene er noe mindre i år.

Vi har også sett nærmere på hvor stor andel av bedriftene som ikke har fått noen kompetanseheving gjennom prosjektet. Av tabellen nedenfor framgår det at dette gjelder for 33 prosent av bedriftene. Blant disse virksomhetene er det høyest andel av mottakere av grunnfinansieringslån til fiskeflåten (57 prosent), lån til landbruket (52 prosent) og bygdeutviklingsmidler (49 prosent). Dette skyldes etter alt å dømme at disse virkemidlene ikke er innrettet mot kompetanse i utgangspunktet samt at det for bygdeutviklingsmidlenes del i tillegg dreier som om små prosjekter. De ulike virkemidlenes resultater vises i tabellen under.

⁹ Dvs. skar 5-7 på en skala fra 1-7 der 7 er høyeste verdi.

Tabell 7-7 Antall bidrag til økt kompetanse etter benyttet virkemiddel. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=517)

Virkemiddel	Antall bidrag til økt kompetanse					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Lavrisikolån	7	25	32	64	36	28
Landsdekkende risikolån	11	26	37	74	26	38
Distriktsrettede risikolån	17	27	42	85	15	41
Land. utviklingstilskudd	39	23	16	77	23	31
Distriktsutviklingstilskudd	32	25	24	80	20	132
OFU/IFU	20	38	30	87	13	40
Grunnfin.lån fiskeflåten	13	17	13	43	57	23
Lån til landbruket	29	10	10	48	52	63
Bygdeutviklingsmidler	26	13	12	51	49	121
Total	25	21	22	67	33	
N	128	109	111	348	169	517

Vi så over en viss tendens til at prosjekt finansiert med de landsdekkende virkemidlene i større grad har gitt økt kompetansebidrag, og det kan dermed være interessant å se hvordan dette slår ut i forhold til virkemiddelssonene. Dette er vist i tabellen nedenfor. Her ser vi at kompetansebidraget totalt er størst i sone C (75 prosent) og utenfor virkeområdet (71 prosent), mens det er lavest i sone B (57 prosent). Forskjellene mellom sonene er imidlertid ikke statistisk signifikant, noe som innebærer at ikke kan slås fast med tilstrekkelig sikkerhet at det er forskjeller i kompetansebidrag mellom de ulike sonene.

Tabell 7-8 Antall bidrag til økt kompetanse etter benyttet virkemiddel. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=517)

Virkemiddelsone	Antall bidrag til økt kompetanse					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Sone A	18	23	18	59	41	22
Sone B	22	17	19	57	43	167
Sone C	29	25	21	75	25	154
Utenfor	24	21	25	71	29	174
Total	25	21	22	67	33	
N	128	109	111	348	169	517

Vi har også undersøkt om det er forskjeller i kompetansebidrag ut fra bedriftsalder. Som det framgår av Tabell 7-9 er kompetansebidraget større for de unge enn de eldre bedriftene. Det er både slik at de unge bedriftene totalt sett har fått større

bidrag på 1 til 7 områder enn de eldre virksomhetene, og de har også i større grad fått bidrag på 3-7 områder. Et interessant spørsmål er om denne forskjellen gjør seg gjeldende blant alle hovedgruppene av virkemidler eller bare i noen av dem? De gjennomførte analysene viser at det er bare blant de ordinære virkemidlene at kompetansebidraget er signifikant større for de unge bedriftene. Blant mottakerne av OFU/IFU og de landbruksrettede virkemidlene er det ingen signifikante forskjeller.

Tabell 7-9 Antall bidrag til økt kompetanse etter bedriftsalder. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=496)

	Antall bidrag til økt kompetanse					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Unge bedrifter (tom. 5år)	21	26	26	73	27	216
Eldre bedrifter	39	18	19	64	34	280
Total	25	22	22	69	31	
N	126	107	110	343	153	496

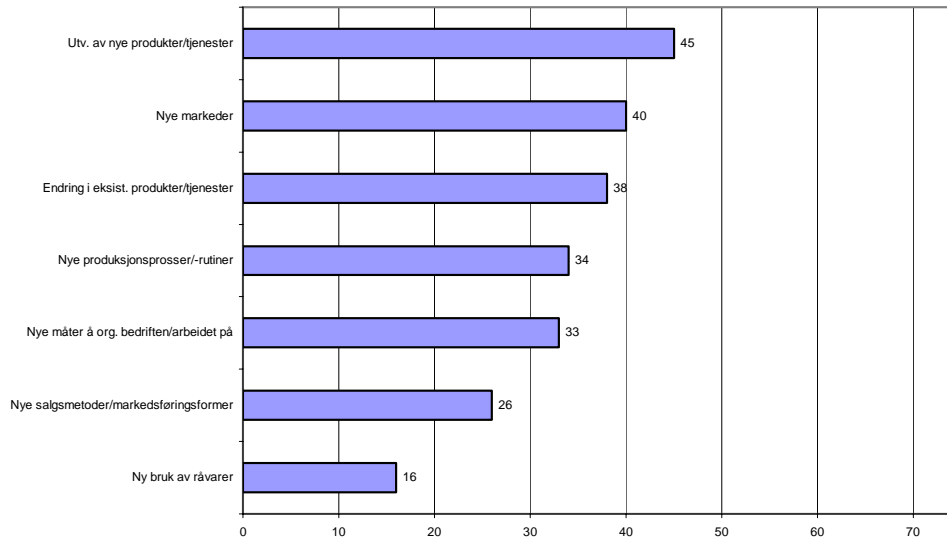
7.2 PROSJEKTENES BIDRAG TIL INNOVASJON

Et av INs hovedmål er å bidra til økt innovasjon i norsk næringsliv. For å kartlegge i hvilken grad prosjektene bidrar til å oppfylle dette målet, har vi inkludert et spørsmål om innovasjon i etterundersøkelsen. Bedriftene ble spurt om i hvilken grad prosjektene har bidratt til:

- endring i eksisterende produkter/tjenester,
- utvikling av nye produkter/tjenester,
- utvikling av nye salgsmetoder / markedsføringsformer,
- bruk av nye produksjonsprosesser/-rutiner,
- at bedriften går inn på nye markeder,
- ny bruk av råvarer, og
- nye måter å organisere arbeidet eller bedriften på

En samlet oversikt over i hvilken grad prosjektene i stor grad (skår 5-7) har bidratt til dette er vist i figuren nedenfor. Det er flest bedrifter som i stor grad mener at prosjektet har bidratt til utvikling av nye produkter og tjenester (45 prosent). Deretter følger bidrag til at bedriften går inn i nye markeder (40 prosent) samt endringer i eksisterende produkter og tjenester (38 prosent). Dette er de samme tre områdene som også har skåret høyest i de to foregående etterundersøkelsene. De

områdene hvor prosjektene har gitt de minste bidragene til innovasjon er når det gjelder ny bruk av råvarer (16 prosent) og utvikling av nye markedsføringsformer og salgsmetoder (26 prosent). Dette er også de to innovasjonsindikatorene som hadde den laveste skåren i forrige undersøkelse.

Figur 7-2 Prosjektene bidrag til økt innovasjon i bedriftene. Andel med skår 5-7.

En slik samlet oversikt for alle virksomhetene dekker imidlertid over at det er store forskjeller avhengig av først og fremst hvilket virkemiddel de har mottatt, men også i forhold til andre prosjekt- og bedriftscharakteristika. Dette vil vi se nærmere på i avsnittet nedenfor.

7.2.1 Innovasjonsbidragene fordelt etter prosjekt- og bedriftscharakteristika

I tabellen nedenfor vises andelen som i stor grad (skår 5-7) mener prosjektet har bidratt på de ulike innovasjonsområdene sett i forhold til hvilket virkemiddel som er benyttet. Tallene i fet skrift viser hvilken innovasjonsindikator som de ulike virkemidelmottakerne skårer aller høyest på. Det framgår at det er betydelige forskjeller mellom virkemidlene, men det er i liten grad slik at noen av virkemidlene skårer gjennomgående høyere på alle indikatorene. Sammenlignet med forrige etterundersøkelse er det noe mindre forskjeller mellom de landsdekkende og distriktsrettede virkemidlene.

Ut fra en helhetsbetraktning er det distriktsrettede risikolån og landsdekkende risikolån som gir det største bidraget til innovasjon. Innovasjonsbidraget er nest høyest i en gruppe bestående av distriktsutviklingstilskudd, lavrisikolån OFU/IFU og landsdekkende utviklingstilskudd. Med unntak for lavrisikolån er et fellestrekk ved alle de virkemidlene som er nevnt til nå er at de skårer høyest på utvikling av nye produkter/tjenester. Virkemidlene skårer også relativt høyt på at bedriften går inn på nye markeder. Landbruksvirkemidlene og grunnfinansieringslån til fiskeflåten er atypiske i forhold til de andre virkemidlene. Skåren på flere av de ulike innovasjonsindikatorne er betydelig lavere for disse enn for de resterende virkemidlene. Virkemidlene rettet mot primærnæringene skårer høyest på bruk av nye produksjonsprosesser/rutiner og nye måter å organisere arbeidet/bedriften på. Bedriftenes gjennomsnittskår på de ulike indikatorene vises i vedlegget.

Tabell 7-10 Andel bedrifter med innovasjonsbidrag i stor grad (skår 5-7) etter virkemiddel.

Type virkemiddel	Endring i eksist. produkt/tjenester	Utv. av nye produkt-/tjenester	Nye salgsmet/markedsformer	Nye produksj. prosesser/-rutiner	Nye markeder	Ny bruk av råvarer	Ny måte å org. arbeidet/bed. på	N
Lavrisikolån	27	35	27	39	42	31	35	26
Landsd. risikolån	45	67	39	41	66	13	28	31-32
Distriktsrettede risikolån	61	61	34	55	58	26	45	38
Landsd. utvikl.tilskudd	50	57	34	36	57	14	14	28
Distriktsutvikl. tilskudd	46	61	32	32	48	13	32	120-122
OFU/IFU	49	74	28	26	59	13	18	39
Gr.finans.lån fiskeflåten	29	19	19	33	24	19	24	21
Lån til landbruket	19	16	13	33	14	13	43	56-57
Bygdeutvikl. midler	27	23	18	30	20	17	38	103-105
TOTALT	38 466	45 464	26 463	34 464	40 465	16 462	33 466	

Av Tabell 7-10 ser vi at virkemidlene i stor grad har betydning for hvilke innovasjonsområder prosjektene bidrar innenfor. Selv om virkemiddelets innretning i stor grad er retningsgivende for hva som finansieres, kan det være av interesse å se hvordan de forskjellige næringene gjør det på de ulike innovasjonsindikatorne. Dette er også av interesse da det ofte hevdes at for eksempel industrien er mer innovativ enn tjenesteyting og varehandel. I tabellen nedenfor har vi sett på i hvilken grad dette er tilfelle for de IN-finansierte bedriftene.

Som vi allerede har sett gjennom virkemiddeloversikten har prosjektene i mindre grad bidratt til innovasjon i primærnæringene, noe som henger sammen med disse virkemidlenes innretning. Mellom de øvrige næringene; industri og bergverk, varehandel, hotell og restaurant, tjenesteyting og andre næringer, er det relativt små forskjeller knyttet til prosjektenes innovative bidrag. Dette skyldes mellom annet at det er en relativt lik virkemiddelfordeling mellom disse næringene. Hvordan de ulike næringene skårer på de enkelte indikatorene framgår av Tabell 7-11. Tallene i fet skrift indikerer hvilken innovasjonsindikator som bedriftene i de ulike næringene skårer høyest på.

Tabell 7-11 Andel bedrifter med innovasjonsbidrag i stor grad (skår 5-7) etter næring.

Bransje/ Næring	Endring i eksist. produkt/ tjenester	Utv. av nye produkt-/ tjenester	Nye salgsmet/ markedsf- former	Nye produksj. prosesser/ -rutiner	Nye markeder	Ny bruk av råvarer	Ny måte å org. arbeidet/ bedriften på	N
Primærnæring	25	18	15	34	20	14	37	178- 181
Industri/bergv.	44	59	29	39	51	21	33	123- 124
Vareh./ hotell/ restaurant	48	52	41	37	50	23	39	44
Tjenesteyting	47	67	33	29	56	9	23	85-86
Annet/uoppgitt	53	69	38	31	56	16	31	32
TOTALT	38 466	45 464	26 463	34 464	40 465	16 462	33 466	

Når innovasjonsbidraget på de ulike indikatorene ble splittet opp på virkemidler, så vi at det var noe mindre forskjeller mellom de landsdekkende og distriktsrettede virkemidlene enn i fjor. Det finnes også imidlertid virkemidler som ikke er direkte

knyttet til bestemte geografiske områder, og vi vil derfor se på hvordan innovasjonsbidragene varierer ut fra distriktpolitisk virkeområde. Ut fra en helhetsbetraktning er bidraget til innovasjon noe høyere i sone C og utenfor virkeområdet. Dette er samme bilde som i fjor, og skyldes blant annet at det er en relativt lavere andel virksomheter tilknyttet primærnæringene blant disse. I tabellen nedenfor viser tallene i fet skrift hvilken innovasjonsindikator som bedriftene i de ulike sonene skårer høyest på.

Tabell 7-12 Andel bedrifter med innovasjonsbidrag i stor grad (skår 5-7) etter distriktpolitisk virkeområde.

Virkeområde	Endring i eksist. produkt/tjenester	Utv. av nye produkt-/tjenester	Nye salgsmet/markedsformer	Nye produksj. prosesser/-rutiner	Nye markeder	Ny bruk av råvarer	Ny måte å org. arbeidet/bedriften på	N
Sone A	26	26	21	42	26	16	42	19
Sone B	38	38	22	29	31	20	34	142-144
Sone C	39	46	30	38	42	15	39	142-144
Utenfor	39	53	27	35	48	13	26	158-159
TOTALT	38 466	45 464	26 463	34 464	40 465	16 462	33 466	

7.2.2 Samlede innovasjonseffekter

I tabellen nedenfor er det vist hvor mange områder bedriftene i stor grad¹⁰ opplever økt innovasjon på som følge av prosjektet. Samlet rapporterer 63 prosent av bedriftene om at de har fått ett eller flere bidrag til innovasjon, noe som er 6 prosentpoeng lavere enn i forrige undersøkelse. Det er imidlertid store forskjeller i utbyttet mellom de ulike virkemiddelkategoriene. Hovedskillet går mellom mottakerne av virkemidler rettet mot primærnæringene (grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler) og de øvrige (lavrisikolån, landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån, landsdekkende utviklings-tilskudd, distriktsutviklingstilskudd og OFU/IFU). Blant gruppene av øvrige virkemidlemottakere har 64 til 82 prosent fått ett eller flere innovasjonsbidrag, mens denne andelen ligger på 35 til 54 prosent blant mottakerne av virkemidler rettet mot primærnæringene. Skillet mellom de to virkemiddelkategoriene er

¹⁰ Dvs. skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

imidlertid mindre klart enn tidligere. Det har vært en nedgang i innovasjonsbidraget for 4 av de 6 virkemidlene som inngår blant de øvrige virkemidlene (lavrisikolån, landsdekkende risikolån, landsdekkende utviklingsstilskudd og distriktsutviklingstilskudd), mens bidraget har holdt seg tilnærmet på samme nivå for primærnæringsvirkemidlene. De virkemiddelmottakerne som i størst grad har fått innovasjonsbidrag på 3 til 7 områder er landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån og landsdekkende utviklingstilskudd.

Tabell 7-13 Antall bidrag til økt innovasjon etter benyttet virkemiddel. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 517)

Virkemiddel	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Lavrisikolån	39	7	18	64	36	28
Landsdekkende risikolån	11	40	16	66	34	38
Distriktsrettede risikolån	27	24	32	83	17	41
Land. utviklingstilskudd	10	39	16	64	36	31
Distriktsutviklingstilskudd	27	27	19	73	27	132
OFU/IFU	30	35	18	82	18	40
Grunnfin.lån fiskeflåten	13	0	22	35	65	23
Lån til landbruket	37	11	6	54	46	63
Bygdeutviklingsmidler	24	9	13	46	54	121
Total	25	21	17	63	37	
N	131	107	86	324	193	517

Når bedriftene grupperes i forhold til størrelse, finner vi at det er relativt små forskjeller i bidrag til innovasjon mellom de ulike størrelsesgruppene. Innovasjonsbidraget er høyest blant bedriftene med 10-19 ansatte (67 prosent), mens det er lavest blant virksomhetene med 50 eller flere ansatte (58 prosent). Sammenlignet med fjorårets undersøkelse er det dermed noe mindre forskjeller mellom de ulike størrelsesgruppene. Hvordan bedriftene i de ulike størrelsesgruppene skårer vises i tabell 7-14.

Tabell 7-14 Antall bidrag til økt innovasjon etter bedriftsstørrelse. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 517)

Virkemiddel	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
0 ansatte	29	16	19	64	36	62
1-9 ansatte	24	22	16	62	38	336
10-19 ansatte	26	18	24	67	33	55
20-49 ansatte	24	29	11	63	37	38
50 ansatte og over	31	12	15	58	42	26
TOTALT	25	21	17	63	37	
N	131	107	86	324	193	517

Vi har også undersøkt prosjektenes innovasjonsbidrag ut fra distriktpolitisk virkeområde. Sammenlignet med i fjor er det noe større forskjeller mellom virkemiddelssonene. Innovasjonsbidraget er høyest i sone C (71 prosent) og lavest i sone B (53 prosent), mens det ligger på 64 prosent både i sone A og utenfor virkeområdet. Den lave andelen som rapporterer om innovasjonsbidrag i sone B skyldes at det her er en relativt større andel som har fått virkemidler som er rettet mot primærnæringene.

Tabell 7-15 Antall bidrag til økt innovasjon etter distriktpolitisk virkeområde. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 517)

Virkeområde	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Sone A	36	18	9	64	36	22
Sone B	24	13	16	53	47	167
Sone C	31	20	20	71	29	154
Utenfor	20	29	15	64	36	174
TOTALT	25	21	17	63	37	
N	131	107	86	324	193	517

I Tabell 7-16 har vi kartlagt hvor vidt det er forskjeller i prosjektenes bidrag til innovasjon ut fra bedriftsalder. Resultatene viser at innovasjonsbidraget er noe større for de unge bedriftene (tom. 5 år) enn for de eldre. Blant de unge virksomhetene har 69 prosent fått ett eller flere bidrag, mens det tilsvarende tallet for de eldre virksomhetene er på 61 prosent. Forskjellen mellom de unge og eldre bedriftene er imidlertid ikke statistisk signifikant.

Tabell 7-16 Antall bidrag til økt innovasjon etter bedriftsalder. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 496)

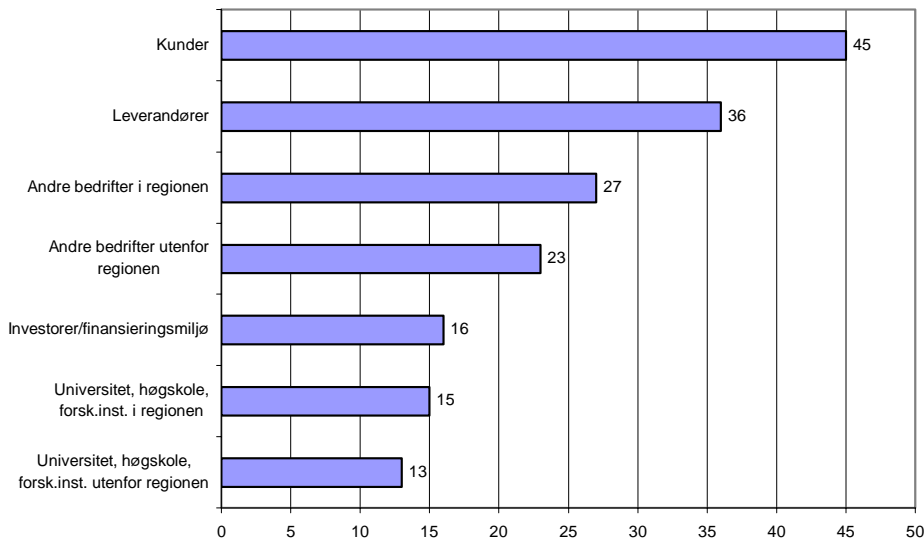
	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Unge bedrifter (tom. 5år)	27	23	19	69	31	216
Eldre bedrifter	26	20	15	61	39	280
Total	26	21	17	65	35	
N	131	106	84	321	175	496

7.3 PROSJEKTETS BIDRAG TIL ØKT SAMARBEID MED ANDRE

Innovasjon er ikke bare noe som skjer innen bedriften. Det påvirkes også av faktorer i omgivelsene. Det regionale innovasjonssystemkonseptet er utviklet i den hensikt å forklare hva som skaper innovativ adferd blant regionens økonomiske aktører, ledere og ansatte, og hvilken sammensetning av bedrifter og institusjoner, samt hvilke strukturelle koplinger mellom disse, som kreves for å skape den innovative adferden. Forskningen har kommet fram til en rekke sentrale aktører i denne forbindelse. I etterundersøkelsen er bedriftene derfor spurt om gjennomføringen av prosjektet har ført til økt samarbeid med:

- kunder,
- leverandører,
- andre bedrifter i eller utenfor regionen,
- universiteter/høgskoler/forskningsinstitutter i eller utenfor regionen og
- investorer/finansmiljø

I figuren under vises det i hvilken grad prosjektene i stor grad (skår 5-7) har bidratt til å lykkes med dette på de ulike områdene. Prosjektene har først og fremst bidratt til økt samarbeid med kunder (45 prosent), mens samarbeid med leverandører (36 prosent) og andre bedrifter i regionen (27 prosent) følger deretter. Dette er de samme samarbeidspartnerne som i forrige undersøkelse, og skåren på indikatorene er også relativt lik. Som i fjor har prosjektene i minst grad ført til økt samarbeid med universiteter, høgskoler og forskningsinstitutter i (15 prosent) eller utenfor regionen (13 prosent), men virksomhetenes skår på disse har økt svakt fra i fjor til i år. Bedriftenes skår på de enkelte samarbeidsindikatorene framgår av figuren nedenfor.

Figur 7-3 Prosjektets bidrag til økt samarbeid. Gjennomsnittstall. Skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

7.3.1 Samarbeidseffekter fordelt etter prosjekt- og bedriftscharakteristika

I tabellen nedenfor vises det hvor stor andel av de ulike virkemiddelmottakerne som har oppnådd økt samarbeid i stor grad (skår 5-7) med de forskjellige samarbeidspartnerne gjennom prosjektet. Tallene i fet skrift viser hvilken samarbeidspartner som virkemiddelmottakerne skårer aller høyest på. I motsetning til i fjorårets etterundersøkelse finner vi ikke at de landsdekkende virkemidlene skårer høyere på et flertall av samarbeidsrelasjonene sammenlignet med de øvrige virkemidlene. Det virkemiddelet som skårer høyest når alle indikatorene ses samlet er distriktsrettede risikolån, etterfulgt av landsdekkende risikolån og OFU/IFU. Som i fjor er det slik at prosjekter finansiert med primærnæringsvirkemidlene (grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler) skårer lavest på samarbeid med de fleste aktørene, og skåren er også i hovedsak vesentlig lavere. Dette er ikke overraskende i og med at ingen av disse virkemidlene har som hovedformål å bidra til økt samarbeid. Bedriftens gjennomsnittsskår for de ulike samarbeidspartnerne vises i vedlegget.

Tabell 7-17 Andel bedrifter med samarbeidsbidrag i stor grad (skår 5-7) etter virkemiddel.

Type virkemiddel	Kunder	Leverandører	Bedrifter		Universitet, høyskole eller forsk. institutt		Investorer/finansieringsmiljø	N
			i regionen	utenfor regionen	i regionen	utenfor regionen		
Lavrisikolån	46	42	35	31	19	15	19	26
Landsd. risikolån	72	45	31	32	19	19	26	31-32
Distriktsrettede risikolån	50	55	50	37	21	21	34	38
Landsd. utvikl.tilskudd	50	36	18	29	14	10	14	28
Distriktsutvikl. tilskudd	59	43	30	27	23	18	17	120-121
OFU/IFU	62	41	31	33	28	23	26	39
Gr.finans.lån fiskeflåten	25	25	20	10	5	10	20	20
Lån til landbruket	16	19	20	9	5	5	11	55-56
Bygdeutvikl. midler	29	26	18	11	4	5	6	105-106
TOTALT	45 465	36 465	27 464	23 463	15 464	13 464	16 464	

Det ble også undersøkt i hvilken grad det er variasjoner i prosjektenes samarbeidsbidrag etter bedriftsstørrelse og distriktpolitisk virkeområde. Ut fra bedriftstørrelse er det overordnede bildet at det ikke er noen bestemte størrelsesgrupper som utmerker seg. Alt etter hvilken samarbeidsaktør en ser på er det ulike grupper som skårer høyest. Når prosjektene deles inn etter distriktpolitisk virkeområde er det med unntak for samarbeid med kunder ingen statistisk signifikante forskjeller i samarbeidsbidrag mellom sonene. Skåren for samarbeid med kunder er høyest utenfor virkeområdet og i sone C, mens den er lavest i sone A og B.

7.3.2 Samlede samarbeidseffekter

I tabellen nedenfor er det vist hvor mange aktører bedriftene i stor grad opplever at de har fått økt samarbeid med som følge av prosjektet. Samlet opplever 56 prosent av bedriftene at prosjektet har bidratt i forhold til en eller flere aktører. Dette er

nedgang på 8 prosentpoeng fra i fjor, men det er fortsatt stor variasjon mellom de ulike virkemiddelmottakerne når det gjelder hvordan de oppfatter samarbeidsbidraget. De mottakerne som har fått det største samarbeidsbidraget er mottakerne av OFU/IFU og distriktsrettede risikolån. Blant disse rapporterer 82 og 76 prosent av bedriftene om ett eller flere samarbeidsbidrag. Som tidligere finner vi færrest bidrag til økt samarbeid blant mottakere av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler. For disse er det mellom 62 til 70 prosent som oppgir å ikke ha oppnådd økt samarbeid med noen aktører gjennom prosjektet. Sammenlignet med forrige undersøkelse er det, med unntak for mottakerne av distriktsrettede risikolån og OFU/IFU, en gjennomgående tendens at bidragene til økt samarbeid har blitt noe redusert. Nedgangen varierer fra 5 til 15 prosentpoeng.

Tabell 7-18 Antall bidrag til økt samarbeid fordelt etter virkemiddel i prosjektet. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n=517)

Virkemiddel	Antall bidrag til økt samarbeid					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Lavrisikolån	21	25	14	61	39	28
Landsdekkende risikolån	32	24	11	66	34	38
Distriktsrettede risikolån	29	29	17	76	24	41
Land. utviklingstilskudd	32	16	10	58	42	31
Distriktsutviklingstilskudd	38	20	11	69	31	132
OFU/IFU	40	28	15	82	18	40
Grunnfin.lån fiskeflåten	13	9	9	30	70	23
Lån til landbruket	24	5	5	33	67	63
Bygdeutviklingsmidler	24	13	1	38	62	121
Total	30	18	9	56	44	
N	153	91	45	289	228	517

Som for bidrag til samarbeid med de enkelte aktørene har vi kartlagt i hvilken grad det er forskjeller i prosjektens totale samarbeidsbidrag ut fra bedriftsstørrelse og distriktpolitisk virkeområde. Denne kartleggingen avdekker at samarbeidsbidraget er noe høyere for bedrifter med 10-19 ansatte og for virksomheter i Sone C og utenfor virkeområdet, men verken gruppert ut fra bedriftsstørrelse og distriktpolitisk virkeområde er forskjellene statistisk signifikante. Resultatene for de ulike størrelsesgruppene og distriktpolitiske virkeområdene vises i tabellene under.

Tabell 7-19 Antall bidrag til økt samarbeid etter bedriftsstørrelse. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 517)

Virkemiddel	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
0 ansatte	26	19	7	52	48	62
1-9 ansatte	29	18	9	56	44	336
10-19 ansatte	31	15	11	56	44	55
20-49 ansatte	42	11	13	66	34	38
50 ansatte og over	27	23	4	54	46	26
TOTALT	30	18	9	56	44	
N	153	91	45	289	228	517

Tabell 7-20 Antall bidrag til økt samarbeid etter distriktpolitisk virkeområde. Ex post. Bedrifter som har svart i stor grad (skår 5-7). Prosent. (n= 517)

Virkeområde	Antall bidrag til økt innovasjon					
	1-2	3-4	5-7	Sum bidrag	Ingen bidrag	N
Sone A	23	23	5	50	50	22
Sone B	29	13	7	50	50	167
Sone C	33	20	10	62	38	154
Utenfor	28	20	10	57	43	174
TOTALT	30	18	9	56	44	
N	153	91	45	289	228	517

7.4 OPPSUMMERING

Totalt sett er oppnådd kompetansebidrag gjennom prosjektene noe lavere enn det som ble forventet av bedriftene ved prosjektstart. Endringen er imidlertid ikke stor og tyder på at bedriftene har en realistisk forventning til prosjektenes betydning. I alt 67 prosent av bedriftene har opplevd at prosjektene har bidratt til kompetanseøkning i stor grad innen ett eller flere av sju kompetanseområder. Kompetansebidraget er størst knyttet til produktutvikling, mens produksjonsprosesser/-rutiner og markedsutvikling følger deretter. Kompetanseeffekten er minst når det gjelder opparbeiding av bedre nettverk internasjonalt. Det er imidlertid store forskjeller mellom bedriftene avhengig av først og fremst hvilket virkemiddel prosjektene er finansiert med. Grovt sett kan vi si at for mottakerne av landsdekkende risikolån, distriktsrettede risikolån landsdekkende utviklings-tilskudd, distriktsutviklingstilskudd og OFU/IFU har prosjektene i størst grad ført til økt kompetanse innenfor produktutvikling og markedsutvikling. Prosjektene som er finansiert med de resterende virkemidlene; lavrisikolån, grunnfinansierings-

lån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler, har først og fremst bidratt til økt kompetanse når det gjelder produksjonsprosesser og produksjonsrutiner.

Når det gjelder innovasjon har prosjektene i størst grad bidratt når det gjelder utvikling av nye produkter og tjenester samt at bedriften går inn på nye markeder. Prosjektene bidrag er minst for ny bruk av råvarer samt utvikling av nye markedsføringsformer og salgsmetoder. Samlet sett har prosjektene gitt innovasjonsbidrag i stor grad for en eller flere aktiviteter i 63 prosent av bedriftene, noe som er en nedgang på 6 prosentpoeng fra i fjor. Bidraget har vært minst for dem som har fått de tre virkemidlene rettet mot primærnæringene (35-54 prosent), mens det for de resterende virkemiddelmottakerne ligger på 64 til 82 prosent. Sammenlignet med forrige undersøkelse er det mindre forskjeller mellom mottakerne av primærnæringsvirkemidlene og de resterende virkemidlene.

Prosjektene har først og fremst bidratt til økt samarbeid med kunder, mens samarbeid med leverandører og andre bedrifter i regionen følger deretter. Samlet sett har prosjektene ført til økt samarbeidsaktivitet i stor grad på minst ett av sju områder for 56 prosent av bedriftene, noe som er en nedgang på 8 prosentpoeng fra forrige undersøkelse. Det er imidlertid store forskjeller mellom bedriftene ut fra hvilket virkemiddel som er mottatt. De mottakerne som har fått det største samarbeidsbidraget er mottakerne av OFU/IFU (82 prosent) og distriktsrettede risikolån (76 prosent), mens færrest bidrag er blitt oppnådd blant mottakere av grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler. Blant primærnæringsvirkemidlene er det mellom 62 til 70 prosent som oppgir å ikke ha oppnådd økt samarbeid i stor grad med noen aktører gjennom prosjektet.

8. SYSSELSETTINGSEFFEKTER OG INNOVASJON NORGES KOSTNADER PER ARBEIDSPLASS

I dette kapittelet går vi inn på hvilke sysselsettingseffekter støtten fra IN har ført til. I kapittel 8.1 foretas det beregninger av sysselsettingseffektene, det vil si skapte og sikrede arbeidsplasser, for virksomhetene som er med i denne etterundersøkelsen. I kapittel 8.2 omregnes disse tallene til å gjelde for alle virksomheter (dvs. hele populasjonen) som fikk tilsagn fra IN i 2002. I kapittel 8.3 benyttes disse tallene til å beregne støtteelementet eller kostnadene per arbeidsplass.

Beregning av sysselsettingseffekter av offentlige virkemidler/tiltak er metodisk vanskelig. Vi kjenner den faktiske sysselsettingsutviklingen i bedriftene, men ikke hvor mye av den som skyldes prosjektene det offentlige har bidratt med og ikke hva som ville skjedd hvis bedriftene ikke hadde fått offentlig bistand, i denne sammenhengen tilsagn fra IN. Vi vil derfor understreke at det alltid vil være stor usikkerhet knyttet til slike tallberegninger. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektivt graderte svaralternativene som benyttes ved beregning av sysselsettingseffektene (jfr. forutsetningene som brukes ved beregningene i kap. 8.1.2 og 8.1.3). Annen vektning kan med andre ord gi andre anslag. Disse forholdene ble for øvrig også nevnt som problematiske i evalueringen av de distriktsrettede virkemidlene i 2000 (Alsos et. al, 2000).

8.1 SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR BEDRIFTENE SOM ER MED I ETTERUNDERSØKELSEN

Innledningsvis presenteres netto sysselsettingsøkning for bedriftene som har svart i etterundersøkelsen (8.1.1). Deretter beregnes det hvor mange arbeidsplasser som er skapt (8.1.2) og sikret (8.1.3) i de samme virksomhetene ved hjelp av IN. Til slutt i kapittel 8.1 sammenfattes disse beregningene (8.1.4).

8.1.1 Netto sysselsettingsøkning

I de bedriftene som har fått IN-tilsagn i 2002 kan sysselsettingen ha økt, holdt seg på samme nivå eller gått ned. For de virksomhetene som inngår i etterundersøkelsen har det vært en brutto sysselsettingsøkning på 1570 arbeidsplasser. Noen av virksomhetene har imidlertid opplevd en sysselsettingsnedgang, og tar en hensyn til dette har det totalt sett vært en netto sysselsettingsøkning på 1040 arbeidsplasser. Dette er en økning på 18 prosent i tidsrommet fra 1. januar 2002 til 1. januar 2006, noe som er 6 og 3 prosentpoeng høyere sammenlignet med undersøkelsene for henholdsvis 2001- og 2000-kullet. Av den netto sysselsettings-

Økningen er 630 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet og 410 utenfor. Dette tilsvarer en vekst i antall arbeidsplasser på 20 prosent innen virkeområdet og 16 prosent utenfor.

Et interessant spørsmål er hvor vidt det er variasjoner mellom virkemiddel-mottakerne når det gjelder netto sysselsettingsøkning og netto sysselsettingsøkning per prosjekt? Vi har sett nærmere på dette i tabellen under. Resultatene viser at det er relativt stor variasjon mellom de ulike virkemidelmottakerne både ut fra totaltallene og sett per prosjekt. Den netto sysselsettingsøkningen er størst blant mottakere av distriktsutviklingstilskudd og etablererstipend, mens den er lavest blant de som har fått lavrisikolån og grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Dette bildet endrer seg en god del når en ser på netto sysselsettingsøkning per prosjekt. Økningen per prosjekt er størst blant de som har fått tilsagn om landsdekkende utviklingstilskudd og OFU/IFU, mens den er minst blant mottakerne av lavrisikolån og bygdeutviklingsmidler. Tallene for de enkelte virkemidlene vises i tabellen under.

Tabell 8-1 Netto sysselsettingsøkning per prosjekt og totalt. (n=558)

Virkemiddel	Netto sysselsettingsøkning	
	Per prosjekt	Totalt
Lavrisikolån	0,07	2
Landsdekkende risikolån	1,27	41
Distriktsrettede risikolån	3,03	109
Land. utviklingstilskudd	4,89	132
Distriktsutviklingstilskudd	2,60	314
Etablererstipend	1,79	167
OFU/IFU	3,71	145
Grunnfin.lån fiskeflåten	1,86	39
Lån til landbruket	0,77	45
Bygdeutviklingsmidler	0,48	50
Total	1,87	1042

Vi har også undersøkt om det er slik at de bedriftene som uttrykte de sterkeste vekstintensjonene i førundersøkelsen også hadde den høyeste netto sysselsettingsøkningen. Intensjonene ble målt gjennom at bedriftene ble bedt til å stille til påstanden ”vi satser på å vokse raskest mulig” i førundersøkelsen. De som krysset av for 5-7 på den 7-delte skalaen ble tillagt å ha vekstintensjoner. Resultatene viste at den netto sysselsettingsøkning per prosjekt var på 2,94 hos de 123 bedriftene som hadde vekstintensjoner, mens den var på 1,55 hos de resterende. Forskjellene mellom bedriftene med og uten vekstintensjoner var dog ikke statistisk signifikant. Det innebærer at vi med tilstrekkelig sikkerhet ikke kan

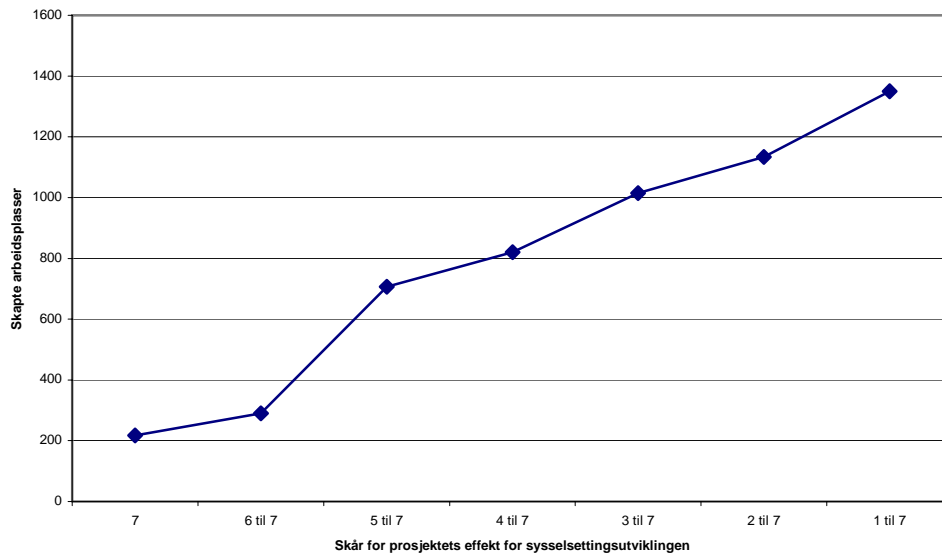
si at det er en positiv sammenheng mellom vekstintensjoner og netto sysselsettingsøkning.

8.1.2 Skaping av arbeidsplasser

Antall skapte arbeidsplasser kan komme som et resultat av INs medvirkning, men det kan også være slik at de helt eller delvis ville kommet uavhengig av INs bidrag. For å beregne INs betydning for antall skapte arbeidsplasser er det dermed nødvendig å gjøre noen forutsetninger. Disse forutsetningene tar utgangspunkt i virksomhetenes oppfatninger av prosjektets betydning for sysselsettingsutviklingen og INs betydning for realiseringen av prosjektet (addisjonalitet). Forutsetningene presiseres nærmere i de tre punktene under:

- For at prosjektet skal kunne sies å ha betydning for sysselsettingsutviklingen, må virksomhetene oppgi en skår på 4 til 7 eller 5 til 7 på spørsmålet om prosjektet har hatt effekt på sysselsettingsutviklingen. (Skala fra 1 til 7, hvor 1 betyr at prosjektet i svært liten grad har hatt effekt, mens 7 innebærer at prosjektet har hatt effekt i stor grad.)
- Prosjektet må ha middels eller høy addisjonalitet i førundersøkelsen for 2002-kullet, det vil si at IN må ha betydning for realiseringen av prosjektet.
- Sysselsettingsveksten i perioden 1/1 2002 til 1/1 2006 er utgangspunktet for beregningen

I figur 8-1 vises sammenhengen mellom prosjektenes betydning for sysselsettingsutviklingen og antall skapte arbeidsplasser for prosjektene hvor IN har hatt middels eller høy betydning for realiseringen (middels eller høy addisjonalitet). Det illustreres at IN har bidratt til realisering av fra 705 (skår 5-7 på betydning for sysselsettingsvekst) til 820 (skår 4-7) nye arbeidsplasser. Ut fra det mest konservative estimatet utgjør dette en andel på 2/3 av den netto sysselsettingsveksten. De resterende arbeidsplassene ville blitt skapt også uten INs medvirkning. Sammenlignet med de tre foregående etter undersøkelsene er det blitt skapt flere arbeidsplasser enn for 1999-kullet (500-600) og 2001-kullet (595-675), mens det er skapt færre enn for 2000-kullet (825-875). Antall skapte arbeidsplasser og INs betydning for disse kan avleses i figur under.

Figur 8-1 Sammenhengen mellom prosjektets effekt for sysselsettingsutviklingen og skapte arbeidsplasser. Prosjekter med middels og høy addisjonalitet i førundersøkelsen. Akkumulerte tall.

IN skal særlig bidra til å skape arbeidsplasser i distriktene. Fordelt etter distrikts-politisk virkeområde er om lag 465-495 av arbeidsplassene kommet utenfor sonene og omkring 240-325 innenfor. Ut fra det mest konservative arbeidsplassestimater innebærer det at 1/3 av de nye arbeidsplassene er generert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, noe som er om lag 30 prosentpoeng lavere enn andelen prosjekter her. Resultatet er det samme som i etterundersøkelsen for 2000-kullet, men rundt 1/3 lavere enn i både undersøkelsene for 1999 og 2001-kullet. At antall skapte arbeidsplasser innen virkeområdet ikke i større grad er i samsvar med andelen prosjekter her, skyldes at det er skapt mange arbeidsplasser i noen få bedrifter utenfor virkeområdet.

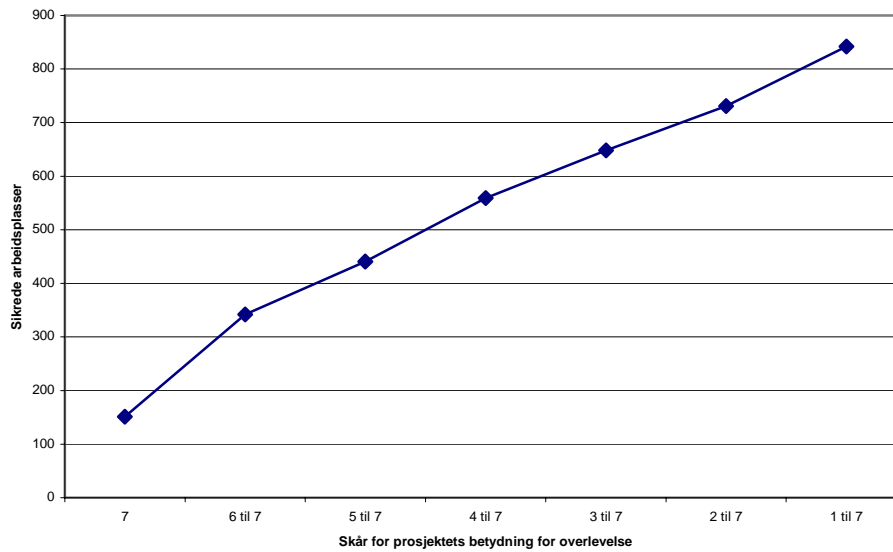
8.1.3 Sikring av arbeidsplasser

I tillegg til å bidra til sysselsettingsvekst, er det også slik at de IN-finansierte prosjektene kan bidra til at eksisterende arbeidsplasser sikres. Dette kan skje på flere måter. Prosjektene kan forhindre at det blir nødvendig å redusere arbeidsstokken eller de kan begrense reduksjonen av den. Eventuelt kan de også motvirke at virksomheten blir nedlagt eller går konkurs.

Vi har beregnet omfanget av sikring av arbeidsplasser gjennom å ta utgangspunkt i hvordan bedriftene vurderer prosjektets betydning for overlevelse samt deres vurdering av hvilken betydning IN har hatt for realiseringen av prosjektene (addisjonalitet). Beregningen bygger på følgende forutsetninger:

- For at prosjektet skal kunne sies å ha stor betydning for virksomhetenes overlevelse må de ha de ha svart 6 eller 7 på dette spørsmålet. (Skala fra 1 til 7, hvor 1 betyr at prosjektet er uten betydning, mens 7 innebærer at prosjektet er av svært stor betydning.)
- Prosjektet må ha høy addisjonalitet i 2002, det vil si at det ville blitt lagt på is eller ikke gjennomført uten INs medvirkning.
- For å få et mer representativt bilde er ikke de fem prosent største bedriftene med i beregningen. Om disse bedriftene tas med, risikerer en at en ved oppskalering får resultater som i liten grad er representative for populasjonen.
- Sysselsettingen per 1/1 2002 er utgangspunktet for beregningen.

I figur 8-2 nedenfor vises sammenhengen mellom prosjektenes betydning for overlevelse og sikring av arbeidsplasser for prosjektene med høy addisjonalitet. IN har bidratt til å sikre fra omkring 150 arbeidsplasser (skår på 7) til 340 arbeidsplasser (skår på 6-7). Dette er en viss reduksjon fra forrige etterundersøkelse da det ble sikret fra 215 til 390 arbeidsplasser, mens det er høyere enn de minst konservative anslagene for 1999-kullet (200-250 arbeidsplasser) og 2000-kullet (185-265 arbeidsplasser).

Figur 8-2 Sammenhengen mellom prosjektene betydning for overlevelse og sikrede arbeidsplasser. Prosjekter med høy addisjonalitet i førundersøkelsen. Akkumulerte tall.

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har IN medvirket til å sikre fra om lag 35 til 65 arbeidsplasser utenfor sonene og ca 115 til 275 innenfor sonene. Det innebærer at rundt 80 prosent av de sikrede arbeidsplassene har kommet i det distriktpolitiske virkeområdet. Dette er en høyere andel enn i forrige i forrige undersøkelse (60 til 75 prosent), og det er om lag 15 prosentpoeng høyere enn andelen prosjekter i virkeområdet. Dette gir visse indikasjoner på INs medvirkning i prosjektene har noe større betydning for sikring av arbeidsplasser innenfor enn utenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

8.1.4 Skapte og sikrede arbeidsplasser i etterundersøkelsen

Totalt har IN bidratt til at det er skapt og sikret fra om lag 855 til 1160 arbeidsplasser for de virksomhetene som har svart i etterundersøkelsen. Dette er fra 1,3 til 1,7 arbeidsplasser per prosjekt, noe som er noe høyere enn for 2001-kullet (1,2 til 1,6 arbeidsplasser per prosjekt) og 1999-kullet (1,2 til 1,5 arbeidsplasser per prosjekt). Sammenlignet med 2000-kullet er antall arbeidsplasser per prosjekt noe lavere (1,6 til 1,8 arbeidsplasser per prosjekt). Denne forskjellen skyldes først og fremst at det i 2000-kullet var med noen flere store bedrifter der det ble skapt et stort antall arbeidsplasser.

Når antall arbeidsplasser fordeles etter distriktspolitisk virkeområde, viser det seg at det er skapt og sikret omkring 355 til 600 arbeidsplasser innfor det distriktspolitiske virkeområdet og ca 500 til 560 arbeidsplasser utenfor virkeområdet. Avhengig av estimeringsforutsetninger innebærer det at 40 til 50 prosent av arbeidsplassene er kommet innenfor virkeområdet, noe som er 15 til 25 prosentpoeng lavere enn hva antall prosjekter tilsier. At antall arbeidsplasser innen virkeområdet ikke i større grad er i samsvar med prosjektandelen, skyldes at det er skapt mange arbeidsplasser i noen få bedrifter utenfor virkeområdet.

8.2 ESTIMERING AV SYSSELSETTINGSEFFEKTER FOR HELE POPULASJONEN

Ved å bruke de beregningene som er gjort for sysselsettingseffekter av de prosjektene som inngår i etterundersøkelsen for 2002-kullet, er det mulig å estimere sysselsettingseffekter for hele populasjonen som fikk tilsagn fra IN i 2001 (7.097 prosjekter). Effektene estimeres gjennom å anslå effekter for både skapte og sikrede arbeidsplasser. Innen begge disse områdene tar beregningen utgangspunkt i hvordan resultatene fra prosjektene som inngår i etterundersøkelsen fordeler seg på de ulike virkemidlene. Beregningsmåten beskrives mer inngående i avsnitt 8.2.1 - 8.2.3.

8.2.1 Skapte arbeidsplasser for hele populasjonen

Beregningen av skapte arbeidsplasser for hele populasjonen tar utgangspunkt i andelen prosjekter for hvert enkelt virkemiddel som har middels eller høy addisjonalitet i førundersøkelsen og der virksomhetene oppgir en skår på 4 til 7 eller 5 til 7 på spørsmålet om prosjektets effekt på sysselsettingsutviklingen. Denne andelen multipliseres så med den gjennomsnittlige sysselsettingsøkningen for hvert enkelt virkemiddel i etterundersøkelsen. Resultatene av disse beregningene vises i tabellen nedenfor.

Tabell 8-2 Beregning av skapte arbeidsplasser. Høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Pop.	Høyt anslag				Lavt anslag			
		Betsys >=4	Gj. arb.pl.	Arb.pl. per prosj.	Tot. arb.pl	Betsys >=5	Gj. Arb.pl	Arb.pl. per prosj.	Tot. arb.pl
Lavrisikolån	176	0,37	29,09	10,67	1877	0,33	31,6	10,53	1854
Landsd. risikolån	167	0,30	3,63	1,09	182	0,25	3,85	0,96	161
Distriktsrettede risikolån	240	0,30	5,18	1,54	370	0,23	4,86	1,14	273
Landsd. utv.tilskudd	231	0,19	4,67	0,90	209	0,16	5,20	0,84	194
Distriktsutv.tilskudd	1107	0,25	4,75	1,17	1297	0,16	4,58	0,75	834
Etablererstipend	697	0,15	2,17	0,33	227	0,12	1,86	0,22	152
OFU/IFU	101	0,21	11,33	2,43	245	0,17	14,14	2,35	238
Grunnfin. fiskeflåten	176	0,12	2,00	0,23	41	0,08	2,50	0,19	34
Lån til landbruket	413	0,11	1,64	0,17	72	0,11	1,64	0,17	72
Bygdeutviklingsmidler	3789	0,10	1,31	0,14	519	0,09	1,27	0,11	428
Totalt/gjennomsnitt	7097			0,71	5039			0,60	4240

Pop. = populasjon, alle INs prosjekter i 2002, Betsys = andelen prosjekter som har effekt på sysselsettingsutviklingen, Gj.arb.pl = gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser i de bedriftene hvor prosjektet har hatt effekt på sysselsettingsutviklingen, Arb.pl. per prosj.= skapte arbeidsplasser per prosjekt for hele populasjonen, Tot.arb.pl = totalt antall skapte arbeidsplasser.

Skapte arbeidsplasser totalt

For hele populasjonen er det skapt fra omkring 4.200 til 5.000 nye arbeidsplasser. Dette er en noe mer enn i fjor da det ble skapt fra 3.900 til 4.600 arbeidsplasser og innen samme intervall som resultatene fra 2000-kullet (4.500 til 4.900 arbeidsplasser). Endringene fra år til år er således ikke store, og ligger godt innenfor den en kan forvente ut fra usikkerhetsmarginen ved beregningsmetoden.

Uten å ta hensyn til antall prosjekter, er det blitt skapt flest arbeidsplasser gjennom prosjekter som har fått tilsagn om lavrisikolån og distriktsutviklingsstilskudd. Færrest arbeidsplasser har blitt skapt blant dem som har fått lån til landbruket og grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Sammenlignet med i fjor er den største endringen at lavrisikolån skårer høyest når det gjelder skaping av nye arbeidsplasser, noe som skyldes at det er noen få store bedrifter som bidrar til å trekke opp resultatet. Ellers er bildet relativt likt fra forrige etterundersøkelse.

Skapte arbeidsplasser per prosjekt

Det er stor variasjon mellom virkemidlene når det gjelder hvor mange arbeidsplasser som har blitt skapt per prosjekt. Det har blitt skapt flest arbeidsplasser blant mottakerne av lavrisikolån (10,7 til 10,5 per prosjekt) og OFU/IFU

(2,4 per prosjekt), mens det har blitt skapt færrest blant dem som har fått lån til landbruket (0,2 per prosjekt) og bygdeutviklingsmidler (0,1 per prosjekt). Årsaken til forskjellene mellom virkemidlene skyldes sannsynligvis en kombinasjon av flere forhold. De førstnevnte prosjektene omfatter større bedrifter i utgangspunktet. I tillegg er prosjektene større og har ulike formål. For hele populasjonen er det i gjennomsnitt skapt omlag 0,6 til 0,7 arbeidsplasser per prosjekt. Dette er noe høyere enn sist, hvor det ble skapt fra 0,5 til 0,6 arbeidsplasser per prosjekt, mens det er det akkurat det samme som for to år siden. Den observerte økningen fra i fjor skyldes blant annet en endring i hvor stor bedriftsandel som opplever skaping av nye arbeidsplasser som følge av prosjektet i noen virkemiddelkategorier samt at det er noen flere store virksomheter som trekker resultatene opp.

Skapte arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har fra 1700 til 1.800 nye arbeidsplasser blitt skapt utenfor sonene, mens fra 2.500 til 3.200 arbeidsplasser har blitt generert innenfor sonene. 60-65 prosent av arbeidsplassene har dermed oppstått innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Dette er en andel som er mellom 0 til 5 prosentpoeng lavere enn antall prosjekter.

8.2.2 Sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen

Estimeringen av antall sikrede arbeidsplasser tar utgangspunkt i andelen prosjekter for hvert enkelt virkemiddel som har høy addisjonalitet i førundersøkelsen og der virksomhetene oppgir en skår på 6 til 7 eller 7 (på en skala fra 1-7) på spørsmålet om hvor viktig prosjektet er for deres overlevelse. Denne andelen multipliseres så med det gjennomsnittlige antall sikrede arbeidsplasser for hvert enkelt virkemiddel i etterundersøkelsen. Resultatene fra beregningene er vist i tabellen under.

Tabell 8-3 Beregning av sikrede arbeidsplasser. Høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Pop.	Høyt anslag				Lavt anslag			
		Betov. >=6	Gj. Arb.pl.	Arb.pl. per. prosj.	Tot. Arb.pl	Betov. =7	Gj. Arb.pl	Arb.pl. per prosj.	Tot. Arb.pl
Lavrisikolån	176	0,17	6,64	1,11	195	0,07	1,50	0,10	18
Landsd. risikolån	167	0,15	4,33	0,65	109	0,08	4,67	0,35	58
Distriktsrettede risikolån	240	0,09	5,50	0,47	112	0,04	9,00	0,38	92
Landsd. utv.tilskudd	231	0,10	5,33	0,52	119	0,06	3,00	0,19	45
Distriktsutv.tilskudd	1107	0,12	10,21	1,19	1316	0,06	6,72	0,41	459
Etablererstipend	697	-	-	-	-	-	-	-	-
OFU/IFU	101	0,19	2,00	0,38	38	0,12	2,40	0,29	29
Grunnfin. fiskeflåten	176	0,12	4,33	0,5	88	0,08	3,00	0,23	41
Lån til landbruket	413	0,26	1,45	0,37	155	0,18	1,60	0,29	120
Bygdeutviklingsmidler	3789	0,10	1,43	0,14	523	0,06	1,51	0,10	370
Totalt/gjennomsnitt	7097			0,41	2655			0,19	1232

Pop.= populasjon, alle INs prosjekter i 2002, Betov.= andelen prosjekter som har betydning for overlevelsen, Gj.arb.pl = gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser i de bedriftene hvor prosjektet har hatt betydning for overlevelsen, Arb.pl. per prosj.= sikrede arbeidsplasser per prosjekt for hele populasjonen, Tot.arb.pl = totalt antall sikrede arbeidsplasser.

Sikrede arbeidsplasser totalt

For hele populasjonen er det sikret fra 1.200 til 2.700 arbeidsplasser. Dette er innenfor intervallet fra 2001- og 2000-kullet, da det ble sikret henholdsvis 1.400 til 2.400 og 1.800 til 2.600 arbeidsplasser. Variasjonen i antall arbeidsplasser er imidlertid noe større i år. Dette skyldes først og fremst at det er større variasjon i antall sikrede arbeidsplasser blant mottakere av distriktsutviklingstilskudd.

Om en ser bort fra antall tilsagn, har det høyeste antallet arbeidsplasser blitt sikret gjennom prosjekter som har fått tilsagn om distriktsutviklingstilskudd og bygdeutviklingsmidler. Dette er de samme virkemidlene som i forrige etterundersøkelse. Færrest arbeidsplasser har blitt sikret hos dem som har fått OFU/IFU og etablererstipend. I den sammenhengen vil vi imidlertid påpeke at etablererstipend gis til nyetablering og at sikring av arbeidsplasser derfor ikke er relevant for dette virkemiddelet.

Sikrede arbeidsplasser per prosjekt

Om en foretar en fordeling ut fra hvor mange arbeidsplasser som har blitt sikret per prosjekt, gir det en noe annen rekkefølge på virkemidlene. Ut fra en samlet vurdering av både det høye og det lave anslaget har flest arbeidsplasser per prosjekt

blitt sikret blant mottakerne av distriktsutviklingstilskudd (1,2-0,4 per prosjekt) og lavrisikolån (1,1 – 0,1 per prosjekt). Færrest arbeidsplasser har blitt sikret blant dem som har fått bygdeutviklingsmidler (0,1 per prosjekt). For hele populasjonen er det i gjennomsnitt sikret fra 0,3 til 0,4 arbeidsplasser per prosjekt. Dette er noe høyere enn fjorårets gjennomsnitt på 0,2 til 0,3 arbeidsplasser, mens der er nøyaktige det samme resultatet som for 2000- kullet.

Sikrede arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde har fra 300 til 600 arbeidsplasser blitt sikret utenfor sonene, mens 900 til 2100 arbeidsplasser har blitt sikret innenfor sonene. Samlet innebærer det at rundt 75 prosent av de sikrede arbeidsplassene er å finne innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, noe som er om lag 10 prosentpoeng høyere enn antall prosjekter tilsier. Som for 1999- og 2000-kullet innebærer dette at prosjektene innen virkeområdet har relativt sett noe større betydning for sikring enn for skaping av nye arbeidsplasser.

8.2.3 Skapte og sikrede arbeidsplasser for hele populasjonen

Med de forutsetningene som er lagt til grunn er det skapt og sikret fra om lag 5.500 til 7.700 arbeidsplasser blant de bedriftene som fikk tilsagn fra IN i 2002. Dette innebærer at det er skapt og sikret 0,8 til 1,1 arbeidsplasser per prosjekt. Dette er en økning fra forrige etterundersøkelse, hvor det ble skapt og sikret 0,7 til 0,9 arbeidsplasser per prosjekt. Økningen skyldes primært at sysselsettingseffekten har økt for noen virkemidler, spesielt lavrisikolån og distriktsutviklingstilskudd. Tallene for de ulike virkemidlene framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 8-4 Beregning av skapte og sikrede arbeidsplasser. Høyt og lavt anslag for hele populasjonen fordelt etter virkemiddel.

Virkemiddel	Populasjon (prosjekt)	Høyt anslag		Lavt anslag	
		Pr. prosjekt	Totalt	Pr. prosjekt	Totalt
Lavrisikolån	176	11,77	2072	10,64	1872
Landsdekkende risikolån	167	1,74	291	1,31	219
Distriktsrettede risikolån	240	2,01	482	1,52	365
Landsd. utviklingstilskudd	231	1,42	328	1,03	239
Distriktsutviklingstilskudd	1107	2,36	2613	1,17	1293
Etablererstipend	697	0,33	227	0,22	152
OFU/IFU	101	2,80	283	2,64	267
Grunnfin.lån til fiskeflåten	176	0,73	129	0,43	75
Lån til landbruket	413	0,55	227	0,46	192
Bygdeutviklingsmidler	3789	0,28	1042	0,21	768
Totalt	7097	1,08	7694	0,77	5472

Skapte og sikrede arbeidsplasser etter virkemiddel

I absolutte tall er det skapt og sikret flest arbeidsplasser blant mottakerne av distriktsutviklingstilskudd, lavrisikolån og bygdeutviklingsmidler. Færrest skapte og sikrede arbeidsplasser er det blant dem som har fått grunnfinansieringslån til fiskeflåten og etablererstipend. Per prosjekt er det skapt og sikret flest arbeidsplasser blant mottakerne av lavrisikolån (10,6 til 11,8 per prosjekt) og OFU/IFU (2,8 – 2,6 per prosjekt), mens det er skapt og sikret færrest blant mottakerne av etablererstipend (0,2 – 0,3 per prosjekt) og bygdeutviklingsmidler (0,2 – 0,3 per prosjekt). Dette skyldes mellom annet at mange små prosjekter og små bedrifter befinner seg innen de to sistnevnte virkemiddelkategoriene.

Skapte og sikrede arbeidsplasser etter distriktpolitisk virkeområde

Fordelt etter distriktpolitisk virkeområde ligger antall skapte og sikrede arbeidsplasser fra om lag 2.000 til ca 2.400 arbeidsplasser utenfor sonene og fra 3.400 til 5.300 arbeidsplasser innenfor sonene. Dette innebærer at rundt 65 prosent av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Denne andelen er den samme som antall prosjekter, det vil si at det skapes og sikres like mange arbeidsplasser innenfor og utenfor virkeområdet.

8.3 KOSTNADER PER ARBEIDSPASS

Anslaget for støtteelementet per arbeidsplass som er skapt eller sikret tar utgangspunkt i de oppskalerte sysselsettingstallene som er beregnet foran i kap. 8.2.3 samt samlet støtteelement for bevilgningene i 2002. Dette er den samme metoden som ble benyttet for å beregne støtteelementet i evalueringen av SND og av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene¹¹. Utgangspunkt her er tall for hele populasjonen. Tilsvarende beregninger med utgangspunkt i utvalget (de som har svart på undersøkelsen) kan også benyttes, slik Møreforskning har gjort i etterundersøkelsene for 1994 til 1998-kullet. Med samme kostnadsanslag gir de to framgangsmåtene relativt sammenfallende resultater.

Anslagene for kostnader per arbeidsplass er vist i tabellen nedenfor. I beregningene ser vi bort fra de samfunnsøkonomiske kostnadene som er knyttet til å kreve inn skatter. Vi ser også bort fra administrasjonskostnadene for ordningene ettersom disse ikke er kjent. Det må også kunne hevdes at administrasjonskostnadene stort sett vil være de samme fra år til år og derfor kan sees bort fra i den type analyser vi ønsker å foreta her. I tabellen vises beregninger for 2002-kullet hvor alle virkemidlene er tatt med. For å kunne sammenligne tallene med 1994 til 1998-kullene, vises det i tillegg også beregninger hvor virkemidlene som ikke var med i

¹¹ Se Hauknes et.al, (2000) og Alsos et. al (2000)

disse er tatt ut (dvs. etablererstipend, grunnfinansieringslån til fiskeflåten, lån til landbruket og bygdeutviklingsmidler). Beregningene for 1995 og 1996-kullet er hentet fra evalueringen av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene (Alsos et. al, 2000).

Anslagene for kostnader per arbeidsplass er beregnet på grunnlag av samlet støtteelement i de årlige bevilgningene til virkemidlene. Her har vi satt INs kostnader lik summen av de ulike tilskuddsordningene¹² tillagt tapsavsetningen for risikolåneordningene¹³. Tapsavsetningen har vært på 25 prosent av ressursrammen, men på grunn av at det tar noe tid før tapene oppstår har IN fått godkjenning fra ESA til at støtteelementet for risikolåneordningene kan settes til 19 prosent. Det totale støtteelementet er så dividert med sysselsettingsanslaget. Metoden må betraktes som en forenkling da det som nevnt tidligere verken tas hensyn til administrasjonskostnadene knyttet til tilsagnsgivningen eller gjøres korrigeringer i forhold til faktiske tap.

Tabell 8-5 Skapte og sikrede arbeidsplasser – Støttekostnad per arbeidsplass (Kroneverdien i år 2002)

Årskull	Skapte og sikrede arbeidsplasser		Kostnader per arbeidsplass (i 1000 kr)*	
	Lav	Høy	Lav**	Høy**
2002 (alle virkemidler)	5472	7694	249	177
2001 (alle virkemidler)	5376	7023	277	212
2000 (alle virkemidler)	6302	7520	279	233
1999 (alle virkemidler)	7416	9499	288	224
2002 (tilsv. vrkm. som i 1995-98)	4285	6069	188	133
2001 (tilsv. vrkm. som i 1995-98)	3834	5072	251	190
2000 (tilsv. vrkm. som i 1995-98)	4444	5004	276	245
1999 (tilsv. vrkm. som i 1995-98)	5608	6837	239	195
1998	5800	7100	218	177
1996***	4522	5730	263	208
1995***	6285	8119	211	167

* Alle tallene er i 2002-kroner

** Beregnet ut i fra lavt/høyt anslag for skapte og sikrede arbeidsplasser.

*** Tallene er hentet fra evalueringen av de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene (Alsos et. al, 2000)

¹² For landsdekkende utviklingstilskudd og distriktsutviklingstilskudd er i bevilgningene som går til programtiltak i ikke tatt med da programmene ikke inngår i undersøkelsen. Dette gjør at kostnadene ikke er helt sammenlignbare med 1999 og 2000-kullet, men forskjellen er såpass liten at det ut fra vår vurdering fortsatt er relevant å gjøre sammenligninger.

¹³ Bygdeutviklingsmidlene består av tilskudd og rentefrie lån. IN har anslått støtteelementet av de rentefrie lånene til å ligge på 60 prosent av bevilget beløp.

For 2002-kullet er INs kostnader på 1.360 millioner kr, noe som gir totale kostnader per arbeidsplass på mellom 177.000 – 249.000 kr. Dette er lavere enn i de tre forgående kullene. I disse lå kostnadene per arbeidsplass på henholdsvis 212.000 – 277.000 kr (2001-kullet), 233.000 – 270.000 kr (2000-kullet) og 224.000 – 288.000 kr. Nedgangen i årets undersøkelse skyldes blant annet en kombinasjon av at det er skapt flere arbeidsplasser per prosjekt samt at det totalt sett er bevilget noe mindre penger til de aktuelle virkemidlene. Vi gjør oppmerksom på at estimatet for 2001 og 2002-kullet ikke inneholder kostnadene til programvirksomheten. Dette fører til at kostnadene per arbeidsplass "underestimeres" noe i forhold til tidligere år, men forskjellen er ikke større enn at det ut fra vår vurderinger fortsatt er relevant å gjøre sammenligninger.

Kostnadene per arbeidsplass for en enkelt årgang vil i større grad bli påvirket av særtrekkene ved den. Ser en de ulike årgangene i sammenheng er det imidlertid grunn til å tro at særtrekkene vil "balanseres ut" over tid. For å få et mer robust estimat på kostnadene per arbeidsplass, har vi derfor sett på hva gjennomsnittet ligger på blant bedriftene som har fått støtte fra IN i perioden fra 1999 til 2002. Resultatet viser da at kostnadene per arbeidsplass ligger i intervallet fra 212.000 – 273.000 kr.

8.4 OPPSUMMERING

For de virksomhetene som inngår i etterundersøkelsen for 2002-kullet, har det vært en netto sysselsettingsøkning på 1040 arbeidsplasser. Dette er en økning på 18 prosent i tidsrommet fra 1. januar 2002 til 1. januar 2006. Av den netto sysselsettingsøkningen er 630 arbeidsplasser kommet i bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet og 410 utenfor. Den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser har vært relativt lik innenfor og utenfor virkeområdet.

Når det gjelder beregninger av sysselsettingseffektene av IN-tilsagnene, er det knyttet stor usikkerhet til disse. Treffsikkerheten i anslagene vil både avhenge av utvalgsusikkerhet og av presisjonsproblemer knyttet til de subjektivt graderte svaralternativene som benyttes. Annen vektning kan med andre ord gi andre anslag. Beregningene som er gjort for alle de bedriftene som fikk tilsagn fra IN i 2002 (7.097 prosjekter) gir et anslag på sysselsettingseffekten fra om lag 5.500 til 7.700 arbeidsplasser. Dette tilsvarer 0,8 til 1,1 arbeidsplasser per prosjekt. Om lag 65 prosent av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

For hele populasjonen av bedrifter som fikk tilsagn fra IN i 2002 er INs kostnad per skapte og sikrede arbeidsplass på 177.000 – 249.000 kroner. Dette er lavere enn

fjorårets estimat på 212.000 – 277.000 kroner, noe som mellom annet skyldes at det er skapt flere arbeidsplasser per prosjekt samt at det totalt sett er bevilget noe mindre penger til de aktuelle virkemidlene. I perioden fra 1999 til 2002 ligger de gjennomsnittlige kostnadene per arbeidsplass på 212.000 – 273.000 kr.

9. TJENESTENES BIDRAG TIL UTVIKLING AV BEDRIFTENES INNOVASJONSEVNE OG KONKURRANSEKRAFT

I følge INs strategiplan¹⁴ skal tjenestene bidra til økt *innovasjonsevne* og *konkurranseskraft* i bedriftene. Det understrekes også at innovasjonsevnen må styrkes (s: 4). Dette innebærer at IN skal medvirke til at det skapes et grunnlag for kontinuerlige endringer i bedriftene. For å lykkes med dette må prosjektene som finansieres av IN bidra til en slik ønsket utvikling. I kapitlene foran har vi sett på mer enkeltstående sammenhenger mellom INs innsats og bedriftens utbytte av dette. Her setter vi INs innsats (tjenester og prosjekt) inn i en mer helhetlig sammenheng for å teste hvordan disse innvirker på bedriftens innovasjonsevne og konkurransekraft når det også tas hensyn til bedriftens egne ressurser.

I del en av kapittelet (kap. 9.1) defineres innovasjonsevne og konkurransekraft slik dette benyttes her. I kapittel 9.2 testes sammenhengene mellom de ulike virkemidlene og innovasjonsevnen. Hvilken betydning har de enkelte virkemidlene for dette? Deretter (kap 9.3) ser vi på sammenhengene mellom bedriftens innovasjonsevne og bedriftens konkurransekraft. Med andre ord hvilken betydning har innovasjonsevnen for bedriftens konkurransekraft? Til slutt gis det en oppsummering av resultatene. Analysene er utarbeidet for INs seks ordinære finansielle virkemidler: lavrisikolån, landsdekkende utviklingstilskudd og risikolån, distriktsrettede tilskudd og risikolån og OFU/IFU.

9.1 INNOVASJONSEVNE OG KONKURRANSEKRAFT

I dette delkapittelet skal begrepene defineres og forklares før disse seinere blir benyttet i analysene.

Innovasjonsevne er et vidt begrep som ikke har noen entydig definisjon, men kan sies og handle om fornyings- og/eller forandringsevne. Nedenfor har vi definert fire forskjellige faktorer som kan si noe om dette. Alle disse vil på forskjellige måter kunne gi noe innsikt i bedriftens evne til innovasjon. Faktorene er kort beskrevet nedenfor og variablene som de bygger på er vist i tabellen.

Et underliggende tema i hele INs strategi er at de skal bidra til å skape endringsvillige og offensive bedrifter. *Entreprenøriell orientering* er et begrep som

¹⁴ Strategisk retning for Innovasjon Norge (2004-2005)

sier noe om dette gjennom at det fanger opp bedriftens holdning til det å være innovativ, proaktiv og ta risiko.

Bedriftens evne til samarbeid med andre for å få kunnskap, kompetanse og teknologi er i INs strategiplan ansett som avgjørende for bedriftenes utvikling. For å beskrive slik nettbasert innovasjonsaktivitet benyttes her faktoren *akvisisjonsnettverk*. Denne beskriver bedriftens fokus på slike aktiviteter i form av kompetansesamarbeid, kunnskapsinnhenting og ansatte og leders bruk av nettverk.

Det er sentralt at bedriftene opparbeider seg markedskunnskap for å kunne utnytte markedsmulighetene nasjonalt og internasjonalt. *Markedskunnskapservervelse* er en faktor som beskriver bedriftens aktiviteter for å utvikle seg innen dette området.

For å øke bedriftens innovasjonsevne vil det også være sentralt at bedriften har en utviklingsorientert kultur hvor det er endringsvillighet og legges vekt på kompetanseutvikling, erfaringsutveksling mv. *Internt utviklingsklima* er en faktor som forsøker å fange opp slike sentrale dimensjoner inne i bedriften.

Tabell 9-1 Faktorer som sier noe om bedriftens innovasjonsevne

Faktor	Variabel
Entreprenøriell orientering	<ul style="list-style-type: none"> - Bedriften er engasjert i utvikling av nye produkter/tjenester (innovativ) - Vi satser på å være først når det gjelder teknologisk utvikling i vår bransje (innovativ) - Vi bruker ressurser på å finne nye muligheter på markedet (proaktiv) - Vi legger vekt på en kontinuerlig utvikling av vårt forretningskonsept (proaktiv) - Bedriften legger vekt på å være den første bedriften som introduserer nye produkter på markedet (proaktiv) - Vi aksepterer høy risiko (risikotilbøyelighet)
Akvisisjonsnettverk	<ul style="list-style-type: none"> - De ansattes nettverk er en viktig informasjonskilde for bedriften, - Bedriften har stort utbytte av daglig leders personlige nettverk, - Bedriftens nettverk brukes til å påvirke omgivelsene, - Bedriftens nettverk brukes som en kunnskapsressurs, - Vi er stadig på søken etter nye samarbeidspartnere for kompetanseoppbygging.
Markedskunnskaps ervervelse	<ul style="list-style-type: none"> - Bedriften driver med omfattende systematisk sammenligning (benchmarking) med de beste i bransjen, - Vi følger ofte opp våre konkurrenters strategier, taktikk og økonomiske resultater for å få informasjon om våre omgivelser - Bedriften gjennomfører egne markedsundersøkelser, - Bedriften innhenter ofte informasjon gjennom bransjetidskrifter, messer, statlige publikasjoner og nyhetsmedier, - Vi samler ofte inn informasjon fra leverandører og aktører i vår distribusjonskanal (kunder unntatt).
Internt utviklingsklima	<ul style="list-style-type: none"> - Bedriften legger stor vekt på å øke kompetansenivået hos de ansatte, - De ansatte oppfordres i stor grad til å lære av sine erfaringer, - Bedriften har rutiner som systematiserer de ansattes erfaringer, - Våre ansatte aksepterer hyppige endringer i oppgaver og ansvarsområder, - Vi er opptatt av å ha eiermessig kontroll over sentrale ressurser, - Ledelse og ansatte i bedriften oppfordres i stor grad til å fremme nye visjoner, mål og ideer, - Bedriften aksepterer i stor grad prøving og feiling knyttet til utvikling av nye ideer.

Konkurranseskraft er et mye benyttet begrep i INs strategi som det ansees å være viktig å skape grunnlag for. Det er imidlertid ingen entydig definisjon av dette, og som oftest vil en benytte bedriftens økonomiske resultater som en indikator for dette. En annen måte å måle dette på er subjektivt å måle bedriftens ulike resultater i forhold til konkurrentene. Innefor internasjonal forskningen på bedrifter er det mange som benytter seg av slike subjektive sammenligninger med konkurrenter som resultatmål. Dette bygger på antagelsen om at bedriftene er oppmerksomme på konkurrentenes aktiviteter. Slike konkurrenssammenligninger kan også avdekke viktig tilleggsinformasjon og gi opplysninger om bedriften blir påvirket av markedstrender eller om de viser et vekstmønster som skiller seg vesentlig fra bransjen generelt. Dette betyr at et sammensatt resultatmål som forsøker å fange opp markedsposisjon/-andel, vekst (omsetning og ansatte) og økonomisk resultat kan være relevant å bruke som et eksempel på bedriftenes konkurransekraft. Tabellen nedenfor viser hvilke variabler som inngår i resultatmålet.

Tabell 9-2 Faktor som sier noe om bedriftens Resultater i forhold til konkurrentene

- Bedriften har bedre økonomisk resultat enn våre konkurrenter- Bedriften har sterkere vekst i omsetning enn våre konkurrenter- Bedr. har sterkere vekst i antall ansatte enn våre konkurrenter- Bedriften har større markedsandel enn våre konkurrenter- Bedriften har en bedre markedsposisjon enn våre konkurrenter- Bedriften har en bedre kundelojalitet enn våre konkurrenter

9.2 TJENESTENES STIMULERING AV INNOVASJONSEVNE

I tabellen nedenfor er sammenhengen mellom tjenestene og bedriftenes innovasjonsevne analysert. Analysen viser at OFU/IFU og landsdekkende risikolån har størst betydning for utviklingen av bedriftenes entreprenørielle orientering, mens distriktsrettede risikolån og utviklingstilskudd har lavest påvirkning i denne sammenhengen. For utvikling av akvisisjonsnettverk har OFU/IFU og distriktsrettede risikolån størst betydning, mens landsdekkende utviklingstilskudd har lavest. For de to øvrige innovasjonsfaktorene er sammenhengene ikke signifikante så vi kan ikke si noe sikkert om forskjellene mellom tjenestenes betydning for disse. Funnene over indikerer imidlertid at OFU/IFU og de to risikolåneordningene er de som har størst sammenheng med utviklingen av bedriftenes innovasjonsevne. Analysen er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 9-3 Sammenheng mellom tjenestene og bedriftens innovasjonsevne

Tjeneste	Entreprenøriell orientering		Akvisisjonsnettverk		Markedskunnskaps-erhvervelse		Internt utviklingsklima	
	N	Gj.snitt	N	Gj.snitt	N	Gj.snitt	N	Gj.snitt
Lavrisikolån	19	4,4	19	24,7	19	3,8	19	24,6
Landsdekkende risikolån	23	4,7	23	24,8	23	4,0	23	24,8
Distriktsrettede risikolån	34	4,1	34	26,0	34	3,7	34	24,2
Landsdekkende utv.tilskudd	20	4,2	21	22,5	21	3,5	21	21,4
Distriktsutviklingstilskudd	95	4,1	95	23,6	95	3,9	95	22,8
OFU/IFU	36	4,9	36	26,3	36	3,7	36	28,8
TOTALT	227	4,3	228	24,5	228	3,8	228	24,2
Signifikans	*		(*)		-		-	

Statistisk signifikans: ***< 0,001, **< 0,01, *< 0,05, (*)< 0,10

9.3 IN PROSJEKTETS OG BEDRIFTENS BETYDNING FOR INNOVASJONSEVNE

I det videre skal vi trekke inn prosjektet og hva som ble forventet å være utbyttet eller læringen gjennom dette og bedriftens ressursutgangspunkt da prosjektet ble startet. Spørsmålet vi ønsker å få svar på her er hvilke sammenhenger det er mellom disse forholdene og utviklingen av bedriftens innovasjonsevner. I tabellen nedenfor er sammenhengene mellom INs bidrag (prosjektbevilgningens størrelse, prosjektforventninger i form av markedsføring og FoU-samarbeid), bedriftens ressurser (leders yrkeserfaring og utdanning, finansiell posisjon, og om bedriften har et lederteam) og innovasjonsevnene vist. En detaljert oversikt over hva som inngår i de ulike variablene er vist i vedlegg.

IN bidrar gjennom prosjektbevilgningens størrelse og de forventningene det er til prosjektet til å utvikle innovasjonsevnen i bedriften:

- *Prosjektbevilgningens størrelse* har betydning for utviklingen av tre av de fire innovasjonsevnefaktorene. Disse er entreprenøriell orientering, akvisisjonsnettverk og internt utviklingsklima. Med andre ord, jo større prosjektbevilgningen er jo mer sannsynlig er at det oppstår en slik sammenheng.
- *Prosjektforventningene* ved oppstart av prosjektet har også betydning for utvikling av innovasjonsevnen. Er forventningene knyttet til FoU-samarbeid har dette sammenheng med utvikling av entreprenøriell orientering og akvisisjonsnettverk. Er prosjektforventningene knyttet til markedsføring har dette sammenheng med markedskunnskaps-erhvervelse.

Bedriftens egne ressurser har også betydning for utvikling av innovasjonsevnen. Bedrifter med lederteam har i større grad enn andre bedrifter fokus på markedskunnskapservervelse. Bedriftens finansielle posisjon har også betydning for utviklingen av dette og i tillegg for akvisisjonsnettverk.

Det er ingen bransjemessige forskjeller i utviklingen av innovasjonsevnen, men bedriftens størrelse kan ha betydning for utvikling av innovasjonsevnen. Jo større bedrift, jo mer sannsynlig er det at de utvikler markedskunnskapservervelse. Motsatt er det i forbindelse med akvisisjonsnettverk, hvor det særlig er de mindre bedriftene som har utviklet dette.

Tabell 9-4 Sammenhengen mellom INs bidrag og bedriftens ressurser på innovasjonsevnen

	Innovasjonsevne			
	Entreprenøriell orientering	Akvisisjonsnettverk	Markeds-kunnskaps-ervervelse	Internt utviklingsklima
INs bidrag				
Prosjektbevilgning	,141*	,154*	,000	,139(*)
Prosjektforventninger: FoU-samarbeid	,171*	,219**	,068	,066
Prosjektforventninger: Markedslæring	,076	,001	,166*	,031
Bedriftens ressurser				
Yrkeserfaring	,003	,027	,019	-,065
Høyere utd.	,047	,074	,101	-,013
Lederteam	,058	,078	,164*	,103
Finansiell posisjon	,101	,159*	,176*	,074
Kontrollvariabler				
Tjenesteyting	,049	,056	-,013	,098
Lokalisering	-,049	,084	,027	,064
OFU/IFU	,111	-,012	-,074	,129(*)
Bedriftsstørrelse	,068	-,158*	,168*	,130(*)
R ²	0,137	0,164	0,182	0,135
Justert R ²	0,089	0,118	0,137	0,087
Signifikans (F-verdi)	2,885**	3,559***	5,259***	2,837**
N	211	211	211	211

Lineær regresjon. Statistisk signifikans: ***< 0,001, **< 0,01, *< 0,05, (*)< 0,10.

9.4 INNOVASJONSEVNENS BETYDNING FOR BEDRIFTENS KONKURRANSEKRAFT

Vi har foran sett at IN prosjektet og bedriftens ressurser har betydning for utviklingen av bedriftens innovasjonsevne. I det videre skal vi se hvordan disse sammen kan ha sammenheng med bedriftens konkurransekraft i form av resultater sammenlignet med andre (hva denne består av er gjennomgått i kap. 9.1). I tabellen nedenfor er sammenhengene mellom INs bidrag, bedriftens ressurser og innovasjonsevne vist i forhold til bedriftens resultater.

Det kommer fram at INs bidrag ikke har direkte sammenheng med bedriftens resultater slik dette måles her. Imidlertid har innovasjonsevnefaktorene, hvor vi foran fant klare sammenhenger mellom INs bidrag og disse, sterke sammenhenger med bedriftens resultater. De to innovasjonsevnene som er med i analysen, entreprenøriell orientering og akvisisjonsnettverk, er sentrale for bedriftens resultater. Dette betyr at INs bidrag til utviklingen av disse innovasjonsevnene er viktige.

Av analysen framkommer det også at daglig leders yrkeserfaring har betydning. Sammenhengen er imidlertid negativ noe som betyr at de med lang yrkeserfaring mener de oppnår dårligere resultater enn de med kortere erfaring. Dette kan være tilfelle, men det kan også være at de med lang yrkeserfaring finnes i bransjer med mindre vekst/tradisjonelle bedrifter og/eller at de er bedre i stand til å vurdere hvordan en gjør det i forhold til konkurrentene. Bedriftens lokalisering og bedriftsstørrelse bidrar også til å forklare hvorfor bedriftene oppnår bedre resultater enn konkurrentene. Større bedrifter gjør det bedre enn mindre slik vi måler det her. Større bedrifter vil stort sett også være eldre enn mindre bedrifter og kan derfor også være bedre etablert i sine bransjer.

Tabell 9-5 Sammenhengen mellom INs bidrag, bedriftens ressurser og innovasjonsevnen på bedriftens resultater

Variabler	RESULTATER ift. konkurrentene
INs bidrag	
Prosjektbevilgning	-,049
FoU-samarbeid	,013
Markedslæring	,072
Bedriftens ressurser	
Yrkeserfaring	-,170**
Høyere utd.	-,069
Lederteam	-,011
Fin. posisjon	,095
Bedriftens innovasjonsevne	
Akvisisjonsnettverk	,267***
Entreprenøriell orientering	,207**
Kontrollvariabler	
Tjenesteyting	,042
Lokalisering	,131*
OFU/IFU	,018
Bedriftsstørrelse	,410***
R ²	0,405
Justert R ²	0,366
Signifikans (F-verdi)	10,380***
N	211

Lineær regresjon. Statistisk signifikans: ***< 0,001, **< 0,01, *< 0,05, (*)< 0,10.

9.5 OPPSUMMERING

Et viktig formål med INs tjenester er at de skal stimulere innovasjonsevnen i bedriftene og øke konkurransekraften. Vi har laget fire faktorer som sier noe om bedriftenes innovasjonsevne; entreprenøriell orientering (er proaktive, innovative og noe risikoorienterte), akvisisjonsnettverk (knytte kontakter i omgivelsene og utvikle nettverk som kan gi bedriften tilgang til eksterne ressurser), markeds-kunnskapservvervelse (systematisk informasjonsinnhenting om markedet, markedsundersøkelser, benchmarking) og internt utviklingsklima (fokus på intern utvikling i form av utviklingsklima, personalutvikling og rutineforbedringer). Vi har i dette kapitlet sett på i hvilken grad det er sammenhenger mellom INs bidrag (tjenester/prosjektet), bedriftens ressurser og utviklingen av slike innovasjonsevner og konkurransekraft/resultater.

Funnene indikerer at OFU/IFU og de to risikolåneordningene er de som har størst sammenheng med utviklingen av bedriftenes innovasjonsevner. Når vi ser dette i sammenheng med INs bidrag i form av prosjektbevilgningens størrelse og forventningene til prosjektet finner vi at det i større eller mindre grad er sammenhenger mellom dette bidraget og bedriftenes innovasjonsevne. Dette tyder på at INs bidrag er av betydning og samsvarer godt med at IN skal bidra til utviklingen av slike endringsorienterte og nyskapende bedrifter. Både prosjektbevilgningens størrelse og om bedriften forventet læring/utbytte fra prosjektet i form av økt samarbeid har betydning for bedriftens innovasjonsevne i form av *entreprenøriell orientering* og for *akvisisjonsnettverk*. For sistnevnte er det særlig for mindre bedrifter at dette har betydning.

Er bedriften er orientert mot at prosjektet skal gi økt kompetanse og være innovativt i forholdt til markedsføring (utvikling av nye salgsmetoder/markedsføringsformer og at bedriften går inn på nye markeder) synes dette å ha en innvirkning på bedriftens fokus på innovasjonsevnen i form av *markedskunnskaps-erhvervelse*. Dette virker sammen med bedriftens ressurser i form av at bedriften har et lederteam og om den finansielle posisjonen oppfattes som god. Bedriftens størrelse sier også noe om hvorfor en slik innovasjonsevne er sannsynlig.

Vi har også sett nærmere på en del av disse faktorene i forhold til bedriftens konkurransekraft i form av resultater sammenlignet med konkurrentene. Her framkommer det ingen sammenhenger mellom INs bidrag og bedriftenes resultater. Imidlertid har innovasjonsevnefaktorene som IN bidro til utviklingen av, sterke sammenhenger med resultatmålet. Entreprenøriell orientering og akvisisjonsnettverk synes å være sentrale for hva bedriften oppnår. At IN kan bidra til å utvikle slike bedriftsegenskaper er derfor verdifullt.

10. OPPSUMMERING AV VIRKEMIDLENES EFFEKTER

I kapitlene foran har vi belyst en rekke forhold ved de ulike virkemidlene. I dette kapitlet vil vi foreta en oppsummering av hvilke resultater virkemiddelmottakerne har oppnådd på noen områder vi mener er spesielt sentrale i forhold til INs målsettinger. De resultatindikatorene vi vil se nærmere på i denne sammenhengen er:

- Prosjektfinansiering (finansieringsandel)
- INs betydning for prosjektene (addisjonalitet)
- Betydningen for lønnsomhet og overlevelse
- Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid
- Sysselsettingseffekter

Resultatene for hvert enkelt virkemiddel vil bli sammenlignet med gjennomsnittet for hele utvalget. I tillegg blir også resultatene fra de tre foregående etterundersøkelse vist. Rekkefølgen på gjennomgangen tar utgangspunkt i hvilket departement som bevilger midlene til ordningen.

10.1 ORDNINGER UNDER NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

Nærings- og handelsdepartementet bevilger midler til følgende ordninger:

- Lavrisikolån
- Landsdekkende risikolån
- Landsdekkende utviklingstilskudd
- OFU/IFU

10.1.1 Lavrisikolån

Lavrisikolåneordningen benyttes til å delfinansiere bedriftsøkonomisk lønnsom nyskaping, utvikling, etablering og omstilling. Lån gis på kommersielle vilkår, der det vanligvis tas pant i fast eiendom med prioritet. Det som skiller INs lavrisikolån fra lån av tilsvarende type hos andre finansieringsinstitusjoner er langsiktigheten og fleksibiliteten i tilbakebetalingsvilkårene.

Resultater og kommentarer

I tabellen under vises det hvordan mottakerne av lavrisikolån skårer på de ulike resultatindikatorene. Dette virkemidlet har endret seg en god del fra fjorårets

etterundersøkelse, og det har vært en positiv utvikling på mange av resultatindikatorene. INs finansieringsandel er om lag som i fjor, og ligger svakt over gjennomsnittet for alle virkemidlene. Det har skjedd en relativt sterk økning i andelen bedrifter som kun ville realisert prosjektet med IN finansiering samt at prosjektene har en del større betydning når det gjelder overlevelse og lønnsomhetsutvikling. Skåren for disse indikatorene ligger også godt over gjennomsnittet for alle virkemidlene. Prosjektene gir viktige bidrag i forhold til kompetanse og innovasjon. De skårer imidlertid noe lavere her enn i fjor, men ligger fortsatt rundt gjennomsnittet. Sysselsettingseffektene av virkemiddelet har økt sterkt. Lavrisikolån er det virkemiddelet som har størst betydning for skaping av nye arbeidsplasser. I forbindelse med tolkningen av resultatene må en imidlertid være oppmerksom at virkemiddelordningen omfatter relativt få bedrifter (28), noe som gjør at enkelt svar kan gi relativt store utslag, spesielt i forhold til sysselsettingseffekter. Ut fra en helhetlig vurdering er lavrisikolån det virkemidlet som har hatt den største forbedringen fra i år til i fjor.

Tabell 10-1 Resultatindikatorer for virkemidlet lavrisikolån. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	40 %	48 %	49 %	51 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	13 %	19 %	17 %	10 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	27 %	55 %	48 %	73 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	50 %	27 %	31 %	8 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	32 %	32 %	35 %	42 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	64 %	73 %	69 %	81 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	73 %	73 %	62 %	85 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	59 %	46 %	55 %	62 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	82 %	72 %	64 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	54 %	74 %	79 %	64 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	54 %	72 %	76 %	61 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	27 %	21 %	14 %	33 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	3,33	5,00	3,10	31,6	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	5 %	4 %	6 %	7 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	23,5	12,0	7,50	1,5	2,89
N		24	30	28	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		7.194	7.516	6.822	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.1.2 Landsdekkende risikolån

Landsdekkende risikolån skal delfinansiere samfunnsøkonomisk lønnsomme utbyggings-, moderniserings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter i norsk næringsliv. Det er knyttet tapsfond til ordningen som gjør at en kan ta høyere risiko enn det som er mulig å finansiere i det private markedet. Risikolån er med andre ord en spesiell låneordning for prosjekter med en større risiko enn det vanlige finansinstitusjoner betjener. I likhet med lavrisikolån kan risikolån dekke investeringer til driftsutstyr og bygninger, men formålet må være effektivisering eller ekspansjon. I tillegg kan risikolån dekke utgifter til fusjoner, struktur- og samarbeidstiltak, innføring av ny teknologi eller utnyttelse av FoU-resultater, samt sanering/refinansiering, omstrukturering eller reorganisering.

Resultater og kommentarer

INs finansieringsandel er en del under gjennomsnittet for dette virkemiddelet, og andelen har blitt noe redusert i forhold til fjoråret. INs betydning for prosjektrealiseringen har derimot gått noe opp, men ligger fortsatt under gjennomsnittet for utvalget. Til tross for dette er INs betydning for prosjektrealiseringen relativt stor. Halvparten av prosjektene ville ikke blitt realisert uten INs medvirkning. Som tidligere har prosjektene stor betydning for bedriftenes overlevelse og lønnsomhetsutvikling, og sammenlignet med fjoråret har det vært en sterk økning i bidraget til kostnadsreduksjoner og inntekstøkninger. Det er verdt å merke seg at virkemiddelets betydning i forhold til kompetanseheving, bidrag til økt innovasjon og mer samarbeid med andre har blitt mindre fra forrige undersøkelse. I fjor lå bidraget på disse områdene en god del høyere enn for utvalget totalt sett, mens det i år er svakt høyere. Virkemiddelets sysselsettings-effekter er samlet sett noe høyere enn for utvalget. Totalt sett synes det dermed som om dette virkemidlet har fungert rimelig godt i forhold til å nå målsettingene, men at resultatene ikke er fullt så gode som i fjor. Som for lavrisikolån må en også her i forbindelse med tolkningen av resultatene være oppmerksom at virkemiddelordningen omfatter relativt få bedrifter (38). Det gjør at enkelt svar kan gi relativt store utslag.

Tabell 10-2 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende risikolån. Prosent og absolute tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	36 %	26 %	35 %	27 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	15 %	11 %	12 %	3 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	48 %	74 %	38 %	50 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	28 %	11 %	21 %	22 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	48 %	21 %	54 %	38 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	80 %	80 %	71 %	75 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	72 %	79 %	75 %	72 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	60 %	47 %	33 %	78 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	89 %	96 %	74 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	76 %	89 %	83 %	66 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	76 %	95 %	75 %	66 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	25 %	19 %	13 %	25 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	3,83	6,25	6,25	3,85	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	13 %	10 %	10 %	8 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	3,67	9,00	15,67	4,67	2,89
N		21	26	38	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		866	1.392	811	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.1.3 Landsdekkende utviklingstilskudd

Målet med landsdekkende utviklingstilskudd er å fremme tiltak og prosjekter som gir grunnlag for vekst og omstilling i norsk næringsliv. Det prioriteres prosjekter og tiltak som bidrar til utvikling og nyetablering, omstilling, nettverksbygging og kompetanseutvikling. Tilskuddene kan dekke inntil 50 prosent av eksterne kostnader. Utviklingstilskuddet finansierer også programmer og tiltak rettet mot enkeltbransjer. Det alt vesentlige av programvirksomheten under posten retter seg mot små og mellomstore bedrifter.

Resultater og kommentarer

Andelen prosjekter som har fått oppfølging fra IN har blitt noe redusert innen dette virkemiddelet, men er fortsatt høyest av alle. INs finansieringsandel ligger under gjennomsnittet, og en kan samtidig merke seg at samfinansiering med bank omtrent ikke eksisterer for disse prosjektene. En skulle på denne bakgrunn anta at addisjonaliteten var høy målt ved andelen som mener at prosjektrealiseringen er avhengig av IN-finansiering. Som i fjor er så ikke tilfelle. Addisjonaliteten er tilnærmet den samme, og ligger under gjennomsnittet. En mulig forklaring på dette kan være at disse prosjektene i stor grad finansieres ved hjelp av egenkapital og

andre finansieringskilder. At de som gjennomfører prosjekter med dette virkemiddelet ikke er så avhengige av det, styrkes også av at prosjektenes betydning for overlevelse og lønnsomhet ligger noe lavere enn for gjennomsnittet. Prosjektenes bidrag til kompetanseøkning, innovasjon og samarbeid er mindre enn i fjor, men gir fortsatt viktige bidrag. Resultatene skiller seg imidlertid i mindre grad fra gjennomsnittet for alle virkemidlene. Sysselsettingsmessig har prosjektene finansiert gjennom landsdekkende utviklingstilskudd som tidligere større betydning med tanke på å skape nye arbeidsplasser enn å sikre eksisterende. Ut fra en samlet vurdering av målsettingene med virkemiddelet, synes det å fungere relativt godt, men noe dårligere enn i fjor i og med at skåren på kompetanse og innovasjon er noe lavere. Som nevnt tidligere må en også her være oppmerksom at virkemiddelordningen omfatter relativt få bedrifter (31), noe som kan gjøre at enkeltvis svar kan gi relativt store utslag.

Tabell 10-3 Resultatindikatorer for virkemidlet landsdekkende utviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	36 %	25 %	31 %	31 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	13 %	1 %	8 %	5 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	43 %	38 %	53 %	50 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	24 %	24 %	6 %	25 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	38 %	43 %	71 %	54 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	71 %	62 %	59 %	54 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	57 %	62 %	65 %	54 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	48 %	52 %	29 %	43 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	95 %	88 %	77 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	71 %	86 %	82 %	64 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	71 %	79 %	82 %	58 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	37 %	21 %	21 %	16 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	8,57	4,80	3,31	5,20	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	11 %	4 %	4 %	3 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,00	25,00	1	3,00	2,89
N		24	19	31	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		371	376	187	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.1.4 Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter

Ordningen med offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter har som formål å stimulere til FoU-samarbeid mellom en kundebedrift og en leverandørbedrift om utvikling av et nytt produkt, prosess, metode eller tjeneste.

Gjennom virkemidlet skal det stimuleres til industrielle nettverk og miljø som kan legge til rette for innovasjoner og utviklingen av konkurransedyktige produkter der norske små og mellomstore bedrifter spiller en sentral rolle.

Resultater og kommentarer

Som tidligere er det svært få bedrifter som ville realisert disse prosjektene uten offentlig finansiering, og andelen har blitt noe redusert. Sammenlignet med forrige undersøkelse er prosjektenes betydning for lønnsomhet og overlevelse svakt høyere, men resultatene ligger fortsatt noe under gjennomsnittet for utvalget. En mulig årsak til dette kan være at dreier som om relativt solide og veletablerte bedrifter i utgangspunktet samt at INs finansieringsandel er lavest for dette virkemidlet. Blant OFU/IFU-mottakerne er det flest virksomheter som rapporterer om at prosjektet har bidratt til kompetanseutvikling, innovasjon og økt samarbeid med andre. Disse resultatene samsvarer i stor grad med målsettingene for virkemidlet. Prosjektene har også relativt stor betydning i forhold til å skape nye og sikre arbeidsplasser, og betydningen er over gjennomsnittet. Skal en karakterisere dette virkemiddelet, kan det betegnes som virkemiddelet for ”entreprenørskap og vekst” i eksisterende bedrifter.

Tabell 10-4 Resultatindikatorer for virkemidlet OFU/IFU. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	39 %	31 %	26 %	25 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	5 %	5 %	2 %	1 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	63 %	58 %	55 %	74 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	10 %	5 %	16 %	8 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	52 %	47 %	39 %	39 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	58 %	67 %	46 %	51 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	52 %	79 %	50 %	62 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.øk./kostn.reduksjoner *	48 %	51 %	36 %	36 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøk.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	93 %	87 %	87 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	77 %	85 %	82 %	82 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	84 %	93 %	84 %	82 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	30 %	40 %	26 %	17 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	7,67	26,2	5,47	14,1	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	13 %	9 %	7 %	12 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,50	3,50	9,00	2,40	2,89
N		43	57	40	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		1.032	1.217	925	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.2 ORDNINGER UNDER KOMMUNAL- OG REGIONAL-DEPARTEMENTET

Kommunal- og regionaldepartementet står for bevilgningene til følgende virkemidler:

- Distriktsrette risikolån
- Distriktsutviklingstilskudd
- Etablererstipend

10.2.1 Distriktsrettede risikolån

Distriktsrettede risikolån skal bidra til å fremme utviklingen av et konkurranse-dyktig og lønnsomt næringsliv i distrikter med særlige sysselsettingsvansker og/eller et svakt utbygd næringsgrunnlag. Dette skal skje ved å stimulere til nyetableringer, til videreutvikling og omstilling av eksisterende bedrifter og til kompetanseheving i bedrifter. Virkemidlet kan gis innenfor sone A, B og C av det distriktpolitiske virkeområdet. Støttesatsene er differensiert mellom de tre sonene og område A er høyest prioritert.

Resultater og kommentarer

Ut fra en helhetlig vurdering er resultatene for dette virkemidlet svakt bedre enn i forrige undersøkelse. Forbedringen er imidlertid relativt større når en sammenligner resultatene med gjennomsnittet for alle virkemidlene. IN har i større grad enn for gjennomsnittet for alle bedriftene bidratt med oppfølging etter tilsagnet. De IN-finansierte prosjektene har også i relativt stor grad bidratt til å utløse bankfinansiering, mens INs betydning for prosjektrealiseringen noe høyere enn for hele utvalget. Prosjektene gir i stor grad bidrag til bedriftenes overlevelse og lønnsomhetsutvikling, og bidraget ligger en del høyere enn hva som er tilfellet for gjennomsnittet for utvalget. Det samme gjelder for kompetanseheving, innovasjon og samarbeid med andre. Prosjektene bidrag har økt svakt her, og er nå samlet sett nest høyest. Sysselsettingsmessig har dette virkemidlet relativt stor betydning for skaping av nye arbeidsplasser, mens betydningen for sikring av eksisterende arbeidsplasser er mindre. Oppsummert kan en dermed si at dette virkemidlet lykkes godt i og nå sine mål. Virkemidlet gir både viktige bidrag når det gjelder sysselsetting, økonomi, kompetanse og innovasjon.

Tabell 10-5 Resultatindikatorer for virkemidlet distriktsrettede risikolån. Prosent og absolute tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	33 %	29 %	32 %	35 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	33 %	26 %	30 %	20 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	65 %	54 %	54 %	68 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	20 %	19 %	23 %	16 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	33 %	46 %	46 %	47 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	65 %	68 %	80 %	84 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	78 %	80 %	83 %	84 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	65 %	56 %	55 %	66 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	78 %	83 %	85 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	68 %	75 %	80 %	83 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	57 %	73 %	69 %	76 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	36 %	34 %	19 %	23 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	8,47	6,85	24,75	4,86	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	6 %	8 %	8 %	4 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	3,00	6,60	1,13	9,00	2,89
N		62	38	41	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		1.153	1.606	1.631	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.2.2 Distriktsutviklingstilskudd

Formålet med distriktsutviklingstilskudd er det samme som for distriktsrettede risikolån. Virkemidlet består av investeringstilskudd og bedriftsutviklingstilskudd. Investeringstilskudd benyttes i hovedsak til delfinansiering av fysiske investeringer, mens bedriftsutviklingstilskuddet benyttes til alle typer omfattende utviklingstiltak i bedrifter innen det distriktspolitiske virkeområdet.

Resultater og kommentarer

Det har i relativt liten grad skjedd endringer i hvilke resultater som oppnås gjennom dette virkemidlet fra i fjor til i år. Bankenes finansieringsandel er svakt over gjennomsnittet, noe som kan tyde på at INs finansieringsbidrag ikke hatt en spesiell utløsende effekt her. INs betydning for prosjektrealiseringen er om lag som for det totale gjennomsnittet. Det samme er prosjektenes betydning for overlevelse og lønnsomhet, men sett i forhold til fjorårets resultater er betydningen for overlevelse noe mindre. Virkemidlets bidrag i forhold til kompetanseheving, innovasjon og samarbeid med andre er en del høyere enn gjennomsnittet, men bidraget har ikke økt fra i fjor. Ser en på sysselsettingseffektene for virkemidlet, er de svakt høyere enn gjennomsnittet for utvalget. Samlet sett innebærer det at

virke midlet oppnår gjennomsnittlige eller noe bedre resultater. En mulig årsak til dette er at denne gruppen tilsagnsmottakere er av de største (n=132) og som sådan har en viss påvirkning på gjennomsnittet i seg selv. Selv om distriktsrettede risikolån har de samme formålene er det en tendens til at de oppnår noe bedre resultater når det gjelder økonomi og innovasjon og kompetanse. En grunn til dette er at mottakerne av distriktsutviklingstilskudd gjennomfører vesentlig mindre prosjekter er de som har fått tilsagn om risikolån.

Tabell 10-6 Resultatindikatorer for virke midlet distriktsutviklingstilskudd. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	30 %	33 %	29 %	32 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	23 %	20 %	17 %	10 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	46 %	51 %	48 %	55 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	19 %	21 %	23 %	21 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	36 %	28 %	30 %	36 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	59 %	68 %	66 %	55 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	64 %	69 %	68 %	69 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	55 %	45 %	55 %	45 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	81 %	78 %	80 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	68 %	68 %	79 %	73 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	60 %	64 %	74 %	69 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	23 %	12 %	19 %	16 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	4,20	5,85	4,44	4,58	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	5 %	6 %	7 %	6 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	7,14	2,50	4,20	6,72	2,89
N		108	136	132	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		295	978	320	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.2.3 Etablererstipend

Formålet med etablererstipend er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape flere varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet er en ordning for småbedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i distrikts-Norge. Blant de prosjektene som har potensial for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser, skal næringssvake områder, kvinner, arbeidsledige og yrkeshemmede prioriteres.

Resultater og kommentarer

Som for flere av de andre virkemidlene har det i liten grad skjedd noen store endringer når det gjelder hvilke resultater som oppnås. INs finansiersandel for prosjektene er svakt lavere enn gjennomsnittet for alle virkemidlene, noe som også er tilfelle for andelen banklån. INs betydning for prosjektrealiseringen ligger godt under gjennomsnittet, noe som også viser seg gjennom at en god del flere enn gjennomsnittet ville gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering. Det er også verdt å merke seg at prosjektene har vesentlig mindre betydning for overlevelse og lønnsomhetsutvikling enn hva som er tilfelle for de øvrige virkemiddelmottakerne. Dette skyldes etter alt å dømme at prosjektbevilgningen er liten samt at prosjektene er relativt små og i en tidlig fase. Andelen prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutviklingen er om lag som for utvalget totalt sett, men tatt i betraktning prosjektbevilgningens størrelse må resultatet kunne sies å være oppløftende. Sammenlignet med foregående år er det en svakt lavere andel som har fått oppfølging, men oppfølgingsandelen ligger fortsatt noe over gjennomsnittet for alle virkemidlene. Foreløpig ser det ikke ut til at dette har ført til noen vesentlige endringer i bedriftenes resultater, men det blir interessant å se på effektene på lengre sikt.

Tabell 10-7 Resultatindikatorer for virkemidlet etablererstipend. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	44 %	39 %	34 %	39 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	14 %	14 %	16 %	8 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	56 %	42 %	37 %	40 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	29 %	36 %	40 %	33 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	29 %	38 %	47 %	42 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	42 %	41 %	39 %	45 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	43 %	36 %	29 %	41 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	-	-	-	-	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøk. (fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	-	-	-	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	-	-	-	-	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	49 %	-	-	-	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	27 %	19 %	11 %	12 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	1,24	2,54	1,80	1,86	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	-	-	-	-	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	-	-	-	-	2,89
N		118	147	143	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		78	95	137	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Data ikke tilgjengelig

10.3 ORDNINGER UNDER FISKERIDEPARTEMENTET

Ordningen som er med i denne undersøkelsen omfatter:

- Grunnfinansieringslån til fiskeflåten.

Virkemidlet er en lavrisikolåneordning. Lånene kan innvilges så vel i forbindelse med nybygging av fiskefartøy som ved ombygging, kjøp av brukt fartøy og investering i utstyr. Det kan også ytes lån til utviklingsprosjekter. Lånene innvilges med sikkerhet i fartøy og utstyr, ofte i samfinansiering med private banker. Låneordningen har fram til og med 2000 bare vært benyttet til finansiering av fiskefartøy. I St.meld.nr 36 (2000-2001) foreslo Regjeringen imidlertid at ordningen endres til en grunnfinansieringsordning til fiskeriformål som kan benyttes til prosjekter som fremmer marin næringsutvikling, herunder finansiering av fiskefartøy.

Resultater og kommentarer

Sammenlignet med fjorårets undersøkelse har det ikke skjedd noen store endringer i virksomhetenes skår på de ulike indikatorene. INs finansieringsandel er aller høyest for dette virkemiddelet. Organisasjonens betydning for prosjektrealiseringen er noe lavere enn i fjor, og sammenlignet med gjennomsnittet for alle virkemidlene er skåren noe lavere. Betydningen for overlevelse og lønnsomhetsutvikling er høyest for dette virkemiddelet, noe som virker rimelig i og med at det dreier seg om rimelig store tilsagn. Prosjektene har de minste bidragene i forhold til kompetanseheving, innovasjon og økt samarbeid med andre, og skåren er om lag som i fjor. Andelen prosjekter hvor IN har hatt betydning for skaping av nye arbeidsplasser ligger noe under gjennomsnittet, mens andelen prosjekter med betydning for sikring av arbeidsplasser ligger svakt over. Samlet kan grunnfinansieringslån til fiskeflåten karakteriseres som et typisk virkemiddel for fysiske investeringer. Ved tolkningen av resultatene må en være oppmerksom at virkemiddelordningen omfatter relativt få bedrifter (23), noe som kan gjøre at enkelt svar kan gi relativt store utslag.

Tabell 10-8 Resultatindikatorer for virkemidlet grunnfinansieringslån til fiskeflåten. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	50 %	55 %	58 %	57 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	13 %	13 %	10 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	51 %	70 %	65 %	50 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	22 %	27 %	26 %	27 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	38 %	36 %	48 %	32 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	73 %	79 %	81 %	86 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	76 %	82 %	77 %	91 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	49 %	27 %	45 %	68 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	45 %	42 %	43 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	22 %	46 %	30 %	35 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	32 %	52 %	39 %	30 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	11 %	9 %	13 %	8 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	2,75	3,33	4,00	2,50	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	11 %	21 %	23 %	8 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	4,75	2,00	5,00	3,00	2,89
N		34	33	23	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		3.239	4.770	2.956	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.4 ORDNINGER UNDER LANDBRUKSDEPARTEMENTET

Følgende ordninger er med i kundeeffektundersøkelsen:

- Lån til landbruksformål
- Bygdeutviklingstilskudd (Investeringslån, tilskudd)

Låneordningen, som tidligere ble forvaltet av Statens Landbruksbank, ble integrert i den landsdekkende lavrisikoordningen fra og med 2001 (jf. St. prp. nr. 1 Till. nr. 10 (2000-2001)). I følge Stortingsmelding nr 36 (2000-2001) tar Regjeringen sikte på å samordne de ulike formålene for den sammenslåtte ordningen ytterligere.

10.4.1 Lån til landbruksformål

Til investeringstiltak kan det også bevilges rentebærende lån slik at det er tilbud om en samlet finansieringspakke for prosjektene. Lånene kan gis til formål som for eksempel driftsbygninger, tilleggsnæringer, kjøp av tilleggsareal og eiendoms-overføring, miljøtiltak, reindrift og diverse landbruksformål.

Resultater og kommentarer

INs finansieringsandel er nest størst for dette virkemiddelet, men sett i forhold til de forrige undersøkelsene har finansieringsandelen blitt noe redusert. IN har relativt stor betydning for realising av disse prosjektene. 2/3 av prosjektene ville ikke blitt realisert uten organisasjonens medvirkning. IN har i liten grad bidratt med oppfølging etter tilsagnet, noe som trolig skyldes at disse prosjektene i stor grad er rettet mot fysiske investeringer. Prosjektene betydning for overlevelse og for lønnsomhetsutvikling er noe høyere enn for gjennomsnittet. Virkemidlet bidrar til kompetanseøkning og innovasjon i rundt halvparten av bedriftene, noe som er en del lavere enn for gjennomsnittet for utvalget. Andelen prosjekter hvor IN har hatt betydning for å skape nye arbeidsplasser er som for gjennomsnittet for alle virkemidlene, mens den gjennomsnittlige andelen sikrede arbeidsplasser er en god del høyere. Som for grunnfinansieringslån til fiskeflåten er dette som nevnt et virkemiddel først og fremst rettet mot fysiske investeringer. Som sådan må en kunne si at det treffer rimelig godt i forhold til det ordningen skal treffe, det vil si markedsimperfeksjoner i forhold til kapitalmarkedene, lønnsomhet/overlevelse og sikring av arbeidsplasser.

Tabell 10-9 Resultatindikatorer for virkemidlet lån til landbruket. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	42 %	49 %	62 %	52 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	14 %	10 %	16 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	68 %	65 %	66 %	67 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	17 %	21 %	21 %	27 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	21 %	23 %	12 %	15 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	63 %	75 %	72 %	77 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	74 %	80 %	72 %	82 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.økn./kostn.reduksjoner *	36 %	42 %	52 %	52 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøkn.(fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	51 %	54 %	48 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	41 %	52 %	57 %	54 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	34 %	34 %	45 %	33 %	56 %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	5 %	4 %	13 %	11 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	2,00	1,33	0,86	1,64	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	16 %	14 %	13 %	18 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	2,42	2,00	1,96	1,60	2,89
N		72	63	63	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		328	795	449	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

10.4.2 Bygdeutviklingsmidler

Bygdeutviklingsmidlene skal bidra til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. Midlene kan nyttes til investeringer i tradisjonelt landbruk og til utviklingstiltak og næringsutvikling knyttet til landbruket. Det gis rammer for hvert fylke og i tillegg en ramme for sentrale midler. De sentrale BU-midlene nyttes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter, og i hovedsak til kunnskapsutvikling og FoU-rettede tiltak.

Resultater og kommentarer

INs betydning for realiseringen av prosjektet har økt noe fra i fjor, og det er nå slik at 2/3 av prosjektene ikke ville blitt realisert uten INs medvirkning. Andelen som kan tenke seg å gjennomføre prosjektet også uten offentlig finansiering har blitt svakt redusert, og er som for utvalget. Både med tanke på overlevelse og lønnsomhetsutvikling har prosjektene omtrent samme betydning som gjennomsnittet for alle virkemidlene. Bygdeutviklingsmidlene bidrar til kompetanseøkning, innovasjon og økt samarbeid i rundt halvparten av bedriftene, men betydningen er noe mindre enn for gjennomsnittet for utvalget. Dette er samme bildet som i forrige undersøkelse. Sysselsettingsmessig har virkemidlet i størst betydning for å skape nye arbeidsplasser, mens det har noe mindre betydning for sikring av eksisterende arbeidsplasser. Vi vil imidlertid påpeke at det er relativt små prosjektbevilgninger det er snakk om her (131.000 kroner i gjennomsnitt), så dette må tas hensyn til ved vurderingen av hvilke resultater som oppnås. Ut fra forutsetningene må en imidlertid kunne si at det treffer rimelig godt. Det er imidlertid grunn til å spørre seg om en kunne få enda mer næringsutvikling og større sysselsettingsbidrag gjennom mer oppfølging av prosjektene fra INs side? Det viser seg nemlig at mottakerne av bygdeutviklingsmidler ligger godt under gjennomsnittet når det gjelder oppfølging. Resultatene på de ulike indikatorene vises i tabellen under.

Tabell 10-10 Resultatindikatorer for virkemidlet bygdeutviklingsmidler. Prosent og absolutte tall.

Resultatindikatorer	2003	2004	2005	2006	Gj.sn. 2006
Prosjektfinansiering					
Finansieringsandel IN (gjennomsnittlig)	39 %	38 %	38 %	36 %	43 %
Finansieringsandel banker (gjennomsnittlig)	18 %	16 %	13 %	19 %	11 %
INs betydning for prosjektene					
Realisert prosjektet bare med IN finansiering	63 %	47 %	61 %	67 %	58 %
Gjennomført prosjektet også uten offentlig finansiering	21 %	35 %	26 %	20 %	21 %
IN har bidratt med oppfølging etter tilsagnet	23 %	21 %	19 %	14 %	33 %
Betydning for lønnsomhet og overlevelse					
Prosjektets betydning for overlevelse i dag*	63 %	66 %	67 %	58 %	61 %
Prosjektets betydning for lønnsomhetsutvikling *	63 %	66 %	73 %	71 %	68 %
Prosjektets bidrag til innt.øk./kostn.reduksjoner *	46 %	50 %	48 %	42 %	50 %
Bidrag til innovasjon, kompetanse og samarbeid					
Bidrag til kompetanseøk. (fra 1 til 7 kompetanseområder)*	-	60 %	53 %	51 %	67 %
Bidrag til innovasjon (fra 1 til 7 innovasjonsaktiviteter)*	54 %	53 %	57 %	46 %	63 %
Bidrag til samarbeid (fra 1 til 7 samarbeidsaktiviteter)*	50 %	49 %	52 %	38 %	56 %
Andelen entreprenørielt orienterte bedrifter***	23 %	42 %	29 %		xx %
Sysselsettingseffekter					
Prosjekter hvor IN har hatt betydning for sysselsettingsutv.*	11 %	9 %	15 %	9 %	12 %
Gjennomsnittlig antall skapte arbeidsplasser	1,23	1,36	1,15	1,27	6,73
Prosjekter hvor IN har hatt betyd. for sikring av arb.plasser**	15 %	12 %	5 %	6 %	7 %
Gjennomsnittlig antall sikrede arbeidsplasser	1,33	1,43	1,22	1,51	2,89
N		117	127	121	
Gj.snittlig prosjektbevilgning (i 1000 kr)		95	191	131	

* Andel i stor grad, skår 5-7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

** Andel med skår 7 på en skala fra 1-7 hvor 7 er høyeste verdi.

*** Entreprenøriell orientering er bedriftens holdning til innovasjon, proaktivitet og risikotilbøyelighet

- = Tallene fra etterundersøkelsen for 1999-kullet er ikke direkte sammenlignbare

11. VEDLEGG

Variabler benyttet i kap 9

Følgende variabler inngår i analysen:

INs tjenester og prosjektet.

- a. OFU/IFU benyttes som dummy variabel og er kodet 1, mens de øvrige tjenestene er kodet 0. Prosjektbevilgningen i kr (tot.) er normalfordelt.
 - b. Læring/utbytte av prosjektet. Her inngår det seks variabler, utledet gjennom faktoranalyse (PCA), og som handler om bedriftens forventinger til prosjektet i form av kompetanse, samarbeid og innovasjon. To indekser (summerte) framkom. I *markeds læring* inngår fire variabler: utvikling av nye salgsmetoder/ markedsføringsformer, kompetanse i markedsutvikling, at bedriften går inn på nye markeder og kompetanse i organisasjon og ledelse. I *FoU-samarbeid* inngår to variabler: samarbeid med universitet, høyskole eller forskningsinstitutt (a) i regionen eller (b) utenfor
- (2) *Bedriftens ressurser*. Her benyttes daglig leders yrkeserfaring (antall år) og utdanning (høyere utdanning som dummy variabel, kodet 1), om bedriften har et lederteam (dummy) og bedriftens finansielle posisjon (1-7, stemmer ikke (1) – stemmer svært godt (7))
 - (3) *Strategiske endringsvariabler* er de variablene som er presentert tidligere i kapittelet.

I tillegg benyttes tre *kontrollvariabler*. Bedriftsstørrelse er antall ansatte i bedriften målt som antall årsverk ex ante (2002). Omgivelsene er kontrollert for ved bruk av tjenestebansjen (dummy variabel kodet 1, mens de øvrige bransjene er kodet 0). Bedriftens lokaliseringstilstand består av to variabler: om bedriften har en mer fordelaktig lokalisering sammenlignet med konkurrentene og om lokaliseringen er viktig for bedriftens konkurransevne. Måles på en sjudelt skala (1-7, stemmer ikke (1) – stemmer svært godt (7)). Indeks er utledet ved hjelp av faktoranalyse (PCA) og variablene er summert.

